

“NATO 2030”

NËN FLAMURIN
E OKB-SË

AVIONI “MCDONNELL
DOUGLAS F-15 EAGLE”

PUSHKA LEGJENDARE
“AK-47 - KALLASHNIKOV”

MBUROJA

Numri 137
Mars 2021

ISSN 1857-7792

REVISTË E MINISTRISË SË MBROJTJES TË REPUBLIKËS SË MAQEDONISË SË VERIUT

Pjesëtarë të Batalionit Artilerik të Brigadës së 1. Këmbësorike në kushte dimërore

Promovim i 65 nënoficerëve

Pas 11 viteve pritje në Armatë u promovuan 65 nënoficerë të rinj, të stërvitur dhe të trajnuar nga rradha e ushtarëve profesional sipas procedurës bashkëkohore dhe sipas plan programit mësimor për trajnim. Promovimin solemn e përshëndeti ministrja e mbrojtjes Radmilla Shekerinska, e cila i uroi nënoficerët e rinj për trajnimin e kaluar me sukses, duke e theksuar me këtë rast edhe rëndësinë e korit të nënoficerëve. “Ju jeni shtylla e Armatës, liderë dhe mësues të ushtarëve profesional. Jini shembull në realizimin e realizimin e detyrave. Shërbimi juaj do të lë gjurmë të pashlyera mbi zhvillimin profesional të Armatës”, tha Shekerinska në solemnitetin që u mbajt në kazermën “Ilinden”. Ministrja shprehi kënaqsinë që filloi plotësimi i 500 vendeve të zbrazëta të korit të nënoficerëve. “Punuam me shumë përkushtim edhe pse nuk ishte aspak e lehtë. Numri i vendeve të zbrazëta nga sot po reduktohet, ndërsa me

turin vijues nga 55 oficerë të trajnuar i cili do të përmbushet për tre muaj dhe tashmë do të kemi 120 nënoficerë të rinj. Personalisht si ministre do të përpiqem që për çdo vit të përsërisim këtë numër, në mënyrë që të mund pas tre viteve të themi se tërësisht e kemi ripërtritur kuadrin e oficerëve në Armatë”, theksoi ministrja. Shekerinska mas tjerash shtoi se edhe përkundër pandemisë, Armata nuk rreshti së realizuar planet dhe detyrat e saj dhe se pas vitit të suksesshëm 2020 për mbrojtjen , promovimi i sotëm i 65 nënoficerëve, paraqet hyrje për aktivitetet gjatë vitit 2021, të cilat duhet të përfundojnë me integrimin e suksesshëm ushtarak në NATO dhe me planin e realizuar vjetor për modernizimin e Armatës. “Ndryshimet në kuadër të Ligjit për Shërbim në Armatë, të cilat ofrojnë mundësi për ushtarët që me 45 vjet të përfundojnë karierrën e tyre, është edhe një arsye për të qenë të kënaqur, sepse kjo kontribon në përmirësimin e kushteve të

të rinj në Armatë

punës në Armatë dhe drejt një bashkëpunimi edhe më të ngushtë me ju, nënoficerët, si liderë të ushtarëve profesional”, theksoi Shekerinska. Në këtë solemnitë me fjalë rasti u drejtua edhe zëvendës shefi i Shtabit të Përgjithshëm të ARMV-së, gjeneral-majori Azim Nuredini. Ai përshëndeti përkushtimin e plotë të Ministrisë së Mbrojtjes dhe Armatës për kthimin e kursit dhe trajnimin për nënoficerë duke shtuar se me këtë, i jepet vendi i merituar kësaj pjese nga funksionimi i Armatës si tërësi. “Presim që me përkushtim të plotë dhe në tërësi t’i dëshmoni njohuritë e fituara në kuadër të njëjësive tuaja, aty ku do ta vazhdoni karrierën prej nënoficeri”, i porositi nënoficerët e rinj.

Në kuadër të këtij solemniteti, ministrja Shekerinska, zëvendësministri Bashkim Hasani dhe zëvendës shefi Nuredini, ua ndanë certifikatat tre nënoficerëve që më lartë të ranguar: Nikollçe Stojanovski, Viktor Efremov dhe Todor Jankullovski. Grupi vijues i trajnimit të 55 nënoficerëve të ardhshëm do të fillojë mësimin në fund të muajit shkurt dhe do të vijojë deri në fund të prillit. Trajnimin e realizon grupi mësimor apo grupi i mësimdhënësve nga Komanda e Doktrinave dhe Trajnimit, Batalionit të Forcave Speciale si dhe Batalioni i Zbulimit dhe Kundërzbulimit.

përmbajtja

MBUROJA ■ viti XII ■ numri 137 ■ mars 2021

Info	5
NATO-aktivitete Agjencia për menaxhimin me Programin për Parandalim të Hershëm dhe Kontroll të NATO-s (NAPMA)	6
NATO-aktivitete „NATO 2030“	8
Gratë, paqja dhe siguria Nën flamurin e KB-së Nisma për përfaqësim më të madh të grave në kuadër të misionëve paqësore	12
Edukim Zjarret e përbashkëta dhe efektet, menaxhimi me zjarret dhe kontrolli i hapësirës ajrore	18
Edukim Shembull historik i doktrinave të papështatshme	20
Global STARTI i ri vazhdon – forcat botërore bërthamore nën kontroll	24
Pilotët legjendar maqedonas Zdravko Popoviq dhe Dimitar Naumovski	28
Armatim „JAK-141“ Avioni sovjetik me fluturim/ aterim vertikal	32
Armatim Avioni „McDonnell Douglas F-15 Eagle“	34
Armatim Pushka legjendare „AK-47 – Kallashnikov“	40
Muze ushtarak „Bartësi i avionëve USS MIDWAY“	48
Film „Erë shpirtërash“	56
	3

Siguria kibernetike

Kërcënimet kibernetike llogariten në mesin e kërcënimeve më të rëndësishme të sigurisë për shoqëritë bashkëkohore. Fuqizimi i kapaciteteve kombëtare për ballafaqim me kërcënimet kibernetike si dhe rritja e sigurisë kibernetike, u bënë ndër sfidat kryesore në kuadër të shteteve, por edhe në suaza ndërkombëtare dhe në suazat e sistemeve kolektive të sigurisë. Në esencë me ballafaqimin me këtë lloj të kërcënimeve modern ndaj sigurisë, gjithsesi se bëjnë pjesë vlerësimi i duhur dhe planifikimi i mbrojtjes kibernetike, si dhe bashkëpunimi, shkëmbimi i informatave dhe kapacitete në kuadër të anëtarisë kolektive. Ekzistimi i dokumenteve strategjike që kanë të bëjnë me këtë sfidë është jashtëzakonisht e rëndësishme në përpjekjet për fuqizimin e të kapaciteteve në fushën e sigurisë kibernetike. Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut, gjatë periudhës së kaluar, seriozisht e trajtoi problemin e kërcënimeve kibernetike dhe në këtë drejtim në vitin 2018, u miratua strategjika kombëtare për sigurinë kibernetike 2018–2022. Ky plan aksional i përfshinë aktivitetet kryesore të nevojshme për fuqizimin e kapaciteteve kombëtare të sigurisë kibernetike. Zhvillimi i Strategjisë Kombëtare të sigurisë kibernetike ka funksionin bazik t'i avancojë kushtet kornizë në këtë fushë, përmes fuqizimit të kapaciteteve kombëtare në ballafaqim me kërcënimet kibernetike dhe avancimin e sigurisë kibernetike të nivelit kombëtar. Strategjia kombëtare e sigurisë kibernetike të Republikës së Maqedonisë së Veriut është dokument strategjik i cili duhet të shërbejë si udhërefyës për zhvillimin e mjedisit të sigurt, konfidencial, rezistent dhe digjital, të mbështetur në kapacitete cilësore të cilat bazohen në besim dhe bashkëpunim në fushën e sigurisë kibernetike. Me anëtarësimin e Republikës së Maqedonisë së Veriut në NATO, mes tjerash, ishte e nevojshme të tejkalohen disa hapa të veçantë për mbrojtjen e hapësirës kibernetike gjatë aktiviteteve të cilat zhvillohen në mes të vendeve anëtare të Aleancës. Në këtë drejtim, ministrja e mbrojtjes

Radmilla Shekerinska dhe ndihmës sekretari i përgjithshëm i NATO-s, David Van Vhel, si kryetar i këshillit drejtues të mbrojtjes kibernetike në kuadër të NATO-s, nënshkruan Memorandum të mirëkuptimit dhe bashkëpunimit në fushën e mbrojtjes kibernetike në mes të Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe NATO-s. Ky Memorandum i mirëkuptimit ka për qëllim që t'a avancojë dhe zhvillojë bashkëpunimin dhe ndihmën në fushën e mbrojtjes kibernetike ndërmjet NATO-s dhe organeve kombëtare të mbrojtjes kibernetike. "Siguria kibernetike është një fushë të cilën e kuptojmë shumë seriozisht. Memorandumi i bashkëpunimit me NATO-n në fusëhn e mbrojtjes kibernetike mundëson reagim të koordinuar të aleatëve në rast të sulmit kibernetik dhe paraqet një kontribut të jashtëzakonshëm për fuqizimin e kapaciteteve kombëtare drejt ballafaqimit me sulmet kibernetike, si dhe drejt fuqizimit të rezistencës nga ana e Aleancës", theksoi ministrja Shekerinska. „Mbrojtja kibernetike është prioritet për NATO-n dhe aleatët e saj. Fuqizimi i rezistencës ndaj kërcënimeve kibernetike në rritje është jashtëzakonisht e rëndësishme dhe ky Memorandum i bashkëpunimit në fushën e mbrojtjes kibernetike të cilin e nënshkruam me Maqedoninë e Veriut është një hap i rëndësishëm në këtë drejtim”, tha ndihmës sekretari i përgjithshëm Van Vhel. Tashmë kur jemi anëtare e aleancës më të madhe ushtarako-politike në botë, me nënshkrimin e Memorandumit për bashkëpunim në fushën e mbrojtjes kibernetike, kemi mundësi për marrjen e mbështetjes nga ana e organeve të NATO-s në ballafaqimin me këtë lloj të kërcënimeve ndaj sigurisë. Memorandumi i mirëkuptimit dhe bashkëpunimit në fushën e sigurisë kibernetike ndërmjet NATO-s dhe Republikës së Maqedonisë së Veriut, mundëson shkëmbimin më të lehtë të informatave rreth kërcënimeve kibernetike dhe praktikat më të mira, si dhe parandalim më efikas të incidenteve kibernetike, me ç'rast fuqizohet edhe rezistenca e vendit tonë ndaj këtij lloji të kërcënimeve ndaj sigurisë.

Dr. Zhanet Ristoska

Botues

Ministria e Mbrojtjes
së Republikës së Maqedonisë së Veriut

Kryetare e Këshillit
Radmilla Shekerinska

Kryeredaktore përgjegjëse
Dr. Zhanet Ristoska

Redaksia:
Umit Redzepi
(redaktor i artit grafik dhe teknikës),
Kristina Ilievska
(gazetare dhe fotografe),
Asim Zaimi
(Redaktor gjuhësor)
Bujar Zylfiqari
(përkthimi në gjuhën shqipe)

MBUROJA
Është revistë e
Ministrit të
Mbrojtjes së
Republikës së
Maqedonisë së Veriut

Botohet një herë
në muaj

„Orce Nikollov“ 116
1000 Shkup

Telefon: 02 3128 276
www.mod.gov.mk

Qëndrimet e plasura nga ana e bashkëpunëtorve të jashtëm nuk përfaqësojnë politikën zyrtare dhe qëndrimet e Ministrisë së Mbrojtjes

PARAQIT KORRUPSIONIN
0800 50030

Ministrja Shekerinska në ministerialin e NATO-s

Ministrja e mbrojtjes Radmilla Shekerinska morri pjesë në ministerialin e Këshillit Veriatlantik të NATO-s në nivel ministrash të mbrojtjes, përmes videolidhjes së mbrojtur. Në kuadër të ditës së parë të punës, ministrat e mbrojtjes filluan për përgatitjet për samitin vijues të Aleancës, i planifikuar për t'u mbajtur kah fund ii vitit në Bruksel. Në sesionin e parë të punës, ministrja Shekerinska shpalosi qëndrimet e vendit tonë dhe i mbështeti propozimet e sekretarit të përgjithshëm, Jens Stoltenberg që kishin të bëjnë me Nismën e NATO-s 2030, nismë kjo që ka për qëllim që ushtarakisht dhe politikisht t'a fuqizojë Aleancën. Rekomandimet kryesore ishin miratimi i qëllimeve më konkrete komëbtare të rezistencës, inovativitet më i madh, rritja e nivelit të koordinimit politik në mes të aleatëve, investim në fushën e mbrojtjes, si dhe elemente tjera të cilat duhet të implementohen në kuadër të Konceptit të ri Strategjik të Aleancës për vitin 2022. Sa i përket ndarjes së barabartë të detyrave dhe përgjegjësisë në kuadër të Aleancës, ministrat e përshëndetën rritjen e vazhdueshme shtatë vjeçare të shpenzimeve në

fushën e mbrojtjes, për arritjen e rekomandimeve në 2 për qind të BPV të buxhetit të mbrojtjes, 20 për qind më së paku nga të cilat, i dedikohen pajisshmërisë dhe modernizimit. Në këtë mbledhje, ministrja theksoi se Maqedonia e Veriut tashmë për të tretin vit me rradhë vazhdon me vijueshmërinë në rritjen e buxhetit për mbrojtje, ku në vitin 2021 i njëjti është projektuar në

1,57% të BPV-së. Me këtë, vendi ynë deri në vitin 2024 do të arrijë nivelin e 25% nga buxheti për mbrojtje për pajisshmërinë dhe modernizimin e forcave të armatosura, ku Maqedonia e Veriut do të jetë pjesë e grupit të njëzet e katër aleatëve të cilët tashmë e kanë plotësuar edhe kushtin e dytë të NATO-s në kuadër të Samitit të Uellsit. Dita e dytë e mbledhjes së ministerialit të ministrave të mbrojtjes të vendeve

anëtare të NATO-s iu kushtua të ardhmes së misioneve të NATO-s në Afganistan dhe në Irak. Sa i përket misionit të NATO-s "Përkrahje Vendimtare", në të cilën me forca të veta kontribon edhe Republika e Maqedonisë së Veriut, ministrat e mbrojtjes e ndanë qëndrimin se bisedimet paqësore duhet të vazhdojnë, me kushtëzim të qartë për reduktimin e dhunës dhe respektimit

të kushteve nga marrëveshja e arritur paraprakisht. Aleatët janë të një mendimi se prania e mëtejme e Aleancës në Afganistan bazohet në plotësimin e disa kushteve të caktuara dhe asnjë aleat nuk do të mbetet më shumë në Afganistan nga koha që është paraparë. Aleanca do të largohet nga Afganistani atëherë kur do të jetë koha e duhur për t'u larguar. Qendrimet e vendit tonë sa i përket misionit të NATO-s në Irak janë në përputhje me qëndrimet e ministrave të

mbrojtjes së NATO-s. Me kërkesë të Qeverisë në Irak, pritet që ministrat e mbrojtjes t'a zgjerojnë angazhimin në kuadër të këtij misioni, me më tepër personel për trajnim dhe këshilla për institucionet e sigurisë në Irak. Zgjerimi i misionit të NATO-s do të zhvillohet me etapa, si përgjigje ndaj situatës në Irak, me qëllim që koalicioni global për luftën kundër terrorizmit të jetë e sigurt se ISIS nuk do të kthehet përsëri në këtë vend.

Agjencia për menaxhimin me Programin e Parandalimit të Hershëm dhe Kontrollit të NATO-s

Agjencia e Menaxhimit të Programit të Paralajmërimit të Hershëm dhe Kontrollit Ajror të NATO-s (NAPMA) është e vendosur në Holandë dhe baza kryesore operacionale për avionët AWACS ndodhet në Gjermani. Kjo bazë ajrore e NATO-s është shtëpia e 14 avionëve të pajisur me radar me rreze të gjatë dhe sensorë pasivë të aftë për të zbuluar kontaktet në ajër dhe në distanca të gjata. Forca e Paralajmërimit të Hershëm dhe e Kontrollit të Aviacionit të NATO-s është një nga pasuritë e pakta ushtarake që zotëron dhe operohet nga NATO. Postat janë të vendosura në Konya, Turqi, Aktion në Greqi dhe Trapani në Itali, si dhe një vendndodhje në Orland, Norvegji. Forca e NATO-s quhet Forca e Paralajmërimit dhe Kontrollit të Hershëm Ajror të NATO-s (NAEW & CF) dhe Komanda e Forcës (HQ NAEW & CF) është bashkë-vendosur me Selinë Supreme të Aleatëve në Evropë (SHAPE) në Mons, Belgjikë. Shumëkombësia është një tipar kryesor i kombeve me 16 anëtarë të përfshirë në NAEW & CF (Organizata e Menaxhimit të Programit të NATO-s - NAPMO). Drejtori i tij i

Gjatë vitit 1979, disa anëtarë të NATO-s u bashkuan me Programin e Paralajmërimit të Hershëm dhe Kontrollit të NATO-s. Ai u hartua sipas kushteve të Konventës së Otavës të vitit 1951

amin për ATO-s (NAPMA)

Përgjithshëm për Çështjet Administrative dhe të Personelit është përgjegjës para Sekretarit të Përgjithshëm të NATO-s. NAPMA u krijua për të zgjatur një periudhë të shkurtër kohe - për të blerë dhe dorëzuar avionë që do të luajnë një rol operativ për shumë vite në konfigurimin e tyre origjinal. Por duke pasur parasysh kërcënimet në zhvillim dhe përparimet në teknologji, Aleanca shpejt imponoi një kërkesë për të mirëmbajtur agjensinë përmes programeve thelbësore të modernizimit të flotës NE-3A. Selia në Brunsum, Hollandë, festoi 40 vjetorin e saj në Shtator 2019, duke shënuar 40 vjetorin e agjencisë, e cila tha se mund të përmbushte kërkesat operacionale të Aleancës me aftësitë e saj të përparuara të menaxhimit, kontrollit dhe mbikëqyrjes. Agjencia përbëhet nga oficerë ushtarakë të dërguar në agjenci dhe zyrtarë civilë nga kombet që marrin pjesë në program. Secili vend pjesëmarrës ka përfaqësuesin e tij në Bordin e Drejtorëve dhe komitetet e tij. Përfaqësues të Sekretarit të Përgjithshëm të NATO-s, Komandantëve Strategjikë të NATO-s nga Belgjika dhe Shtetet e Bashkuara, Komandanti i Forcës së Paralajmërimit të Hershëm Ajror të NATO-s dhe organeve të tjera

të NATO-s gjithashtu marrin pjesë në takimet e Bordit të Drejtorëve dhe komiteteve të tij. Bordi i drejtorëve mbledhet dy herë në vit për të rishikuar programin dhe për të siguruar politikë dhe drejtim strategjik. Dy komitete - Komiteti i Operacioneve, Planifikimit dhe Logjistikës dhe Komiteti i Politikave dhe Financave mbledhen disa javë para çdo takimi të Bordit të Drejtorëve. NAPMA është përgjegjës për planifikimin dhe koordinimin e strategjive të menaxhimit të kontratave në lidhje me modernizimin e flotës NE-3A. Agjencia është e organizuar në sektorët dhe zyrat e mëposhtme: Programme Management Division, Programme Support Division, Financial Controller's Office, Human Resources and General Services Office and Chief Engineer's Office.

Bashkëpunimi shumëkombësh i Agjencisë për Menaxhimin e Programit të Paralajmërimit dhe Kontrollit të Hershëm të NATO-s është një tipar kryesor i organizatës. Aktualisht, 16 vende po marrin pjesë në këtë agjenci: Belgjika, Republika Çeke, Danimarka, Gjermania, Greqia, Hungaria, Italia, Luksemburgu, Holanda, Norvegjia, Polonia, Portugalia, Rumania, Spanja, Turqia dhe Shtetet e Bashkuara. Britania e Madhe ka një pjesë të kufizuar, por flota e tyre e avionëve E-3D është pjesë e forcës së Paralajmërimit dhe Kontrollit të Hershëm Ajror të NATO-s - NAEW & C. Ajo operon me gjashtë avionët e saj Boeing E-3 (ky komponent operohet vetëm nga Forcat Ajrore Mbretërore personeli, ndryshe nga avionët e tjerë të operuar nga një ekuipazh i përzier, ndërkombëtar i vendeve pjesëmarrëse). Franca vepron si një roje vëzhguese dhe mban koordinim të vazhdueshëm për të siguruar që avionët e saj Boeing E-3 të qëndrojnë të ndërveprueshëm me flotat e tjera E-3.

Sistemi i radarit AWACS

Flota e avionëve të NATO-s është e vendosur në bazën ajrore të NATO-s "Geilenkirchen" në Gjermani, dhe përbëhet nga 14 aeroplanë. AWACS (Sistemi i Paralajmërimit dhe Kontrollit të Ajrit) është një sistem radari i projektuar për zbulimin e hershëm të avionëve në një hapësirë ajrore specifike. Gjatë viteve 1960, u bë e qartë se aeroplanët luftarakë nuk mund të fluturonin aq lart sa të shmangeshin raketat anti-ajrore. Nga ana tjetër, kishte fluturime të fshehta mbi lloje të ndryshme të terrenit dhe në lartësi të ndryshme. Nevoja për të monitoruar trafikun ajror në lartësi shumë të ulëta dhe të mëdha u theksua veçanërisht. Në mënyrë që të fitohej aftësia për të monitoruar me ndihmën e radarëve në lartësi të lartë, lindi ideja e instalimit të tyre në aeroplanë dhe në të njëjtën kohë filloi një epokë e re e vëzhgimit. Avionët sigurojnë mbikëqyrje ajrore dhe aftësi paralajmëruese të hershme duke transmetuar të dhëna në qendrat e komandimit dhe kontrollit në tokë, në det dhe në ajër. NATO operon një flotë të avionëve Boeing E-3A me kupolat e tyre të dallueshme të radarëve të montuara në trup. Ato i sigurojnë Aleancës mbikëqyrjen ajrore, komandimin dhe kontrollin, menaxhimin e betejës dhe komunikimin. Gjatë vitit 2019, Sekretari i Përgjithshëm i NATO-s dhe Presidenti i Boeing International, shënuan një investim të madh në flotën e Aleancës me avionë mbikëqyrës. Marrëveshja prej 1 miliard dollarësh e NATO-s me Boeing për të modernizuar flotën AWACS, duke siguruar që ata të vazhdojnë të mbështesin misionet e Aleancës deri në vitin 2035.

Dragan Pavilovski

„NATO 2030“ PROCES I REFLEKTIMIT – SFIDË E ROLIT VIJUES POLITIK TË ALEANCËS (Pjesa e parë)

NATO që nga formimi i saj në vitin 1949 në vazhdimësi gjendet në fazë të përshtatjes, në përputhje me ndryshimet strategjike në mjedisin e sigurisë dhe me sfidat e reja, me kërcënimet dhe rreziqet ndaj sigurisë në mjedisin euroatlantik. Përshtatja e vazhdueshme kontribuoi që NATO t'u bëjë ballë sfidave dhe të qëndrojë në skenën politike si një ndër aleancat më të rëndësishme ushtarake dhe politike dhe si një faktor ndikues ndaj sigurisë planetare. Aleanca është organizatë e ndryshimeve të vazhdueshme

Secili vit që kalon dëshmon se përshtatjet nga e kaluara dhe ato aktuale nuk janë garancë për sukses gjatë vitit vijues. Për këtë shkak, NATO nevojitet që përshtatjen e ndryshimeve në mjedisin strategjik ta ketë si esencë në ekzistencën dhe në mbijetesën e saj funksionale, me qëllim që të mbijetojë dhe të mbetet efektive dhe relevante si sistem kolektiv i mbrojtjes në përputhje me nevojat e vendeve anëtare dhe qytetarëve të tyre. Duket se gjatë të gjitha përshtatjeve strategjike u kanë paraprirë grupe joformale të cilat e kanë trasuar rrugën e ndryshimeve në kuadër të Aleancës. Ndryshimet janë zyrtarizuar

përmes deklaratave nëpër samite dhe përmes dokumenteve bashkangjitime dhe kanë shërbyer si hyrje në miratimin e koncepteve strategjike të Aleancës. Në rast se i kthehemi historisë, ndryshimi i parë ka ndodhur në vitin 1956 me formimin e „Ëise Men Group“, i cili kishte për qëllim të „këshillojë rreth mënyrave dhe mjeteve me të cilat do të avancohet dhe do të zgjerohet bashkëpunimi i NATO-s në mjediset joluftarake dhe të zhvillojë një unitet më të madh në kuadër të bashkësisë atlantike („The Ëise Men Group“, 1956). Hapi i dytë më serioz në adaptimin e Aleancës ndodhi në vitin 1967 me të a.q raport të Harmelit, me anë të

së cilit u rekomandua “se funksioni i parë i NATO-s ishte të ruaj një forcë të caktuar ushtarake dhe një solidaritet politik, në mënyrë që të kthejë agresivitetin dhe format tjera të presionit dhe ta mbrojë territorin e vendeve anëtare” (The Harmel Report, 1967). Raporti i Harmelit rezultoi me miratimin e konceptit të katërt strategjik të Aleancës në janar të vitit 1968 dhe me doktrinën për përgjigje fleksibile. Kjo politikë e Aleancës u dëshmuua si kyçe për fitoren në Luftën e Ftohtë dhe duket se të gjitha përshtatjet vijuese dhe transformacione, bazën e tyre e kanë pikërisht nga rekomandimet që dolën nga raporti i Harmelit.

Gjatë viteve të Luftës së Ftohtë, sfidë bazike para Aleancës ishte ekzistenca e saj jo vetëm si organizatë, pasqyrim i së cilës është fuqia ushtarake, por edhe si lojtar kredibil në skenën politike, poashtu edhe si faktor relevant politik në mjedisin e ri. Kjo nënkuptoi transformimin e e saj nga aleancë ushtarake, në një aleancë ushtarako-politike. Me fundin e Luftës së Ftohtë, gjegjësisht në vitin 1991, NATO e bëri përshtatjen e saj më të madhe me konceptin e saj të parë strategjik të hapur për opinionin, ku ish shtetet komuniste, duke përfshirë këtu edhe trashëgimtarin e BRSS-së, Rusinë, tashmë nuk përceptohej si kundërshtarë, por si partnere. Me ish kundërshtarët e deri djeshëm ideologjik, NATO fillojë të ndërtojë marrëdhënie paartnerësh të cilat dalngadalë rezultuan me ftesë për anëtarimin e tyre në Aleancë në disa faza. Iniciator i përshtetjes vijuese të Aleancës ishin sulmet ndaj Qendrës Botërore të Tregtisë në SHBA dhe aftësia e grupeve terroriste që të çenojnë sigurinë dhe të mirat e qytetarëve në vendet anëtare të NATO-s. Në vitin 2009, nga ana e sekretarit të përgjithshëm të NATO-s Anders Fogh Rasmussen u formua një grup ekspertësh i udhëhequr nga ish sekretari shtetëror i SHBA-së, Madeline Albright, grup ky i cili e përpiloi raportin „NATO 2020: Assured Security; Dynamic Engagement“ (NATO, 2010). Ky raport ishte bazë për draftimin e më vonë edhe për miratimin e konceptit të tretë strategjik të NATO-s të hapur për opinionin në vitin 2010. Ndryshimet në mjedisin e sigurisë që erdhën si pasojë e politikës agresive të Rusisë si dhe fuqizimi politik, ekonomik dhe ushtarak i Kinës, kontribuan që në suaza botërore të ketë ndryshime në politikë dhe në mekanizmat për përgjigje të kërcënimeve

ndaj Aleancës. Duke filluar që nga Samiti i Uellsit në vitin 2014 dhe paralelisht me secilin samit, Aleanca merrte vendime për ndërtimin e mekanizmave përkatës për përgjigje ndaj kërcënimeve të këtitlla ushtarake në rritje (nga Rusia) dhe

Në rast se NATO i pranon dhe i implementon të gjitha apo shumicën e rekomandimeve të paraqitura në „NATO 2030: United for a Neë Era“, në këtë rast Aleanca do të jetë më fleksibile, më e civilizuar dhe më e lidhur ndërkombëtarisht, e orientuar drejt mbrojtjes së ndryshimeve klimatike dhe në drejtim të shfrytëzimit të burimeve të energjisë së gjelbër për nevojat ushtarake

nga sfidat politike dhe ekonomike (nga Kina). Grumbulli i masave përbëhej prej avancimit të politikës dhe sigurisë, si dhe kthimit të politikës dhe vendosjes së shpenzimeve të caktuara në një nivel në mes të vendeve anëtare të Aleancës, si dhe të mekanizmave të Enhanced Forward Presence, the Readiness Action Plan dhe NATO Readiness Initiative. Falë kësaj përshtatjeje, NATO tashmë posedon shumë më tepër mekanizma, jo vetëm për kthimin e kërcënimeve ushtarake nga Rusia, por edhe për luftë kundër terrorizmit dhe kërcënimeve kibernetike. Me qëllim të fuqizimit të mëtejshëm të dimenzionit politik të NATO-s, njëra ndër vendimet në Samitin e NATO-s në Londër në 2019, ishte të iniciohet „reflection process“. Iniciimi i „reflection process“ paraqet hap serioz ndaj përgatitjes së një koncepti të ri strategjik të Aleancës i cili do t'a trasojë rrugën në zhvillimin e Aleancës deri në vitin 2030 e më tej. Duke i respektuar vendimet, në prill të vitit 2020, sekretari i përgjithshëm i NATO-s Stoltenberg formoi një grup të posaçëm të pavarur „Reflection Group“, i përbërë prej nëntë ekspert eminent dhe i udhëhequr nga Thomas de Maizière dhe A. Eess Mitchell, të cilët ishin të obliguar t'i analizojnë dhe t'i konkludojnë ndryshimet në mjedisin e sigurisë dhe t'i vlerësojnë

drejtimet për fuqizimin e dimenzionit politik të Aleancës gjatë periudhës së ardhshme. Në nëntor të vitit 2020 nga ana e sekretarit të përgjithshëm Stoltenberg zyrtarisht u promovua raporti i Reflection Group me titull „NATO 2030: United for a Neë Era“.

Në këtë raport ka më se 138 rekomandime dhe analiza të Reflection Group për të cilat preferohet se në rast se tërësisht apo pjesërisht miratohen dhe implementohen,

do ta traspojnë rrugën për zhvillimin politik të Aleancës deri në vitin 2030 dhe më pas. Në qoftë se NATO i pranon dhe i implementon të gjitha apo shumicën e rekomandimeve të paraqitura në „NATO 2030: United for a Neë Era“, në atë rast Aleanca do të jetë më fleksibile, më e civilizuar dhe më e lidhur ndërkombëtarisht, e orientuar në drejtim të mbrojtjes së ndryshimeve klimatike dhe në shfrytëzimin e burimeve të energjisë së gjelbër për nevojat ushtarake. NATO e përshtatur do të jetë burim i stabilitetit në botën jostabile. Pritshmëritë janë se këto rekomandime do të implementohen me konceptin e ri strategjik i cili pritet të promovohet nga ana e NATO-s, me siguri gjatë samitit vijues të Aleancës në vitin 2021. Secila zgjatje e azhurimit të konceptit të ri strategjik mund t'a pengojë procesin e parashikimit të kërcënimeve dhe në këtë mënyrë edhe ta rritë nivelin e rrezikut nga mospajtueshmëria apo improvizimit në rast krize. Sot, por edhe në të ardhmen, NATO nevojitet që politikisht por njëherit edhe në aspekte tjera, gjithnjë e më tepër të përshtatet, me qëllim që të mund të përgjigjet në mënyrë të duhur ndaj kërcënimeve dhe sfidave të reja. Kërcënimet e mirënjohura si terrorizmi në të gjitha format dhe paraqitjet dhe në manifestimet e tij, do

të vazhdojë se ekzistuari, por paraqiten edhe rreziqe tjera vargu i të cilëve varion nga pandemitë dhe ndryshimet klimatike, e deri te teknologjitë shumëmedikuese bashkëkohore të cilat paraqesin rrezik, por edhe mundësi për Aleancën. Pranimi i rrolit të ri të Aleancës nënkupton edhe kohezion më të madh dhe aftësi më të madhe që të veprohet bashkarisht kundër kërcënimeve të sipërpërmendura. Kjo është mënyra se si NATO mund të jetë në një pozitë më të favorshme në krahasim me rivalët e saj. Përgatitja për një koncept të ri mund të kuptohet si mundësi e vendosjes së prioriteteve të qarta, të fuqizojë kohezionin dhe të dërgojë Aleancën në një realitet të ri strategjik duke i bashkangjitur mjetet e ndryshme të përshtatjes në një realitet të vetëm strategjik.

Në përputhje me të dhënat dhe analizat e shtruar në raportin e Reflection Group, sot NATO ballafaqohet me kërcënime të shumta edhe atë: me dy rivalë sistematikë (Rusinë dhe Kinën) me rritjen e tyre ekonomike dhe ushtarake, me kërcënimin e vazhdueshëm të terrorizmit, jostabilitetin përgjatë kufirit jugor të Aleancës, ndryshimet dramatike në fushën e teknologjisë, kërcënimet e shumta shqetësuese nga aktorët joshkëqësorë dhe nga fatëkeqësitë të shkaktuara nga njeriu, si dhe nga fatkeqësitë natyrore. Kjo vazhde përbushë gatishmërinë e kundërshtarëve të cilët në secilën mënyrë të mundshme synojnë që t'i vënë në dispozicionin e tyre diversitetet e aleatëve dhe në këtë mënyrë të dobësojnë sigurinë kolektive dhe kohezionin e Aleancës. Në qoftë se

anëtarët e NATO-s nuk solidarizohen dhe nuk janë unik në procesin e vendimarrjes së shpejt, ekziston rreziku që edhe vetë të ballafaqohen me këto kërcënime. Ballafaqimi me kërcënimet jotradicionale që i tangojnë shoqëritë tona është në rritje të vazhdueshme, ndërsa as Europa e as Amerika Veriore nuk janë të fuqishme aq sa duhet që vetë të ballafaqohen me këto sfida.

Procesi i reflektimit – NATO 2030 ka tre prioritete kryesore, edhe atë:

- Për ta ruajtur fuqinë e vet luftarake dhe për ta realizuar këtë prioritet NATO duhet të investojë shumë më tepër në zhvillimin e aftësive, në infrastrukturën e rëndë, në teknologjitë e reja, si dhe ta fuqizojë bashkëpunimin me partnerët e Bashkimit Europian, por edhe të ndërtojë rezistencë si përpjekje kolektive. Përpjekjet e BE-së të investojë në mbrojtje do t'i ndihmojnë të zhvillojnë aftësi të reja të cilat do të jenë gjithashtu në dispozicion edhe për aleatët e NATO-s. Investimet plotësuese në këtë sektor do të kontribuojnë në revitalizimin industrinë europiane të mbrojtjes. NATO është baza e sigurisë së BE-së, por 20% e shpenzimeve në fushën e mbrojtjes vijnë nga anëtarët e BE-së, ndërsa 10% u mbeten aleatëve europianë të NATO-s dhe Kanadasë, përderisa SHBA kontribuon me 70% në shpenzimet e përgjithshme të Aleancës. Sa i përket popullatës, 50% e saj jeton në territorin e vendeve anëtare të BE-së.
- Ta bëjë Aleancën politikisht më të fortë – NATO është formui i vetëm për bashkëpunim ku Europa dhe Amerika

Veriore takohen dhe bashkëpunojnë çdo ditë. Kjo është platformë unike ku aleatët diskutojnë për të gjitha çështjet që kanë të bëjnë me sigurinë e Aleancës dhe paraqet vend më të mirë ku mund të bisedohet për dallimet ndërmjet aleatëve. Gjithashtu, kjo është mënyra më e mirë e përdormimit më efikas dhe më të koordinuar të mekanizmave ekonomike, politike dhe ushtarake.

- Të sigurohet që Aleanca do të ketë qasje më të madhe globale – NATO duhet të mbetet organizatë rajonale për Europën dhe për Amerikën Veriore. Është më se e qartë që as Europa as Amerika Veriore nuk mund që në mënyrë efektive të ballafaqohen me sfidat ndaj sigurisë, ashtu si që NATO së bashku mund të ballafaqohet në nivel global. Mënyra më e mirë e ballafaqimit me sfidat globale është përmes veprimit të përbashkët të Europës dhe Amerikës Veriore. Së bashku në NATO ata përfaqësojnë gjysmën e fuqisë ushtarake në suaza globale. Për të ruajtur këtë, Aleanca duhet të përshtatet dhe të ketë një qasje më globale, si dhe të ndërtojë bashkësi të demokracive me partnerët e zakonshëm si Australia, Japonia, Zelanda e Re, por edhe të krijojë vlera të njejta demokratike edhe me Indinë dhe Brazilin.

NATO, për të mbijetuar, bën shumë për tu ballafaqur me kërcënimet në rritje në mjedisin e paparashikueshëm, por bota sot ndryshon shumë më shpejt se san ë të kaluarën. Për këtë shkak, në qoftë se NATO dëshiron të mbijetojë, duhet të adaptohet shumë më shpejt ndaj ndryshimeve në mjedisin e sigurisë. Pa marrë parasysh mjedisin strategjik, vizioni i Aleancës është që deri në fund të kësaj decade të mbetet qendër strategjike e gravitacionit për mbrojtjen kolektive për të gjitha anëtarët e saj; me konsensus ta fuqizojë rolin proaktiv në mes të aleatëve dhe të kontribuojë në ndërtimin e strategjive për ballafaqim ndaj kërcënimeve të përbashkëta; pikëpamjet e ndryshme të botës dhe dallimet fundamentale në të menduarit, të mos jenë pengesë për dialogun dhe për bashkëpunimin; thellimin dhe fuqizimin e marrëdhënieve të ndërsjella me partnerët të cilët i ndajnë vlerat e OSBE-së dhe ndërtimin e marrëdhënieve më të fuqishme dhe konsultimeve më intensive me Bashkimin Europian. Për të realizuar këtë vizion, nevojitet që Aleanca t'i rritë përpjekjet dhe t'u lejojë aleatëve që lirisht të caktojnë fatin e tyre, në mënyrë të barabartë të ndajë barrën e cila vjen me sigurinë kolektive, ta ndryshojë qasjen konvencionale në vendimarrje për mbrojtjen kolektive dhe këtë ta zëvendësojë me proces bërthamor dhe hybrid të vendimarrjes

për sigurinë në mjedisin euroatlantik dhe më e rëndësishmja, të ndryshojë procesin e vendimarrjes dhe implementimin politik, me këtë rast duke prevenuar procesin e konsensusit, me garanca të njëkohëshme se Aleanca është e gatshme të ballafaqohet me kërcënimet dhe me mjedisin e ndryshueshëm të sigurisë. NATO duhet të përshtatet në rast se dëshiron të mbijetojë dhe të vazhdojë të ketë rol të rëndësishëm udhëheqës, si dhe ndikim politik gjatë periudhës vijuese. Për ta arritur këtë, NATO në një afat të gjatë kohor duhet të bëjë ndryshime të theksuara konceptuale, politike, strukturore, organizative, ushtarake dhe ndryshime tjera. Këto

ndryshime nënkuptojnë implementim të plotë apo të pjesërishtëm të 14 rekomandimeve kryesore, gjegjësisht të 138 rekomandimeve të detajizuara nga „NATO 2030, United for a New Era“. Përshtatja duhet të jetë e orientuar kah ballafaqimi me sfidat në rritje, por edhe në drejtim të sigurimit të rivalitetit sistematik, gjegjësisht ballafaqim ndaj politikave agresive të Rusisë e cila gjithçka kupton si kërcënim të drejtëpërdrejt ndaj sigurisë, si dhe kah sfidat ekonomike dhe rritjes së ndikimit politik të Kinës në Europë, si dhe ndaj rolit gjithnjë e më të theksuar të cilin e kanë edhe Emerging and Disruptive Technologies (EDTs).

Dr. Igor Gjoreski

Nën flamurin e KB-së

Nisma për përfaqësim më të madh të grave në kuadër të misioneve paqësore

Në kuadër të konferencës së parë janë vërtetuar qëllimet të cilat kanë shërbyer si bazë për aktivitetet e mëtejme të OKB-së sa i përket çështjes së barazisë gjinore: barazi të plotë gjinore dhe luftë kundër diskriminimit gjinor; integrimin e grave në kuadër të zhvillimit shoqëror; pjesëmarrje më e madhe e grave në fuqizimin e paqes botërore, bazë e mjaftueshme për përpjekjet e opinionit ndërkombëtar për përfshirjen e grave në kuadër të operacioneve paqësore në tërë botën.

Nga ana tjetër, Sekretariati i KB-së bën përpjekje për t'i integruar çështjet gjinore në fushat e veprimit në kuadër të Departamentit për Operacione Paqësore pranë KB-së (DPO). Me miratimin e Rezolutës 1325, rezoluta e parë e Këshillit të Sigurimit të OKB-së (KS) për gratë në kuadër të proceseve paqësore, bashkësia ndërkombëtare i

Në kuadër të ndërtimit të shoqërisë së re pas Luftës së Dytë Botërore, vëmendje gjithnjë e më të madhe i është dhënë çështjes së barazisë së të drejtave të grave në ndërtimin e paqes botërore. Në konferencat nën patronazhin e KB-së është filluar me zhvillimin e strategjive dhe planeve për avancimin e përfaqësimit të grave në vendimarrje në kuadër të jetës publike dhe politike

Edhe gjatë kohës së krizës shëndetsore gratë mbetën faktor i rëndësishëm në parandalimin e konflikteve, ndërmjetësimit, paqebërjes, si dhe ndërtimit të paqes. Në nivel lokal ato janë “aktorë” kyç në kuadër të proceseve transformuese në Afganistan, Kolumbi, Siri, Jemen dhe vende tjera edhe përkundër qasjes së kufizuar deri në rasure dhe ndikimit gjatë marrjes së vendimeve politike

ka deklaruar: nevojën e patjetërsishme e pjesëmarrjes së grave në aktivitetet për parandalimin e konflikteve dhe në operacionet paqësore: rëndësia e trajnimit të specializuar për mbrojtjen e të drejtave të grave në situata të konfliktit. Paraqitja e CORONA-virusit vitin e kaluar, jo vetëm që tërhoqi vëmendjen e bashkësisë ndërkombëtare nga çështjet gjinore, por i vuri nën pikpyetje edhe përfitimet nga aktivitetet e barazisë gjinore për disa vite të fundit. Njëkohësisht, pandemia vetëm se e vërtetoi rëndësinë e programit „Gratë, paqa dhe siguria“ dhe madhështinë e grave-lidere në gjendje krize.

Rezoluta e KB-së 1325 dhe program “Gratë, paqa dhe siguria”

Rezoluta e KB 1325 (v.2000) është miratuar më shumë si rezultat i presionit gjithnjë e më të madh për mbrojtjen më të madhe të të drejtave të grave në kuadër të konflikteve të armatosura (që kanë qenë të shpeshta gjatë viteve të '90-ta), mbi KB-në nga ana e opinionit, delegacionet në KB nga disa vende afrikane dhe UNIFEM (UN Development Fund for Women). Kjo paraqet rezolutën e parë të KS-së e cila është e përqëndruar në rolin esencial të grave në zgjidhjen e konflikteve të armatosura dhe në ndërtimin e paqes, si dhe përfshirjen e tyre në kuadër të institucioneve të sigurisë. Dokumenti në fjalë, i obligon anëtarët e OKB-së në katër parime themelore: parandalimin e dhunës ndaj grave, pjesëmarrjen e barabartë të grave në procesin e marrjes së vendimeve në nivel shtetëror dhe ndërkombëtar; mbrojtjen e grave në vatrat e konflikteve; rehabilitimi i grave gjatë dhe pas konflikteve.

Rezoluta 1325, njëherit paraqet esencën e programit „Gratë, paqa dhe siguria“ (ËPS), term i cili përdoret për të theksuar lidhshmërinë e grave dhe rolet e tyre gjatë zgjidhjes së konflikteve të armatosura lokale dhe ndërkombëtare, si dhe kontributi i tyre në kuadër të aktiviteteve të organeve të KB-së, qeverive kombëtare dhe sektorit joqeveritar.

Në vet fillimet e përpjekjeve për implementimin e plotë të Rezolutës, OKB-ja ka filluar me formimin e trupave në kuadër të misioneve paqësore:

këshilltarë për çështje gjinore, pika qendrore të barazisë, këshilltarë për mbrojtjen e grave, si dhe pika qendrore për gratë. Janë miratuar edhe planet e para aksionale kombëtare dhe rajonale, ndërsa DPO-ja i ka parashtruar edhe regullativat e para: implementimin e Rezolutës 1325 për sigurinë e grave në kontekst të paqebërjes, pako gjinore e resurseve për operacionet paqësore dhe strategji për zhvillimin e çështjeve gjinore 2014-2018. Menjëherë pas kësaj është filluar me përcaktimin e kriterëve për ndjekjen e implementimit të programit „ËPS“.

Nisma e Elisesë

Në kuadër të Këshillit të Ministrave për paqe pranë OKB-së, në vitin 2017 në Kanada, u promovua Nisma e Elisesë për gratë në kuadër të operacioneve paqësore. Pas dy viteve, UN Eomen, së bashku me zyrën ekzekutive të sekretarit të përgjithshëm të OKB-së, DPO dhe Multi-Partner Trust Fund Office të UN Development Programme, e kanë formuar Fondin për implementimin e kësaj Nisme. Me Nismën, Kanadaja është obliguar: t'i eliminojë për pjesëmarrje më aktive të grave në kuadër të operacioneve paqësore dhe në kuadër të përbërjeve ushtarake dhe policore; të sigurojë ndihmë teknike dhe trajnim për vendet kontribuese me personel; të formojë fondin e përbashkët për mbështetjen e vendosjes së avancuar të grave me uniforma në kuadër të operacioneve; të ndihmojë gjatë zgjidhjes së misioneve për pjesëmarrjen më të madhe të grave në të njëjtat. Në vitin 2017 paqëruajtëset e uniformuara femra kanë qenë vetëm rreth 3%. Në nëntor të vitit 2020 nga gjithsej 70.028 personel të vendosur, gra kanë qenë 3.425 (4,9%), ndërsa pesë vendet, kontributet më të mëdha të personelit të grave të uniformuara kanë qenë: Gana (12,9%), Etiopia (10,1%), Tanzania (8,4%), Uruguaji (6,8%) dhe Ruanda (5,5%).

Këto përqindje të grave në kuadër të kontingjenteve paqësore, njëherit e pasyqrojnë mungesën e grave në kuadër të forcave të armatosura kombëtare të vendeve të cilat kontribuojnë me përbërje të uniformuara. Me qëllim që deficit i këtyllë të zgjidhet, KB ndërmerr aktivitete konkrete, duke publikuar

strategji për paritet të uniformuar gjinor, i cili parashtron qëllime për pjesëmarrjen e grave në kuadër të forcave paqëruajtëse gjatë periudhës së viteve 2018-2028 me qëllim që gratë të përbëjnë 15% të kontingjenteve ushtarake dhe 20% të njësisve të formuara policore deri në vitin 2028.

„Gratë, paqa dhe siguria“ dhe nisma „Aksioni për paqe“

Implementimi i prioriteteve të agjendës WPS është përcaktim politik i formuar me anë të nismës së GS „Aksioni për paqe“ (A4P), dhe realizohet nëpërmjet: sigurimit të këshillave dhe rekomandimeve për pjesëmarrjen më të madhe të grave në kuadër të proceseve politike në të gjitha fazat e proceseve paqësore; integrimin e perspektivës gjinore në të gjitha fazat e planifikimit, përmes institucioneve lokale, kombëtare dhe rajonale; fuqizimit të partneriteteve të rëndësishme me organizata qytetare të grave dhe me mbështetje ndaj zbatimit të nismave të tyre; rritjes së numrit të civilëve dhe grave të uniformuara në kuadër të forcave paqësore në të gjitha nivelet dhe në të gjitha pozitat kyçe. Përpos masave aktuale që u ndërmorën si pasojë e pandemisë me COVID-19, fusha të cilave u kushtohet vëmendje të veçantë në kuadër të programit A4P janë edhe lidhshipi në kuadër të operacioneve paqësore, raporti i numrit të civilëve dhe grave të uniformuara kundrejt burrave në kuadër të forcave paqësore në të gjitha nivelet dhe në të gjitha pozitat kyçe, si dhe numri i grave në kuadër të forcave ushtarake dhe atyre policore.

Gratë në kuadër të proceseve paqësore gjatë pandemisë COVID-19

Edhe gjatë kohës së krizës shëndetsore gratë mbetën faktor i rëndësishëm në parandalimin e konflikteve, ndërmjetësimin, paqebërjes, si dhe ndërtimit të paqes. Në nivel lokal ato janë „aktorë“ kyç në kuadër të proceseve transformuese në Afganistan, Kolumbi, Siri, Jemen dhe vende tjera edhe përkundër qasjes së kufizuar deri në rasurse dhe ndikimit gjatë marrjes së vendimeve politike. Në kushte të lëvizjes së kufizuar, gratë megjithatë ishin jashtëzakonisht të kyçura në kuadër të konsultimeve dhe mbledhjeve virtuale (online). Një situatë e këtillë e nxiti nevojën e përfshirjes së tyre më të madhe në kuadër të institucioneve dhe delegacioneve shtetërore. Edhe komandot në kuadër të operacioneve paqësore e kanë vërtetuar ndikimin e ndryshueshëm të virusit CORONA ndaj grave dhe burrave, gjë që ndikon ndaj orientimit të aktiviteteve në terren. Sekcioni për çështje gjinore pranë DPO, në konsultim me misionet në

terren, zhvilloi program për grumbullimin e të dhënave dhe analizave për implementimin e WPS agjendës në terren në kushte të pandemisë (COVID-19 and Gender Equality and WPS).

Edhe në kushte pandemia DPO vazhdoi të implementojë politikën gjinore të orientuar kah zbatimi dhe arritja e rezultateve nga fushat tjera të programit „A4P“: fuqizimin e lidhshipit dhe llogaridhënies, përmirësimin e procesit të grumbullimit të dëshmive për cënimin e të drejtave të njeriut dhe analizën e tyre, avancimin e partneritetit në kuadër dhe jashtë kornizave të KB-së, si dhe fuqizimin e kapaciteteve për realizimin apo kryerjen e obligimeve prioritare në kuadër të nismës A4P. Në fushën e avancimit të përgjegjësisë të „helmetave të kaltra“, në gjithësesj 9 misione paqësore tashmë në zbatim janë 15 indikatorë për implementimin e dispozitave të agjendës WPS, ku

është thjeshtësuar realizimi i detyrave. Analiza cilësore dhe sasiore e të dhënave të fituara nga këto analiza përdoret në kuadër të proceseve të marrjes së vendimeve dhe të identifikimit të fushave problematike. Rezultate të theksuara janë arritur në kuadër të misioneve MONUSCO në Kongo, UNIFIL në Liban dhe UNMIK në Kosovë. Mund të konkludojmë se me pjesëmarrjen e grave në kuadër të paqebërjes nuk i është kushtuar vëmendje të mjaftueshme. Pas analizave të bëra të kësaj situatë, analizat në kuadër të OKB-së si shakaq për këtë i përmendin përgjigjen e ngadalësuar dhe të pakoordinuar ndaj pandemisë nga ana e KS të OKB-së, pjesëmarrjes së pamjaftueshme të grave në kuadër të proceseve paqësore formale dhe mospërfshirja e mjaftueshme e grave në procesin e ndarjes së financave.

M.S.

Lajmet e rreme – kërcënim për sigurinë dhe kredibilitetin e mediave

Lajmet e rreme nuk janë një fenomen i ri, ato kanë një histori relativisht të gjatë përmes manifestimeve dhe manifestimeve të ndryshme që kanë ndodhur. Kjo kategori e lajmeve nuk bën përjashtim në vendin tonë dhe në rajonin përreth nesh. Lajmi i rremë është një raport i pasaktë, i bujshëm ose një postim i thjeshtë mediatik, i krijuar për të tërhequr vëmendjen, zhvatur mashtrim dhe mashtrim, ose dëmtuar një reputacion. Lajmet e rreme shpesh kanë vetëm një burim. Një strategji tjetër për identifikimin e lajmeve të rreme është të kontrolloni emrin e domain-it dhe URL-në e hostit. Shpesh, artikujt e lajmeve të rreme duket se kanë një emër domain të ligjshëm, por kanë një URL që mbaron me com ose ndonjë prapashtesë tjetër ose të përbashkët. Lajmet e rreme mund t'i referohen historive të reja të rreme, të cilat shpesh përhapen si propagandë e mediave sociale. Lajmet e rreme bëhen për të mashtruar lexuesit, dëgjuesit, shikuesit, për qëllime politike, financiare dhe qëllime të tjera. Kohët e

Informacioni i rremë për publikun ose dhënia e lajmit të rremë bëhet me qëllim që të publikojë qëllimisht disa propagandë ose dezinformata, dhe rrjetet sociale përdoren për të rritur përhapjen dhe lexueshmërinë e tyre

fundit, lajmet e rreme janë promovuar në Gjermani, Indonezi, Filipine dhe janë promovuar përmes faqeve në disa vende, përfshirë Maqedoninë. Dhe kështu Komisioni Evropian po përpiqet të zgjidhë këtë problem. Sipas klasifikimit të Claire Ēardell nga First Draft Neës10, ka shumë lloje të lajmeve të rreme. Disa prej tyre në fakt janë false (keqinformim), të tjerët riprodhohen si pjesë e gabimit njerëzor ose paragjytimeve të caktuara. Në çdo rast, të gjithë ata kanë një lidhje shumë të përgjithshme me të vërtetën dhe në thelb synojnë një qëllim të vazhdueshëm manipulimi dhe mashtrimi. Ne do të përmendim disa prej tyre. Saturi ose parodi, lidhje false, përmbajtje false (përmbajtje mashtruese), kontekst i rremë, përmbajtje - ndërhyrës, përmbajtje e manipuluar, përmbajtje e

trilluar ose përmbajtje e trilluar 100% false, e krijuar për të kryer mashtrim. Mediat sociale në ditët e sotme sigurojnë që lajmet e rreme të përhapen më shpejt se kurrë dhe ndikimi i tyre në botë po rritet vazhdimisht. Lajmet e rreme nuk kanë asnjë lidhje me burimet. Këto kushte priren të luajnë me pasiguri, hezitim dhe frikë. Në këtë drejtim, është e rëndësishme të theksohet roli i medias, nevoja për të vendosur marka mediale që duhet të mundësojnë kthimin dhe ruajtjen e besimit të konsumatorit. Frazja "lajme të rreme" është një konfuzion i kuptimeve kontradiktore. Fjalë boshe. Lajmet e rreme kanë karakterin e "rënies së lehtë", kryesisht për shkak të rënies në rritje të besimit në media dhe institucione. Kjo është arsyeja pse është e nevojshme të kontrolloni faktet pa paragjytime. Necessaryshtë

e nevojshme të jesh kritik ndaj paragjyqimeve personale, morale dhe politike kur lexon informacione ose lajme. Një nga nënlojet e lajmeve të rreme është rrotullimi. Spinning është mashtruese. Mund të përkufizohet si "përdredhje" e informacionit ose reportazhit të caktuar të një ngjarjeje, në mënyrë që ta vendosë atë në një mënyrë që i përshtatet njerëzve që e publikojnë atë. Sipas Eilliam Sapphire, "tjerrja" përcaktohet si diçka që ka taktika "të pandershme", "mashtroese" dhe "shumë manipuluese". Shtë një mohim i qartë, një falje e rreme, "u bënë gabime", duke shmangur përgjigjen e një pyetjeje, një frazë që presupozon pretendime të paprovuara, varrosjen e lajmeve të këqija, diversion..... Masoviteti i lajmit e ka frymëzuar Profesor Sander van der Linden nga Universiteti i Kembrixhit në Departamentin e Psikologjisë për të krijuar një "vaksinë" për t'i bërë njerëzit imun ndaj propagandës që ai thotë se

është një virus. E cila transmetohet lehtësisht nga lexuesi tek lexuesi . Ideja e tij ishte të zbatonte psikologjinë njohëse (një degë e psikologjisë kushtuar studimit të njohjes njerëzore, të mësuarit dhe sjelljes) dhe përmes saj të krijonte rezistencë tek njerëzit ndaj një informacioni të tillë, në mënyrë që herën tjetër kur të hapin lajme të tilla ata as të mos i vërejnë eshte e lehte per tu kaluar. Me eksperimentin e tij, të kryer në rreth 2,000 qytetarë të SHBA-së, qytetarëve iu prezantua i njëjti lajm në dy versione të ndryshme - i vërtetë dhe i rremë.

Të kuptuarit mediatik si kundërmasë për lajmet e rreme

Reagimi ndaj lajmeve të rreme, propagandës dhe gënjeshtreve me verifikimin dhe zbulimin e dukshëm të fakteve mund të rrisë nivelin e zhurmës, ta bëjë të vërtetën relative, të rrisë polarizimin, të krijojë një imazh

Lajmet e rreme kanë ekzistuar gjithmonë. Ato janë një kërcënim për sigurinë dhe prandaj duhet pasur kujdes, dmth duhet të bëhen kontrole, veçanërisht mbi faktet, përmes të cilave përcaktohet nëse informacioni është një lajm i rremë apo jo. Kur media është në krizë, atëherë mund të shfaqet një mosbesim i caktuar dhe kjo është arsyeja pse lajmet e rreme sjell besueshmëri në media. Gjithçka është në rrugën e bindjes dhe verifikimit të fakteve

mediatik si një faktor të njëanshëm - dhe më në fund të përfundojë duke kryer detyrën e propagandës. Lajmet e rreme ndonjëherë gjejnë rrugën e tyre në media dhe agjenci të lajmeve ndryshe të besueshme. Në të kundërt, lajmet reale mund të shfaqen në faqet e lajmeve që përhapin lajme të rreme. Prandaj, mbajtja e një liste të faqeve të lajmeve të rreme mund të çojë në siguri të rreme dhe madje të jetë burim i gabimeve. Lidhur me pjesën ligjore të këtij problemi global, është interesante çështja e emigrantit sirian Anas Modamani në Gjermani, i cili së fundmi paditi kompaninë "Facebook" për mos parandalimin e lajmeve të rreme që e lidhën atë me terrorizmin. Gjegjësisht, pasi mbërriti në Berlin në shtator të vitit 2015, ai e shfrytëzoi rastin për të bërë një foto me kancelaren Angela Merkel, e cila vizitoi kampin ku po qëndronte. Menjëherë pas postimit të fotos në profilin e tij në Facebook, në rrjetet sociale u shfaqën lajme që së pari e lidhën atë me sulmin terrorist në Bruksel, dhe më pas me sulmin ndaj qendrës tregtare në Berlin. Ai madje e çaktivizoi profilin e tij në Facebook në një përpjekje për të mbrojtur veten, por gruaja me të cilën më vonë qëndroi si qiramarrëse i tha se një foto e tij ishte shfaqur në internet. Avokati i Modamanit, Chan Jo Yoon, nisi një hetim ndaj Mark Zuckerberg dhe drejtuesve të tjerë të Facebook në nëntor të vitit 2016 sepse, pavarësisht apelit të Modamanit, komentet dhe artikujt racistë për të, të cilat sipas ligjit gjerman nuk u hoqën nga Facebook përfaqësojnë gjuhën e urrejtjes. Yoon tha për agjencinë e lajmeve BBC se Facebook trajton shumë keq rrjedhjet e lajmeve të rreme, veçanërisht lajmet e rreme që përbajnë shpifje për

Zgjidhja për t'u marrë me lajmet e rreme është shkrim-leximi mediatik. Shkrim-leximi për media në vendin tonë i ka fillimet e tij modeste përmes iniciativave të iniciuara nga institucione shtetërore dhe organizata joqeveritare, shpesh në bashkëpunim me subjekte të huaja. Agjencia e Shërbimeve të Mediave Audiovizive është një institucion shtetëror që ka detyrimin të promovojë shkrim-leximin mediatik me dispozitat ligjore

një person. Avokati Yoon ka kërkuar që Facebook të ndalojë postimin e një figure të emigrantit Modamani në kontekstin e sulmeve terroriste në Berlin dhe Bruksel. Një përfaqësues i Facebook deklaroi se pasi morën kërkesën, ata bllokuan hyrjen në përmbajtje, kështu që ata besojnë se pala e dëmtuar nuk ka arsye të pretendojë se ndonjë prej të drejtave të tij është shkelur. Sipas avokatit, megjithatë, e gjithë përmbajtja që përhap gjuhë urrejtje nuk është hequr dhe imazhet ende mund të gjenden në rrjetin social. Zgjidhja për t'u marrë me lajmet e rreme, sidoqoftë, është shkrim-leximi në media. Aspen Institute for Leadership in Media Literacy në 1992 filloi duke

përcaktuar shkrim-leximin mediatik si "aftësia për të analizuar, vlerësuar dhe krijuar përmbajtje mediatike në një larmi formash". Më vonë, Qendra për Kuptimin e Mediave e zgjeroi këtë përkufizim në "shkrim-leximi mediatik është qasja ndaj arsimit të shekullit XXI mbi të cilin mund të merret, analizojë, vlerësojë, krijojë dhe të marrë pjesë me mesazhe në forma të ndryshme - nga shtypi të përmbajtja video në vetë Internetin. Të kuptuarit mediatik duhet të mundësojë kuptimin e rolit të medias në shoqëri, si dhe krijimin e aftësive themelore për kërkimin e informacionit dhe vetë-shprehjen - e cila është e nevojshme për qytetarët në një demokraci. Të kuptuarit e medias në vendin tonë

i ka fillimet e tij modeste përmes iniciativave të iniciuara nga institucione shtetërore dhe organizata joqeveritare, shpesh në bashkëpunim me subjekte të huaja. Agjencia e Shërbimeve të Mediave Audiovizive është një institucion shtetëror që përmes dispozitave ligjore ka detyrimin të promovojë të kuptuarit e medias. Në këtë drejtim, është përpiluar program për inkurajimin e të kuptuarit e medias në Republikën e Maqedonisë së Verit, sipas të cilit do të përcaktohen qëllimet se si do të rritet niveli i të kuptuarit të mediave, gjegjësisht do të avancohen dhe përmirsohen kushtet për pjesëmarrjen qytetare dhe demokratike në stimulimin e debatit, gjegjësisht në stimulimin e opinionit. Në kuadër të këtij programit është formuar të kuptuarit rrjetor dhe i medias në të cilat bëjnë pjesë institucionet e ndryshme shtetërore, ente arsimore, organizata qytetare dhe media. Shkolla e lartë e gazetarisë dhe marrëdhënie me publikun, në bashkëpunim me Institutin për Diversitet në Media nga Londra si dhe një gazetë ditore, gjithashtu e realizuan projektin "Të kuptuarit e medias në erën e jehonës së informatave". Do të thotë që, nevojitet një përkushtim më i madh, ndjekje dhe përqëndrim në ballafaqimin me lajmet e rreme, por edhe inkuadrimit e lëndës Të kuptuarit e medias në kuadër të shkollimit. Gjithashtu, nevojitet të kushtohet vëmendje më të madhe edhe financimit të mediave. Duhet të kemi "financim të qëndrueshëm" në mënyrë që lexuesit t'i ofrohen informata relevante, gjegjësisht ti ofrohet ajo që ai do ta dëgjojë, ta lexojë ose ta shikojë.

Zjarret e përbashkëta dhe efektet, menaxhimi me zjarret dhe kontrolli i hapësirës ajrore

Planifikimi i operacioneve është i pamundur pa kuptimin e situatës dhe kushteve të mjedisit operativ në kuptimin më të gjerë. Planifikuesit ushtarak duhet të kuptojnë qëllimin përfundimtar në kontekst të mjedisit operativ. Liderët ushtarak dhe shtabet e tyre duhet që në vazhdimësi t'i ndjekin kushtet dhe situatën, sepse në kohën bashkëkohore dhe në kohën e të luftuarit dinamik ata në mënyrë rapide ndryshojnë gjatë rrjedhës dhe realizimit të operacioneve. Shqyrtimi apo rishikimi i drejtë i mjedisit operativ liderit ushtarak i mundëson definimin dhe redefinimin më të lehtë të problemit. Sot, hapësira ajrore si pjesë ku realizohen operacionet, paraqet element i cili është i shfrytëzuar nga toka si hapësirë për të luftuar. Në esencë, në kuadër të hapësirës ajrore para dhe gjatë operacioneve hasen: sisteme dhe

fluturake pa pilot, fluturake të ndryshme dhe predha të ndryshme, apo raketa të cilat lëvizin në drejtim të caktuar. Kjo e nxitë nevojën për një kontroll të plotë dhe për një koordinim të hapësirës ajrore. Duke pasur parasysh se në kuadër të operacioneve, mund të jenë të përfshirë të gjitha llojet e regjimenteve të armatave, si sfidë më e madhe paraqitet menaxhimi me zjarret (dekonflikti i të gjitha niveleve) dhe kontrolli i hapësirës ajrore. Procedurat për kontroll dhe koordinim të hapësirës ajrore duhet të mundësojnë integrimin, koordinimin, adaptibilitetin dhe fleksibilitetin në kuadër të njësive të përbashkëta. Procedurat e rregullta do të mundësojnë një rrjedhë apo vijimshmëri më të shpejtë të operacioneve dhe siguri dhe mbrojtje më të madhe të personelit dhe teknikës gjatë kohës së operacioneve. Gjatë kohës së operacioneve nevojitet

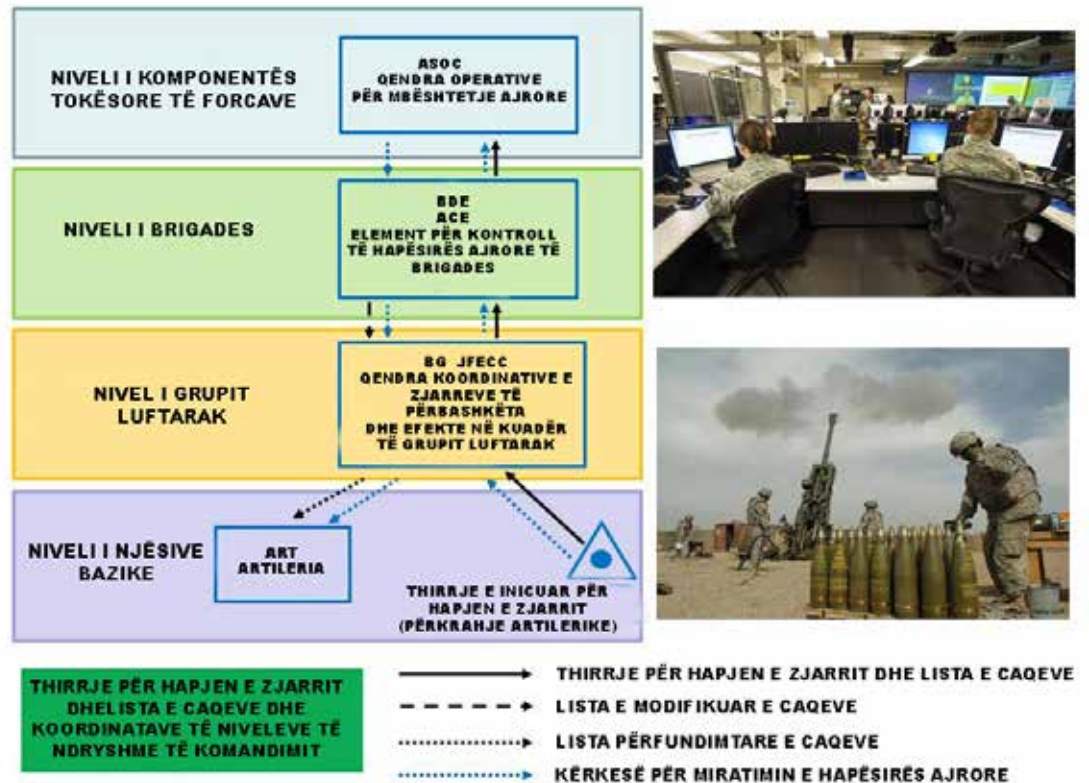
patjetër të zgjerohen dhe të kemi kujdes ndaj procedurave të kontrollit të hapësirës ajrore, me qëllim që të lehtësohet edhe procesi i kontrollit dhe dekonfliktit në hapësirën ajrore në nivel të brigadës (njësive manovruese). Komandanti i forcave ajrore ose ACC (Air Component Commander) parimisht delegon përgjegjësi deri te autoriteti tjetër (ACA – Airspace Control Authority), i cili do të koordinojë lëvizjen e tërësishme në hapësirën ajrore mbi zonën e operacioneve. Gjatë operacioneve komandantët e komponentës tokësore në mënyrë të drejtpërdrejtë mbështeten nga ana e Qendrës Operative për Mbështetje Ajrore, ose ASOC (Air Support Operation Centre), e cila zakonisht duhet të jetë e vendosur afër Qendrës Koordinative për Zjarret e Përbashkëta apo JFECC (Joint Fires and Effects Coordination Centre). Qendra Operative për Mbështetje

Ajrore përcakton detyra dhe i koordinon elementet për mbështetje ajrore në drejtim të misionit të dhënë të njësisë së përbashkët, pa e cënuar në këtë rast sigurinë e hapësirës ajrore. Në nivel brigade ekziston element për kontrollin e hapësirës ajrore (ACE – Airspace Control Element). Elementi i kontrollit të hapësirës ajrore është i rradhitur në Qendrën Operative për Mbështetje Ajrore ose ASOC dhe në njëra ndër detyrat kryesore të saj është të kërkojë mbështetje ajrore apo elemente tjera për nevojat e komandantit të brigadës (nevojë manovruese).

është Qendra e Bashkërendimit e Zjarreve dhe Efekteve (JFECC), e cila sinkronizon të gjitha elementet e Zjarreve të Përbashkët ose JFE (Elementet e Zjarrit të Përbashkët) në njësi vartëse. Me rëndësi të madhe është vetë prania fizike dhe integrimi i JFECC brenda komandës së grupit luftarak, i cili mund të koordinojë drejtpërdrejt kërkesat e zjarrit nga dhe me JFT (Joint Fires Team) në një nivel më të ulët dhe për të bërë një dekonflikt në pjesën e ekzekutimit të zjarreve në nivelin e njësisë të zjarrit që janë brenda grupit luftarak. Sfidat kryesore në atë nivel është koordinimi

zjarrit të artillerisë dhe zjarri i përbashkët zakonisht janë ende një sfidë për ushtritë më të mëdha në botë kur bëhet fjalë për koordinimin e shpejtë, thirrjet e zjarrit dhe miratimin për të shtënat me nivele më të larta koordinimi dhe sinkronizimi. Një nga faktorët që imponon një nevojë shtesë për koordinim të detajuar dhe dekonflikte në hapësirën ajrore është rritja e vazhdueshme e rrezes së armëve të artillerisë. Ndërsa rritet diapazoni, kulmi i shtegut të raketave / raketave rritet, pra lartësia më e lartë në të cilën ata fluturojnë, gjë që ndikon drejtpërdrejt në shqetësimin e hapësirës ajrore dhe

Realizimi i operacioneve ndiqet nga procesi i planifikimit, përgatitjes, realizimit dhe analizës së pandërprerë. Këto aktivitete tërthorëse ndiqen njëra pas tjetrës, nuk mund të ndahen, përputhen dhe përsëriten në pajtim me situatën. Si tërësi këto e përbëjnë procesin e realizimit të operacioneve

Elementi për kontrollin e hapësirës ajrore është pjesë e grupit taktik për kontrollin e hapësirës ajrore (TACP – Tactical Air Control Party), i cili është nën komandën e brigadës. Këto dy elemente janë pjesëmarrës primar për kontroll dhe menaxhim të hapësirës ajrore në nivel brigade. ACE apo TACP mund të numërojë disa anëtarë, por në të shumtën e rasteve edhe shumë më tepër, varësisht nevojës dhe intensitetit të operacioneve dhe dinamikës së planifikuar. Një element shumë i rëndësishëm është edhe JTAC (Joint Terminal Attack Controller), gjegjësisht i trajnuar dhe i kualifikuar si individ i cili i orienton veprimet e avionëve të përfshirë në një mbështetje nga afër ajrore si dhe drejton operacionet tjera të kësaj fushe. Në nivelin e një grupi betejë ose BG (Grupi i Betejës) një element kryesor

dhe dekonflikti në hapësirën ajrore me elementin e kontrollit të hapësirës ajrore (ACE – Airspace Control Element). Kjo në mënyrë të pashmangshme duhet të bëhet për të sinkronizuar përbërësit e tokës dhe ajrit, por krijon një kohë më të gjatë pritjeje për çdo kërkesë zjarri, dmth mbështetje zjarri, i njëjti filtër duhet të kalojë përmes elementit të kontrollit të hapësirës ajrore. Në varësi të karakterit dhe vlerësimeve, personeli në të gjithë elementët e përfshirë në mbështetjen dhe koordinimin e zjarrit dhe sistemin e dekonfliktit të hapësirës ajrore do të përcaktohet në përputhje me misionin dhe detyrat e caktuara. Nëse nuk ka nevojë për një numër maksimal njerëzish, stafi përcaktohet qëllimisht për të kursyer forcat dhe burimet, dhe në çdo rast misioni që do të përfundojë. Mbështetja e

nevojiten masa të menjëhershme për të menaxhuar artillerin, avionët, dronët dhe të gjithë elementët në hapësirën ajrore që mund të gjenden në trajektorët e lëvizjes së predhave/raketave. Procedurat e dhura dhe me kohë për dekonflikt në hapësirën ajrore do të shmangin pasojat e pafavorshme për forcat miqësore aleate dhe burimet materiale. Zjarfikja dhe efektet e kombinuara, menaxhimi i zjarrit (dekonflikti në të gjitha nivelet) dhe kontrolli i hapësirës ajrore janë të domosdoshme gjatë të gjitha angazhimeve, qoftë për operacione ushtarake gjatë luftërave, konflikteve apo gjatë ushtrimeve. Ndërgjegjësimi për nevojën e dekonfliktit në të gjitha nivelet duhet të jetë një dukuri e përditshme për stafin e përfshirë.

Silavço Kuzmanovski

Shembull historik i doktrineve të papështatshme

Në “Dinamikën e Revolucioneve të Luftës” nga Knox dhe Murray, duke parë nga shekulli i XVII e deri më sot, Lufta e Parë Botërore konsiderohet si reforma e katërt e madhe ushtarake. Armë dhe koncepte të reja që dolën nga Lufta e Parë Botërore formuan luftërat përgjatë shekullit XX. Megjithëse në vitin 1940 ushtria franceze ishte një fuqi e respektuar botërore, njësitë e “Wehrmacht” e mundën atë në vetëm gjashtë javë. Nëse kjo nuk do të kishte ndodhur, e gjithë rrjedha e luftës dhe historia do të ishin krejtësisht të ndryshme. Heqja e diskutueshme e doktrinës ushtarake franceze midis dy luftërave botërore i dha shkencës ushtarake një shembull shkollor të pasojave të zhvillimit të një doktrine joadekuate. Megjithëse gjeneralët francezë bënë një seri ndryshimesh në përdorimin e fuqisë së re të zjarrit, më të madhe, pothuajse nuk pati ndryshime në strukturën organizative të trupave dhe divizioneve të tyre. Për dy dekada atyre iu desh të përgatiteshin (aq sa pala kundërshtarë), pavarësisht investimit në ushtri dhe futjes së tankeve, avionëve, komunikimeve dhe fortifikimeve masive të fushës së betejës, aftësia e tyre

Pas përfundimit të Luftës së Parë Botërore, vendet pjesëmarrëse menjëherë filluan të rishikojnë doktrinat e tyre ushtarake. Megjithëse mendohej se kjo luftë do të zgjidhte probleme të mëdha politike dhe do të ishte lufta që do t'i jepte fund të gjitha luftërave, vetëm dy dekada më vonë pasoi një tjetër, Lufta e Dytë Botërore. Efektet e armëve të reja në fushën e betejës ishin aq të mëdha sa që ata bënë ndryshime strukturore jo vetëm në mënyrën e luftës por edhe në qëndrimin e shoqërisë ndaj kompleksitetit të luftës moderne

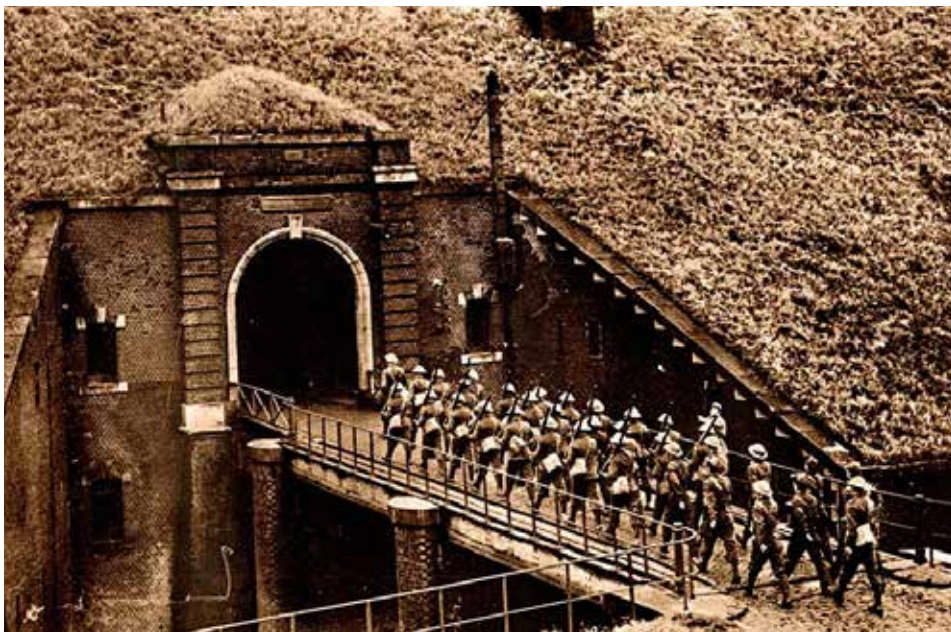
operacionale mbeti e pandryshuar nga lufta e mëparshme.

Kryeministri britanik Winston Churchill shkruajti në kujtimet e tij se ai thjesht nuk mund ta besonte kur mori një telefonatë nga kryeministri francez Paul Reno duke thënë: "Ne jemi të mundur, ne e kemi humbur betejën, rruga për në Paris është e hapur. "Sot pothuajse të gjitha analizat, përfshirë ato të mendimit ushtarak francez, bien dakord mbi gabimin doktrinar që çoi në humbjen tronditëse të ushtrisë franceze në vitin 1940: Pas Luftës së Parë Botërore, aftësitë operacionale franceze jo vetëm që u zhvilluan verbërisht rreth zjarrit të artilerisë, por mbetën të centralizuara në sistemin komandues të nivelit operativ. Ky koncept lindi nga përvojat e Frontit Perëndimor në Luftën e Parë Botërore për manovrim me mbështetjen e zjarrit të njësisive të mëdha përgjatë gjithë frontit. Kjo i lejoi komandantit të përgjithshëm të frontit të përqendronte zjarrin nga e gjithë artileria që kishte në qendër të fushës së betejës. Gracka logjike e këtij koncepti ishte se manovrimi nënkuptonte lëvizjen e njësisive të mëdha në front, por jo njësitë taktike. Prandaj, përdorimi i artilerisë mbeti në duart e komandantëve në nivelin operativ, ndërsa lëvizja në nivelin taktik konsiderohej jo gjithmonë e denjë për mbështetjen e zjarrit.

Manovra e zjarrit u bë fokusi kryesor i ushtrisë franceze në periudhën midis dy luftërave botërore. Sigurisht, kjo doktrinë u shty nga gjeneralët që erdhën nga gjinia e artilerisë në Luftën e Parë Botërore dhe natyrisht brohoritën se në të ardhmen do të jetë një mjet vendimtar në fushën e betejës. Propozimi për të decentralizuar përdorimin e zjarrit në një nivel taktik u refuzua shprehimisht nga lobistët e artilerisë si një rrezik që ai të humbte kontrollin e operacionit dhe në vend që të përqendrohej në zjarr, ai do të bëhej më i rrallë dhe do të humbte efektin e tij. Gracka logjike e kësaj pikëpamje ishte se përqendrimi i zjarrit do të kishte një efekt nëse fusha e betejës do të ishte relativisht e qëndrueshme, e ngjashme me pozicionin e rrugës së hendekut në Frontin Perëndimor. Por, çfarë nëse fusha e betejës ndryshon, shpejt dhe papritur? Ndërsa analiza franceze bazohej në përvojat e Frontit Perëndimor, gjermanët gjithashtu tërhoqën përvojë nga Fronti Lindor kundër Rusisë, ku fusha e betejës ishte e paqëndrueshme, e paqëndrueshme dhe e lëvizshme. Në dy dekadat e përgatitjeve për luftë, fuqitë e mëdha kanë vëzhguar dhe krahasuar ndryshimet doktrinare. Ishte

e qartë se kush po investonte në çfarë. Analizat e pasluftës zbuluan se qëllimi i gjermanëve për një luftë sulmuese dhe lëvizëse duhet të kishte qenë shumë më i qartë. Ndërsa ushtria franceze formoi një rezervë të madhe strategjike të artilerisë së rëndë të distancës së gjatë, pak para fillimit të Luftës së Dytë Botërore, gjermanët decentralizuan pothuajse të gjithë artilerinë e tyre. Fakti që gjermanët nuk lanë mënjane një rezervë strategjike artilerie si francezët duhet të ishte interpretuar që do të thotë që ata nuk e imagjinonin luftën e ardhshme që të dukej si ajo e Frontit Perëndimor. Pas pushtimit të Polonisë dhe demonstrimit të "rrefeshëm", ishte e qartë se doktrina gjermane synonte depërtimin e shpejtë dhe të thellë përmes disa pikave në front, dhe jo përgjatë tij siç imagjinonte doktrina franceze. Sidoqoftë, kur gjermanët filluan të përqendroheshin në luftën lëvizëse me njësi të blinduara në gjysmën e dytë të

për ta arritur atë. Në të kundërt, me fjalorin e doktrinës së sotme ushtarake, Wehrmacht zhvilloi taktika të lidhura me misionin (e njohur si "Auftragstaktik"). Kjo do të thoshte që komandantët gjermanë në nivelin taktik, pasi morën objektiva nga komanda e supozuar, u lanë të lirë të veprojnë si për ta arritur këtë. Dallimi është i dukshëm, koncepti i parë i shtyrë nga pas (ushtria pasive dhe e ngurtë), në krahasim me të dytin që u tërhoq nga përpara (ushtria aktive dhe fleksibile). Doktrina e vendosur në këtë mënyrë ndikoi në mënyrën e të menduarit e cila rezultoi fatale. Kur situata në rreshtat e parë të fushës së betejës nuk merret parasysh, komanda më e lartë rrezikon të bëjë gabime të mëdha. Besohet se një lëshim i tillë në fillim të pushtimit kontribuoi në humbjen e Francës. Gjegjësisht, francezët nuk prisnin që gjermanët të sulmonin nga drejtimi i Ardennes, sepse terreni ishte i vështirë

viteve 1930, ishte ndoshta tepër vonë për të riformuluar doktrinën franceze. Fakti që sistemi i komandimit dhe kontrollit ishte i centralizuar në nivelin operativ, ndikoi drejtpërdrejt në krijimtarinë dhe aftësinë për improvizim dhe përshtatje të komandantëve në nivelin taktik. Në vend që të merreshin vendime në lidhje me veprimin e njësisive taktike në fushën e betejës, u krijua një sistem në të cilin komanda superiore u mësua të bënte presion ndaj vartësve, pa marrë parasysh reagimet nga vija e frontit. Me fjalorin e doktrinës së sotme ushtarake, ushtria franceze në periudhën midis dy luftërave botërore zhvilloi taktika që lidheshin me urdhrat. Komandantëve në nivelin taktik iu dha një qëllim dhe një mënyrë

dhe i pyllëzuar. Kur avionët francezë të zbulimit raportuan një autokolonë të gjatë dhe të ngjeshur të automjeteve të blinduara gjermane që prisnin përgjatë rrugës në Ardennes, komanda e lartë e Francës vendosi të injorojë raportin e pilotëve. Vetë Shefi i Shtabit të Përgjithshëm, Gjeneral Gamelin, hodhi poshtë informacionin se Gjermanët po përgatishnin një përparim nëpër Ardennes si të pamundur dhe të pasaktë. Ishte një gabim i pabesueshëm strategjik. Forcat gjermane ishin të pambrojtura në atë kohë dhe nuk kishin shumë hapësirë për të manovruar. Shumica e ushtrisë gjermane, ose fjalë për fjalë qendra e tyre e gravitetit, ishte në një bllokim trafiku me tanke dhe automjete. Sot, historianët,

përfshirë ata gjermanë, besojnë se nëse do të ishte përgjigjur në zbulimin e aeroplanëve të zbulimit, pushtimi gjerman mund të ishte parandaluar, me humbje katastrofike. Francezët dhe Britanikët kishin mjaft aeroplanë për të shkatërruar kryeqytetin Gjerman dhe për të ndryshuar rrjedhën e historisë.

Me centralizimin e artilerisë, u centralizua i gjithë sistemi i komandimit dhe kontrollit, dhe me këtë, në njëzet vjet, u centralizua struktura mendore e udhëheqjes në të gjitha nivelet. Në vend të iniciativës dhe fleksibilitetit, komandantët taktikë pritej t'i bindeshin dhe të zbatonin verbërisht urdhrat nga komandat e larta. Përballë një fushe beteje në ndryshim dhe dinamike, njësitë franceze nuk reagojnë shpejt dhe me fleksibilitet ndaj ndryshimeve të papritura. Lufta që ata u përballën në vitin 1940 nuk ishte ajo që ata imagjinuan. Edhe terminologjia që ata përdorën tregon se kishte konfuzion rreth vendit në nivelin taktik dhe operacional. Rregulli "përdorimi i njësive të mëdha" para Luftës së Parë Botërore u riemërua rregulli "përdorimi taktik i njësive të mëdha" në vitin 1936. Aftësia operationale nënkupton përkthimin e qëllimeve strategjike në detyra taktike dhe anasjelltas, përdorimin e sukseseve taktike për të arritur qëllimet strategjike. Niveli operacional është lidhja që duhet të lidhë nivelin strategjik dhe taktik. Nga fjalori që ata përdorën mund të konkludohet se aftësia operationale franceze, para Luftës së Dytë Botërore, jo vetëm që nuk përcaktonte nivelin operativ me një dallim të qartë midis operacionit dhe taktikës, por gjithashtu nuk i njihje njësitë taktike si bartësit kryesorë të operationeve luftarake.

Koncepti i centralizuar i aftësive operationale franceze nga ajo periudhë shihet më së miri në kuptimin e tyre të thellësisë së frontit në luftën pasuese. Ishte parashikuar që operationet të kontrolloheshin në mënyrë rigoroze nga komanda më e lartë, me secilën njësi që kishte një vend, detyrë dhe qëllim specifik në fushën e betejës dhe duke lëvizur brenda kufijve të përcaktuar saktësisht. Lëvizja duhej të mbulohej me një mbështetje të fortë zjarri, hap pas hapi dhe brenda një afati të caktuar kohor. Ky koncept në parim nuk ndryshon shumë nga një shembull shkollor i ushtrive të sotme. Por gracka logjike e kësaj është se atëherë (si sot) kushtet nuk mund të ishin ideale dhe ishte thjesht një mashtrim se në luftë reale do të arrihej kohezioni i përsosur i një divizioni, korpusi ose ushtrie. Edhe sot me teknologji moderne që është shumë më e fuqishme se 80

vjet më parë, është e pamundur të arrihet koordinimi dhe sinkronizimi absolut i të gjitha forcave në fushën e betejës. Në vitin 1938 Shtabi i Përgjithshëm Francez paraqiti një koncept operativ në rast të një lufte të mundshme kundër (ndoshta) Gjermanisë, me një ushtri të organizuar në pesë korpuse të përbërë nga pesëmbëdhjetë divizione. Sulmi kryesor do të drejtohej nga pesë divizione, secila me një front prej 22 kilometrave, dhe ushtria do të zinte një front total prej 132 kilometrave në gjerësi. Sidoqoftë, për sa i përket thellësisë së synuar, ishte planifikuar që të mos ishte më larg se 72 km. Mendohej se çdo përparim më i thellë do të ishte një rrezik i humbjes së mbështetjes së artilerisë dhe prishjes së kohezionit të njësive. Prandaj mund të konkludohet se planifikuesit francezë parashikuan që lufta e ardhshme të ishte e ngjashme me atë të mëparshme, ku në frontin perëndimor një përparim dramatik prej 72 km do të thoshte një fitore e madhe. Por lufta tjetër ishte shumë më

e thellë. Për krahësim, Divizioni i 7-të i Rommelit përparoi dhjetëra kilometra në ditë gjatë pushtimit, në një rekord 250 kilometra në dy ditë, dhe në pushtimin e BRSS, forcat gjermane depërtuan 300 kilometra vetëm në javën e parë. Ky është një mesim historik që, kur zhvillohet doktrina ushtarake, duhet filluar nga premisa që e ardhmja nuk mund të parashikohet, por për këtë arsye duhet të jetë në gjendje të përshkruhet. Bota bëhet në mënyrë eksponenciale komplekse, e panjohur, e paparashikueshme dhe vazhdimisht në ndryshim. Ndërtimi i aftësive parashikuese, si në rastin e Francës para Luftës së Dytë Botërore, mund të mos marrë parasysh ndryshimet e papritura dhe të padëshiruara në mjedis. Shkathtësia operationale, dhe në përgjithësi aftësitë që duhet të ketë një ushtri, duhet të dalin nga përshkrimi kritik i kërcënimeve të mundshme që priten në të ardhmen, pavarësisht nëse ato janë të favorshme apo jo.

Gjorgji Veljovski

ВТОР НАЦИОНАЛЕН АКЦИСКИ ПЛАН
на Република Северна Македонија за
имплементација на Резолуцијата на
Организацијата на Обединетите нации 1325 -

Жени, мир и безбедност 2020-2025

Стратегиска рамка

SECOND NATIONAL ACTION PLAN
of the Republic of North Macedonia
for the Implementation of United Nations
Security Council Resolution 1325 -

Women, Peace and Security 2020 - 2025

Strategic Framework

Gratë, paqja dhe siguria e
KS të OKB-së (2020-2025)

Ministria e Mbrojtjes në vitin 2019 e mori obligimin kombëtar që të udhëheqë me zhvillimin e Planit të Dytë Aksional (PDAK) për implementimin e Rezolutës 1325 – Gratë, paqja dhe siguria i Këshillit të Sigurimit të Organizatës së Kombeve të Bashkuara (2020-2025). Ky dokument edhe njëherë e vërteton qëllimin tonë kombëtar që të kontribuojnë në drejtim të realizimit të agjendës “Gratë, paqja dhe siguria” (GPS) dhe të përgjigjemi ndaj sfidave të cilat dalin nga agjenda globale. Ministria e mbrojtjes e filloi procesin e përpilimit të këtij dokumenti kombëtar me një përkushtim të veçantë dhe me ambicie për vendosjen e ndryshimeve të thukta, duke përfshirë këtu edhe ekspertët të cilët e mbështetën këtë proces. Ishte jashtëzakonisht e rëndësishme mbështetja nga ana e Mbretërisë së Bashkuar përmes angazhimit të këshilltares, ekspertes për barazi gjinore. Në këtë mënyrë Ministria e Mbrojtjes përgatiti një dokument inovativ, i përpiluar përmes një procesi inkluziv, së bashku me përfaqësues të organeve të administratës shtetërore të nivelit kombëtar dhe lokal, si dhe në kuadër të organizatave ndërkombëtare dhe shoqërisë civile.

Rezoluta 1325 afirmon rolin e grave dhe vajzave në konfliktet e armatosura, si dhe në përpjekjet për të ruajtur paqen dhe përfshirjen e një perspektive gjinore në proceset e negociimit, çarmatimit, çmobilizimit dhe rindërtimit. Rezoluta 1325 bën thirrje për rritjen e pjesëmarrjes së grave në parandalimin dhe menaxhimin e konflikteve dhe avokon për parandalimin e dhunës dhe mbrojtjen e të drejtave të grave dhe vajzave në kohë paqeje, konflikti dhe katastrofash humanitare. Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut në korrik të vitit 2020 e miratoi tekstin e planit të DAK të R. së Maqedonisë së Veriut për implementimin e Rezolutës së OKB-së 1325 – Gratë, paqja dhe siguria. Në tetor të vitit 2020 Ministria e Mbrojtjes organizoi panel diskutim dhe e promovoi planin e DAK, me ç’rast u theksua edhe rëndësia dhe roli i miratimit të të njejtit, si dhe pritshmëritë vijuese nga zbatimi i planit gjatë periudhës së viteve 2020-2025. Ky plan pesëvjeçar kombëtar përfshinë 5 (pesë) qëllime strategjike: lidhshmëri, përfshirje, lehtësim, mbrojtje dhe komunikim, arsim dhe trajnim. Plan i DAK paraqet kornizë strategjike e cila do të sigurojë transparencë të plotë, besim dhe

llogaridhënie para institucioneve në nivel kombëtar dhe lokal, para qytetarëve dhe para bashkësisë ndërkombëtare. I njejtë do të kontribuojë për ruajtjen e standardeve të larta, vlerave dhe ndryshimeve të aspektit bihorevial, organizativ dhe atij kulturor. Implementimi i këtij dokumenti do të zbatohet përmes planeve të përpiluara operative të implementimit nga ana e të gjitha institucioneve të obliguara të nivelit kombëtar dhe me rekomandim të Bashkësisë së Njësive të Vetëqeverisjes Lokale. Me qëllim të realizimit të suksesshëm të monitorimit dhe evaluimit, Ministria e Mbrojtjes formoi trup të veçantë për koordinim monitorim dhe evaluim (TKME). Ky trup do t’i koordinojë potencialet dhe resurset dhe do ta inkurajojë ambicien në drejtim të realizimit të misionit, të shprehur përmes kornizës strategjike. Plan i DAK është në drejtim të mbështetjes së vlerave themelore të NATO-s, të lirisë individuale, demokracisë dhe të drejtave të njeriut. Si vend anëtar i NATO-s, fuqimisht besojmë se vizioni dhe agjenda e GPS është parametër kyç për matjen e vlerave gjegjëse.

Biljana Stefkova

STARTI i ri vazhdon - forcat botërore bërthamore nën kontroll

Ngjarja më domethënëse në historinë moderne në lidhje me arsenalin bërthamor ishte përfundimi i kontratës INF në vitin 2019, e cili mbajti kufizimin në përdorimin e të gjitha raketave balistike tokë-ajër, raketa lundrimi dhe lëshuesit e tyre me një distancë prej 500 deri në 5,500 km. Kjo marrëveshje, e nënshkruar nga Reagan dhe Gorbachov në vitin 1987, u konsiderua fillimi i fundit të Luftës së Ftohtë dhe një hap serioz përpara në qetësimin e marrëdhënieve midis dy rivalëve të kësaj periudhe. Pas përfundimit të saj në vitin 2019, që do të thoshte një disfatë serioze për sistemin e marrëdhënieve ndërkombëtare në botë, fokusi i bashkësisë ndërkombëtare u zhvendos në marrëveshjen e vetme që ishte fokusi i sigurisë bërthamore botërore – STARTI i Ri. Marrëveshja daton që nga viti 2011, kur Uashingtoni dhe Moska, duke njohur përfitimet e një kontrolli të tillë dypalësh

Një nga faktorët më të rëndësishëm të balancimit që kontribuon në ruajtjen e paqes në botë është kontrolli i armëve bërthamore. Shtetet e Bashkuara dhe Rusia konsiderohet të kenë rezervat më të pasura të kokave bërthamore, megjithëse numri i tyre është dukshëm më i ulët sot sesa që ishte gjatë Luftës së Ftohtë. Këto dy fuqi bërthamore botërore kanë një traditë të pasur të kundërshtimit dhe paraqitjes së forcave dhe aftësive të njëri-tjetrit, i cili është interpretuar si rritje e tensioneve nga bashkësia ndërkombëtare

të armëve bërthamore, çuan krerët e administratave të tyre (Obama për Shtetet e Bashkuara dhe Medvedev për Rusinë) të nënshkruanin "Marrëveshjen e Masave për zvogëlimin reduktimin dhe kufizimin e armatimeve sulmuese strategjike" (The New Strategic Arms Reduction Treaty - New START). Ky ishte një hap vendimtar drejt besimit të ndërsjellë dhe marrëdhënieve midis fuqive botërore dhe një veprimi i përgjegjshëm në fushën e ruajtjes së stabilitetit dhe kontrollit bërthamor botëror. Me këtë, të dy vendet me

inventarin më të madh të arsenalit bërthamor, siguruan kontrollin të ndërsjellë mbi armatimet strategjike dhe verifikimin e sjelljes së përgjegjshme në vendosjen e tij, duke rënë dakord që të gjithë kanë lirinë për të krijuar strukturën e arsenalit të tyre strategjik, e cila nuk do të kalojë sasisë e parashikuara kufizuar në:

- 700 raketa balistike të vendosura ndërkontinentale, raketa të vendosura balistike të lëshuara nga nëndetëset dhe të vendosur bombardues të rëndë të pajisur me

- armë bërthamore;
- 1,550 koka bërthamore në raketa balistike ndërkontinentale të vendosura, raketa balistike të lëshuara nga nëndetëse dhe bombardues të rëndë të vendosur me armë bërthamore;
- 800 lëshues raketash balistike ndërkontinentale të dislokuara dhe të pa dislokuara, lëshues raketash balistike, nëndetëse dhe bombardues të rëndë për këtë qëllim.

Një tipar veçanërisht i rëndësishëm i kësaj marrëveshjeje është mekanizmi për verifikimin e përputhshmërisë me dispozitat, dmth elementi i transparencës. Ky mekanizëm përfshin masa që mundësojnë secilën nga Palët Kontraktuese të ushtrojnë kontroll të papenguar mbi armatimet e vendosura dhe të pa shpërndara në pronësi të nënshkruesit tjetër. Masat përfshijnë konfirmimin e armëve bërthamore, inspektimet e orareve të arsenalit, numërimin e kokat bërthamore të ruajtura dhe të vendosura, kokat e luftës që konfirmojnë eliminimin e kokat e luftës dhe shkëmbimin e të dhënave dhe raporteve në lidhje me armatimet strategjike.

Kah fundi i vitit 2020 dhe fillimi i vitit 2021, dy arsye e bënë këtë marrëveshjeje veçanërisht aktuale dhe të rëndësishme: 1) Mosekzistenca e një marrëveshjeje të ngjashme midis këtyre vendeve dhe 2) Ekzistenca e një date skadimi të marrëveshjes, e cila ishte specifikisht i njohur Duke pasur parasysh faktin se vlefshmëria e Fillimit të Ri ishte deri në 5 shkurt 2021, të dy palët e marrëveshjes gjatë vitit 2020 filluan negociatat për zgjatjen e saj. Rusia ka qenë e hapur që nga fillimi për të zgjatur marrëveshjen për pesë vjet, siç parashikohet që nga nënshkrimi i saj në vitin 2010. Moska ishte e vetëdijshme se situata do të ishte absolutisht e pafavorshme nëse kjo marrëveshje nuk zgjatet ose miratohet një marrëveshje e re. Për më tepër, Putini një herë theksoi se marrëveshja, që nga nënshkrimi i saj, ka luajtur një rol të shkëlqyeshëm në kufizimin e garës së armëve si një masë për të kontrolluar armët strategjike bërthamore.

Nga ana tjetër, trupi diplomatik në Uashington, plotësisht i vetëdijshëm për pozicionin e Rusisë, synonte të ndryshonte marrëveshjen në disa drejtime. Lidhur me zgjatjen e

marrëveshjes, që kur administrata Trump erdhi në pushtet, retorika ka qenë se zgjerimi i ardhshëm do ta bëjë marrëveshjen trepalëshe, me Kinën të përfshirë në të. Për një kohë të gjatë, Trump u përpoq ta realizonte këtë përmes mekanizmave të tij diplomatikë, vetëm për të vendosur në korrik 2020 për të zgjatur idenë për të ardhmen. Pikëpamja e Trump ishte se Starti i Ri, i nënshkruar nga Obama, është i rëndësishëm, por në

vetvete nuk është i mjaftueshëm për të kënaqur orekset e sigurisë së Shteteve të Bashkuara dhe aleatëve të saj. Sekretari i Shtetit të SHBA-së Mike Pompeo ka thënë se marrëveshja nuk arrin të adresojë arsenalin jo-strategjik bërthamor të Rusisë, i cili po rritet në mënyrë dramatike në të njëjtën kohë. Kjo deklaratë u shoqërua me kushtin për të cilin të dy palët ranë dakord, do të duhej të kishte një sistem shtesë verifikimi, i cili nuk ishte i pranueshëm nga Rusia. Uashingtoni fillon një kornizë të pranueshme politikisht me Rusinë si hap i përkohshëm drejt pranimi të Kinës. Kuadri i propozuar do të përfshijë kufizime në të gjitha kokat bërthamore dhe rregullime verifikimi, të cilat Moska kategorikisht ka refuzuar të pranojë. Më vonë, në tetor 2020, Shtetet e Bashkuara u përpoqën një qasje të re për zgjatjen e kushteve të marrëveshjes, duke propozuar një zgjatje një vjeçare të marrëveshjes, por në të njëjtën kohë një "ngrirje" në të gjitha kokat bërthamore në arsenalet e dy vendeve, si dhe krijimin e një sistemi për verifikimin e dispozitave të propozuara. Rusia, e vetëdijshme për armët e saj bërthamore

nga babai, iu përgjigj relativisht në mënyrë të favorshme pranimi të një zgjatje një vjeçare të të gjitha kokat bërthamore, por në mënyrë të qartë përjashtoi monitorimin dhe verifikimin e propozimit. Komuniteti diplomatik i Moskës konsideroi se kjo ishte më shumë se një ofertë e arsyeshme dhe e favorshme, duke pasur parasysh faktin se Rusia kryesisht pranon propozimin e SHBA, duke vërejtur në të njëjtën kohë se nuk pret që

Uashingtoni të dalë me kushte shtesë në lidhje me Marrëveshjen në të ardhmen. Në një periudhë të shkurtër që pasoi, vendet shkëmbyen disa lëvizje të tjera diplomatike në tryezën e negociatave, derisa në nëntor të vitit 2020, Ministri i Jashtëm rus Sergei Lavrov njoftoi se Kremli po vendoste të tërhiqej nga negociatat me administratën e Trump deri në inaugurimin. Presidenti i Shteteve të Bashkuara në janar të vitit 2021, por gjithashtu se ai është i gatshëm të zgjasë marrëveshjen për pesë vitet e ardhshme pa ndonjë parakusht shtesë. Hapat e pasuksesshëm për të azhurnuar dhe plotësuar STARTIN e ri nga administrata Trump në fund të vitit 2020 e kanë shtyrë Moskën të tërhiqet nga negociatat dhe të përpiqet të gjejë gjuhë të përbashkët me administratën që do të merrte detyrën, duke vazhduar status quo-në STARTIN e ri. Biden, si kandidat presidencial në këtë periudhë, i cili ishte i përfshirë në të vërtetë në negociatat për startin e ri në 2010, nuk priti të merrte presidencën për të filluar përsëri trajtimin e kësaj çështjeje, por menjëherë njoftoi se pas inaugurimit të tij ai do të nënshkruante

zgjatjen e kontratës pa kushte shtesë. Më 3 shkurt 2021, u njoftua se të dy Shtetet e Bashkuara dhe Rusia ishin të gatshëm të vazhdonin me vazhdimin e Fillimit të Ri, i cili u mirëprit pozitivisht nga publiku diplomatik botëror. Në lidhje me këtë, Biden, duke shpjeguar motivet e zgjatjes së marrëveshjes, tha se "duke udhëhequr fushën e diplomacisë ne duhet të kuptojmë angazhimin diplomatik të kundërshtarëve ose konkurrentëve tanë për të arritur interesat tona dhe sigurinë e popullit tonë". Pak më vonë, Putini nënshkroi marrëveshjen për zgjatjen e marrëveshjes më 5 shkurt, menjëherë pas rezultateve të votimit në të dy dhomat e parlamentit rus, i cili unanimisht ra dakord për zgjatjen e marrëveshjes. Moska ka pranuar përfitimet e marrëveshjes, duke thënë se ajo "bën të mundur ruajtjen e transparencës dhe parashikueshmërisë së lidhjeve strategjike midis Rusisë dhe Shteteve të Bashkuara dhe për të mbështetur stabilitetin strategjik global. Kjo çështje e sigurisë bërthamore ishte një nga përparësitë kryesore të mandatit të administratës Biden. Tani që është siguruar një zgjidhje, përpjekjet pritet të vazhdojnë për të zvogëluar arsenalin bërthamor të Kinës, të vendosin një marrëveshje për të kontrolluar, zvogëluar dhe kufizuar përdorimin e saj, të cilën administrata e mëparshme Trump e etiketoi si plotësisht e barabartë në përparësi dhe plotësisht e realizueshme, si dhe vazhdimi i STARTIT të ri. Sidoqoftë, pozicioni i Pekinit mbeti i pandryshuar për këtë, megjithëse u vërejt një ndryshim i rëndësishëm në retorikën e Pekinit kur ambasadori kinez Li Song tha në konferencën e çarmatimit të KB se "Kina është e gatshme të angazhohet në dialog dypalësh mbi bazën e barazisë. Dhe respektit të ndërsjellë të sigurisë strategjike çështjet me fuqitë e tjera bërthamore, përfshirë Shtetet e Bashkuara dhe Rusinë, në mënyrë që të forcojnë besimin strategjik (midis vendeve)". Nëse administrata e Biden-it arrin të përdorë këtë retorikë të Pekinit në mandatin e saj për të pranuar kontrollin, zvogëlimin dhe kufizimin e Kinës të armëve bërthamore, atëherë do të ishte një sukses i rëndësishëm, jo vetëm për diplomacinë amerikane, por edhe për ruajtjen e stabilitetit bërthamor në botë. Nëse marrëveshja nuk rinovohet pas afatit të rënë dakord, do të ishte hera e parë që nga viti 1972 që Shtetet e

Më 3 shkurt të vitit 2021, u njoftua se të dyja, edhe Shtetet e Bashkuara edhe Rusia ishin të gatshme të vazhdonin me STARTIN e ri, i cili u mirëprit pozitivisht nga opinionioni diplomatik botëror. Në lidhje me këtë, Biden, duke shpjeguar motivet e zgjatjes së marrëveshjes, tha se „duke udhëhequr fushën e diplomacisë ne duhet të kuptojmë angazhimin e kundërshtarëve ose konkurrentëve tanë përmes diplomacisë, për të arritur interesat tona dhe sigurinë e popullit tonë“

Bashkuara dhe Rusia nuk kanë pasur një kornizë negociuese që kufizon të dy palët në sasinë dhe cilësinë e arsenalit të tyre bërthamor. Duke pasur parasysh faktin se kjo mundësi është neutralizuar në periudhën e ardhshme, Fillimi i Ri do të shërbejë si garantuesi kryesor i kontrollit të armëve të dy superfuqive, të paktën deri më 5 shkurt 2026. Deri atëherë, Shtetet e Bashkuara dhe Rusia duhet të paktën të përipiqen t'i përmbahen kushteve të marrëveshjes dhe të sigurojnë kushtet për zgjerimin e saj përfundimtar në të ardhmen, duke pasur parasysh se kjo do të mbronte sigurinë dhe stabilitetin bërthamor botëror nga efektet e pafavorshme të ngjashme me ato të shkaktuara nga përfundimi i kontratës INF 2019.

mr. Bojan Mikllosh

Gjatë muajit dhjetor të vitit 2020 dhe gjatë janarit të vitit 2021, në Shkup, në Republikën e Maqedonisë së Veriut, në dy sesione nga dy ditë, u mbajt trajnim gjinorë për mediatorë, gjegjësisht për ndërmjetësues gjinor në Ministrinë e Mbrojtjes dhe Armatën e Republikës së Maqedonisë së Veriut

Fuqizimi i kapaciteteve për parandalimin e diskriminimit gjinor të bazuar në dhunë

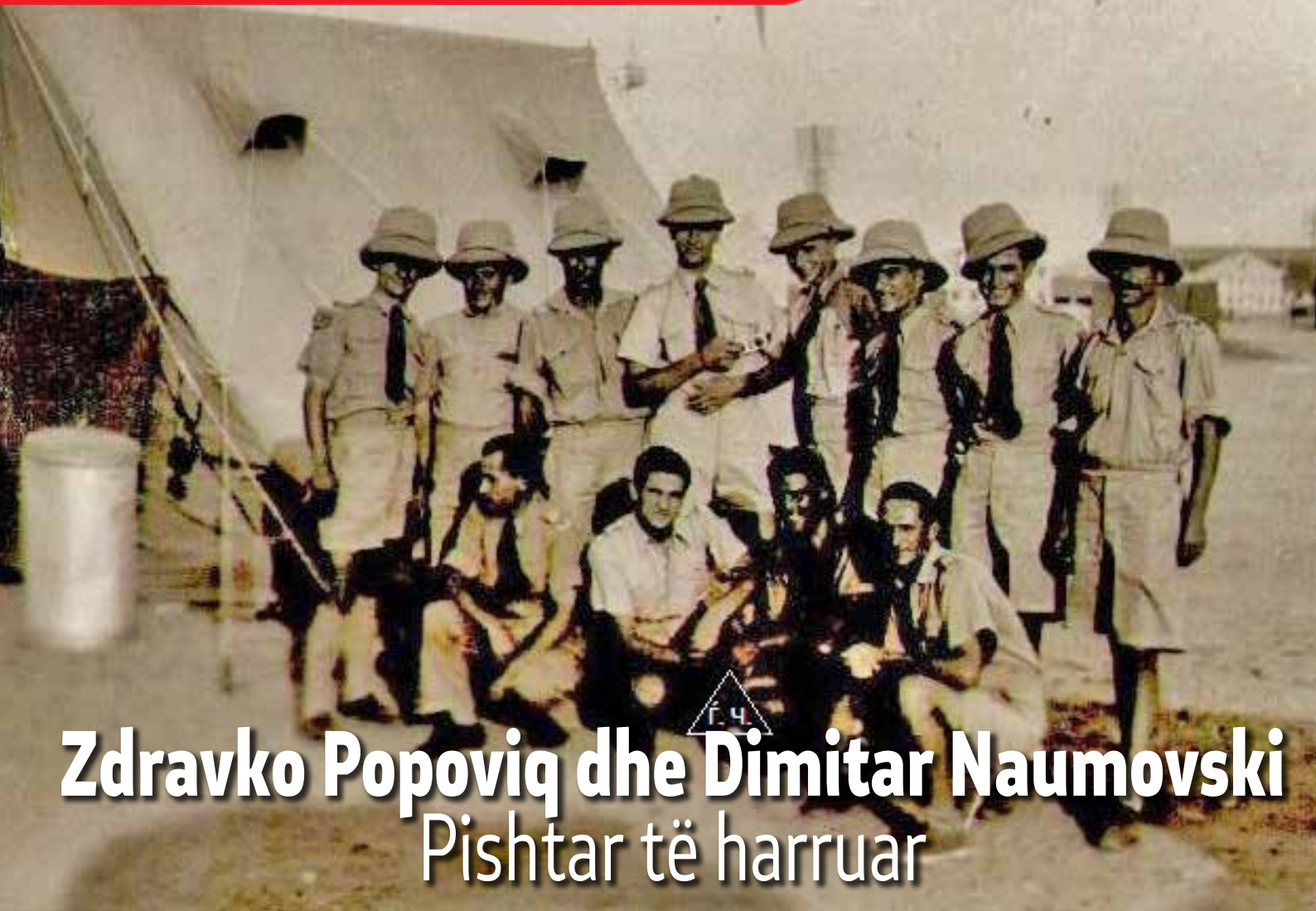
Trajnimi për fuqizimin e kapaciteteve për parandalimin e diskriminimit bizar gjinor, keqpërdorimit dhe ngacimit seksual, si dhe funksionimit të vazhdueshëm të mekanizmave për mbrojtjen e të punësuarve në Ministrinë e Mbrojtjes dhe Armatën e Republikës së Maqedonisë së Veriut, u organizua me mbështetje të plotë nga ana e UNDP/SEEASC, ndërsa e njëjta u realizua nga trajnuesit gjinor nga Ministria e Mbrojtjes, nënkolonel Antoniella Stankovska-Budimir dhe nga Minevere Leskovic, si dhe nga Kosana Beker, konsultante e jashtme. Trajnimi u realizua në mënyrë të kombinuar, me praninë në vendin e ngjarjes dhe me respektimin e të gjitha masave mbrojtëse të definuara nga virusi dhe on-line, gjegjësisht përmes komunikimit elektronik, gjë që bëri një paralele të adaptimit në kohë pandemie dhe të realizimit të vazhdueshëm të detyrave të planifikuara nga agjenda e barazisë gjinore e Ministrisë së Mbrojtjes. Qëllimi i trajnimit ishte fuqizimi i kapaciteteve për parandalimin e diskriminimit bizar gjinor, keqpërdorimit dhe ngacmimeve seksuale, si dhe funksionimit të vazhdueshëm të mekanizmave për mbrojtjen e të punësuarve në Ministrinë e Mbrojtjes dhe në Armatën e Republikës së Maqedonisë së Veriut, duke i pasur parasysh dhe duke i ndjekur në përpikmëri këto fenomene të padëshirueshme, të cilat jo vetëm që

cënojnë të drejtat e njeriut, por edhe dëmtojnë institucionet. Në këtë trajnim u konstatua se diskriminimi në baza gjinore, keqpërdorimi dhe ngacimi seksual, jo vetëm që i cënojnë të drejtat e viktimave, por edhe e dëmtojnë institucionin si tërësi. Ministria e Mbrojtjes punon në mënyrë aktive në drejtim të vendeosjes të një mjedisi jodiskriminues të punës për burrat dhe gratë në Ministri dhe në Armatë, nën moton që cilado formë e shqetësimit dhe diskriminimit nuk është pjesë e pranusheme e rutinës së punës, e as e disiplinës në kuadër të saj. Gjatë viteve të kaluara Ministria e Mbrojtjes së Republikës së Maqedonisë së Veriut punon në mënyrë aktive në drejtim të vendeosjes së mjedisit të shëndosh dhe mosdiskriminues të punës, në mënyrë të barabartë për burrat dhe gratë, gjë që në fakt u shëndrrua në një imperative institucionale me miratimin e Udhëzuesit për Mbrojtje nga Diskriminimi në vendin e punës, në MM dhe ARMV. Me miratimin e këtij udhëzuesi definohet realizimi i tre qëllimeve esenciale: sigurimin e rekomandimeve për mbrojtje

nga diskriminimi dhe shqetësimi në vendin e punës; ngritje e vetëdijes të të punësuarit për format e papranueshme të sjelljes të cilat shkaktojnë shqetësim; vendosje dhe informim në lidhje me mekanizmat e parandalimit të secilit lloj të shqetësimit në vendin e punës. Përmes këtij trajnimi, pjesëmarrësit i pasuruan njohuritë e tyre praktike dhe të kuptuarit e termeve bazë për: diskriminim bizar gjinor, keqpërdorimin dhe ngacimin seksual, korniza ligjore kombëtare e antidiskriminimit dhe standardeve relevante ndërkombëtare. Ata shkëmbyen informata për identifikimin e diskriminimit, psikik, gjinor dhe ngacimit seksual, si dhe për hapat për mbrojtje nga të njëjtat në drejtim të sigurimit të mjedisit të sigurt, duke vërtetuar me këtë rast se ky trajnim, avancoi shkathtësitë e tyre për t'a njohur bazën gjinore dhe t'a dallojnë nga format tjera të keqpërdorimit në vendin e punës. Gjithashtu, ky trajnim mundësi shkëmbimin e përvojave rajonale. Gjenerali i brigadave, Mirsad Ahmiq, inspektor i përgjithshëm pranë Ministrisë së Mbrojtjes së Bosnje e Hercegovinës, ndau me pjesëmarrësit përvoja të vlefshme dhe praktika të dobishme nga BeH në lidhje me ballafaqimin me rastet e paraqitura të diskriminimit bizar gjinor. Rezultati i trajnimit është edhe vetëdija e lartë e mediatorëve me efekt pozitiv ndaj shkathtësisë së tyre, për t'u ballafaquar me ankesa që kanë të bëjnë me dhunën dhe me diskriminimin gjinor.

Antoniella Stankovska-Budimir

Zdravko Popoviq dhe Dimitar Naumovski Pishtar të harruar

Zdravko Popoviq lindi në Prilep në vitin 1915, ku kaloi fëmijërinë e tij dhe ditët e arsimit fillor. Jeta e tij kaloi e shkujdesur, duke jetuar me familjen e tij, dhe posaçërisht me babanë e tij Milutin, i cili në atë kohë ishte një qytetar i respektuar i Prilepit dhe më gjerë. Gjegjësisht, Milutin Popoviq, në atë kohë ishte pronar i një librerie të vendosur në zonën qendrore të pazarit të qytetit në Prilep. Ai gjithashtu ia plotësoi dëshirën djalit të tij, duke e regjistruar në Shkollën Ushtarake në Beograd (Republika e Serbisë). Sidoqoftë, babai Milutin nuk donte ta linte djalit të tij "vetëm" gjatë shkollës, larg nga vendlindja e tij, kështu që ai mori një vendim tjetër. Në një bisedë me prindërit e Aleksandar Tasevskit, ai mori përshtypjen se djali i tyre gjithashtu dëshiron të shkojë në një shkollë ushtarake, por me dëshirën e vetme për të qenë pilot. Sidoqoftë, prindërit e Tasevskit ishin nga një familje e klasës punëtore dhe nuk mund ta përmbushnin dëshirën e tij, dhe Popoviqi mori përsipër të financonte koston e udhëtimit të tyre dhe paratë për shpenzime tjera në shkollën ushtarake. Në atë mënyrë,

Lufta e Parë Botërore dhe zona e Prilepit, Kanatlarci dhe e gjithë zonat përreth duket se ishin nxitës dhe promotorë të aviacionit dhe pilotimit për brezat e të rinjve që ishin dëshmitarë të gjallë të ngjarjeve të përgjithshme. Në serinë e tyre ishin Zdravko Popovic dhe Dimitar Naumoski, dy të rinj të tjerë që arritën lartësitë e qiellit dhe ndien erën e barotit te retë

Milutin Popoviqi më në fund përmbushi dëshirat e djalit të tij Zdravkos dhe mikut të tij të ngushtë Aleksandrit. Ai i regjistroi ata në Shkollën Ushtarake në Beograd, duke konfirmuar se ata ishin studentë të shkëlqyeshëm dhe se ai do të financonte udhëtimin e tyre nga Prilepi në Beograd. Shokët besnikë u pranuan në shkollën ushtarake të këmbësorisë, ku u larguan gjatë viteve 1930. Gjatë vitit 1935, dy shokët dhe bashkëqytetarët e Prilepit u ngritën në gradën toger dhe u dërguan në shërbimin e rregullt ushtarak. Sidoqoftë, dëshira e Aleksandrit për tu orientuar në drejtimin për pilot nuk u shua dhe ajo u paraqit edhe te Zdravkoja. Me një dëshirë kaq të fortë, disiplinë ushtarake të patëmetë dhe arsimim të vazhdueshëm, ata arritën të aplikonin dhe të pranoheshin në një shkollë për

pilotë, e cila ishte ndër të parat në Jugosllavinë e atëhershme mbretërore dhe u formua brenda Regjimentit të Aviacionit në Pançevë. Përfundimi i Shkollës Ushtarake për pilotë nënkuptonte edhe ndarjen nga shoqërimi i përditshëm i këtyre dy miqve të pandarë. Të gjithë në krah dhe të gjithë me karrierën e tyre prej piloti e mirëpritën vitin 1939. Zdravkoja në pjesën e mesme të Mbretërisë së atëhershme Jugosllave, dhe Aleksandri në atdheun e tij. Të dy u përshëndetën nga shakullima e Luftës së Dytë Botërore dhe fundi i luftës nënkuptonte një udhëtim të ri të mundimshëm për Aleksandrin dhe një tragjedi për Zdravkon. Zdravko humbi jetën tragjikisht, i goditur në një zog çeliku nga zjarri i armikut, diku në Itali. Një zonë ku, në atë kohë,

luftimet për pushtimin e Triestes dhe aneksimin e saj në territorin e shtetit të ri Jugosllav ishin ende duke u zhvilluar. Fatkeqësisht, nuk dihen detaje argumentuese për rrugën profesionale, dhe posaçërisht për fundin tragjik të Zdravko Popoviqit, pilotit nga Prilepi. Si në të gjitha luftërat dhe në të gjitha vendet, disa ngjarje nuk u bënë publike dhe shpesh mbetën në depot e shërbimeve ushtarake.

Prilepi është vendlindja e Dimitar Naumoskit, me nofkën Gagaço. I lindur në vitin 1909, ai ishte një nga pilotët ushtarakë maqedonas të trajnuar që nga koha e Jugosllavisë Mbretërore. Arsimi dhe karriera e tij profesionale prej piloti përputhen me aktivitetet personale dhe profesionale të Aleksandar Tasevskit (për të cilin tashmë kam shkruar). Sipas këtij burimi, dhe sipas kujtesës kolektive, mund të vijë te të dhënat dhe dëshmitë e Tasevskit se Naumoski gjithashtu kaloi të njëjtin periudhë para luftës së Luftës së Dytë Botërore. Përkundër të gjitha dokumenteve dhe dëshmimeve, është e vështirë të shpjegohet interesi dhe veprimet e ushtrisë britanike në këtë zonë maqedonase, veçanërisht pas kapitullimit të mbretërisë së atëhershme. Sidoqoftë, është konfirmuar se, pas kapitullimit të shtetit mbretëror më 15 prill 1941, ushtria britanike luajti një rol të madh në "transferimin" e pilotëve dhe avionëve të mbetur nga kjo zonë, përmes Greqisë në Egjiptit dhe Afrikë. Disa nga pilotët e njëjtë, në të njëjtin destinacion, u transferuan përmes Italisë. Sipas disa akuzave të pakonfirmuara, Naumoski thuhet se ka qenë në grupin e pilotëve të cilët do të dërgonin thesarin mbretëror në Itali me aeroplan. Sidoqoftë, është konfirmuar se destinacioni i tij i fundit ishte Kajro. Kjo, sipas shumë dëshmimeve, mund të përcaktohet përmes kartave që Naumoski i dërgoi vëllait të tij në Prilep. Edhe në Egjipt, një Komandë Ajrore Jugosllave e internuar tashmë është formuar dhe ka filluar të funksionojë. Ajo bëri një orar dhe shënime për të gjithë avionët e ardhur nga shteti mbretëror jugosllav i kapitulluar. Midis tyre ishte Dimitar Naumoski, për të cilin thuhet se "hyri" nën komandën e drejtpërdrejtë të gjeneralit Borivoje Mirkoviç-Bora. Markoviç ishte një gjeneral i Brigadës Ajrore në Ushtrinë Mbretërore Jugosllave dhe organizator i kryengritjes ushtarake të 27 marsit 1941. Gjatë Luftës së prillit, ai organizoi evakuimin e mbretit të mitur Peter dhe një numri

të madh të personelit ushtarak nga pjesa jugore e vendit. Evakuimi çoi fillimisht në Greqi dhe më pas vazhdoi në Egjipt. Sipas disa dëshmimeve, Dimitar Naumoski ishte gjithashtu i përfshirë në këtë evakuim ose shpëtim nga tradhëtia. Gjeneral Mirkoviç, gjatë vitit 1942, me këshillën e forcave ushtarake britanike, me të cilët kishte marrëdhënie të ngushta, refuzoi shkarkimin personal ushtarak dhe dorëzimin e objektit komandës së Ushtrisë Jugosllave në Kajro, dhe për veprimtarinë e tij, në të njëjtin vit, u dekorua me gradën gjeneral major nderi i FAM – Forcave Ajrore Mbretërore (Royal Air Force). Dhe përsëri do të kisha thënë, pak sa të çuditshme janë disa interesa dhe bashkëpunime në fushën ushtarake. Dokumentet historike tregojnë se Britania e Madhe, qysh në vitin 1940 krijoi Drejtorinë e Operacioneve Speciale me qendër në Londër. Detyra e saj kryesore ishte të mblidhte të dhëna përkatëse, të propagandonte kundër pushtuesve fashistë dhe të organizonte veprime të armatosura dhe devijime kundër objekteve të rëndësishme ekonomike dhe ushtarake të rëndësishme për fashistët. Në atë korrelacion midis forcave britanike dhe gjeneralit Mirkoviç, gjatë korrikut të vitit 1942, Naumoski u bë pjesë e grupit që do të kryente një mision zbulimi dhe të vendoste kontakte me udhëheqjen e Luftës Nacionalçlirimtare në Maqedoni. Misioni u përgatit nga një aeroplan britanik që fluturonte mbi këtë zonë duke parashutuar dhe vendosur pjesëtarët e misionit. Sipas burimeve të pakonfirmuara, pas kërcimeve, anëtarët e misionit u likuiduan në Grykën e Kaçanikut, ku vdiq edhe vetë Dimitar Naumoski-Gagaço. Dhe, siç e kam përmendur tashmë, është e vështirë të gjesh raporte dhe dokumente përkatëse për një numër veprimesh dhe veprimtarësh ushtarak që do të konfirmonin plotësisht "historitë" të dala nga kujtimet personale dhe kolektive të disa prej pjesëmarrësve në këto ngjarje sidomos kur bëhet fjalë për aktivitete ushtarake. Kjo është arsyeja pse këto janë histori të patreguara dhe të pakonfirmuara si dhe përjetime personale të dy pilotëve të tjerë ushtarakë maqedonas. Emrat e tyre nuk janë përmendur në historinë tonë të aviacionit ushtarak për një kohë të gjatë dhe pyetja është nëse ka të paktën disa fotografi shtesë të jetës së tyre në albumet familjare të brezave pas tyre.

Gjorgji Çaçkarov

ARMATA E REPUBLIKËS SË M

Stërvitje në kushte dimërore

Pjesëtarët e batalioneve të këmbësorisë, Batalioni për Lidhje dhe Njësi Zbulues në kuadër të Batalionit Artilerik të Brigadës së Parë Këmbësorike, realizuan stërvitje në terren malor në kushte dimërore. Me sukses u tejkaluan pengesat me borë me anë të mjeteve të formacionit, pjesëtarët punuan dhe qëndruan në objekte të përpunuara nga dëbora, stërvitnin goditjen e caqeve me armët vetanke në borë, si dhe stërvitnin lëvizje dhe drejtim me sajë motorike.

MAQEDONISË SË VERIUT

„JAK-141“ Avioni sovjetik me fluturim/ aterim vertikal

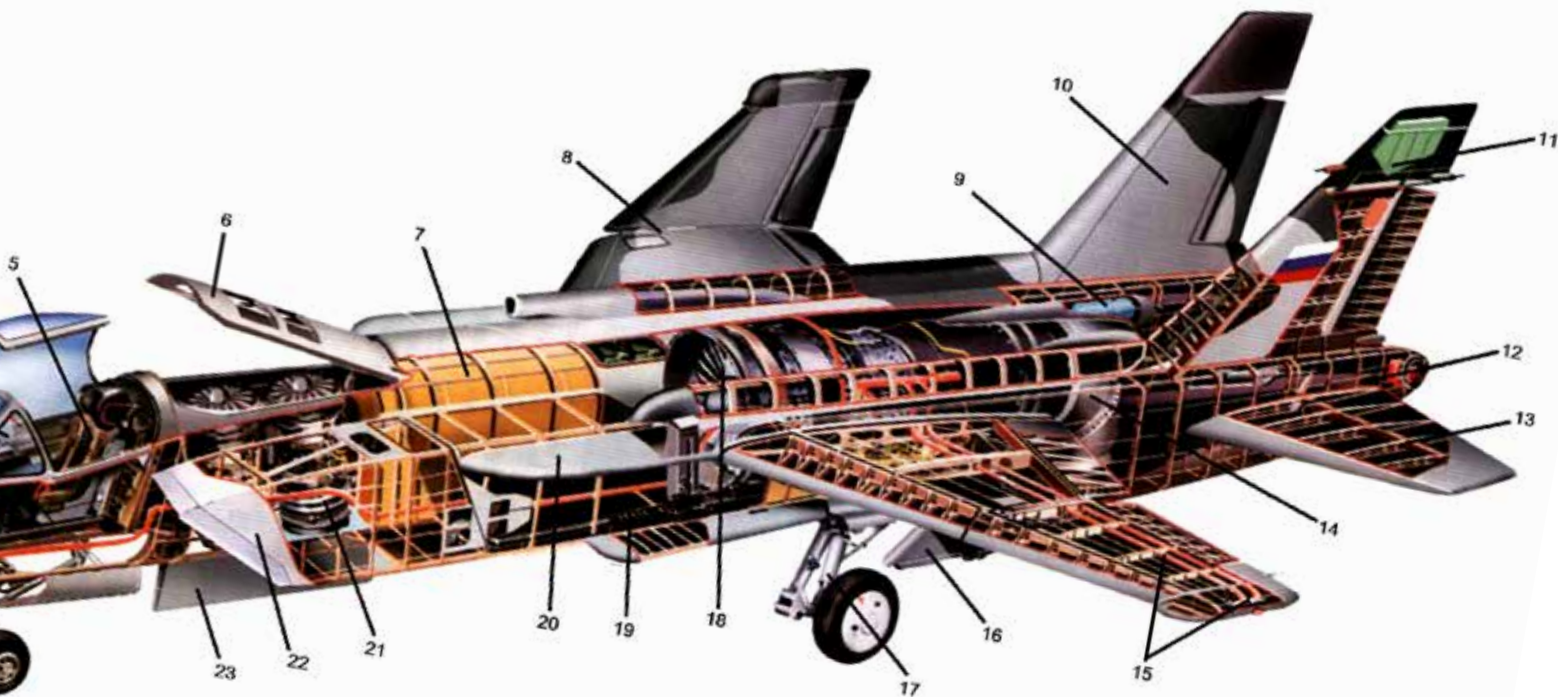
Të vetëdijshëm që avioni „JAK-38“ në disa segmente nuk i ka plotësuar nevojat e aviacionit palub luftarak, Bashkimi Sovjetik ka menduar për krijimin dhe prodhimin e një fluturakeje të re supersonike me fluturim dhe aterim vertikal. Për këto shkaqe në vitin 1975, në fshehtësi, byroja e konstruktimit „Jakovlev“ fillon program të ri zhvillimor nën emrin „Izdelie 48“ (Produkt 48). Dedikimi parësor i fluturakes së re është dashur të jetë veprimi si gjahtar, ndërsa ai dytësor, të veprojë si bombardues ndaj caqeve në tokë dhe në ujë. Nga avioni i ri me shenjë fillestare „JAK-41“ janë prodhuar katër prototipe, dy nga të cilët kanë qenë për hulumtime në tokë, ndërsa dy të tjerë për hulumtim dhe testim të mundësive të fluturimit. Fluturimi i parë konvencional me fluturaken është realizuar më 9.3.1987, ndërsa fluturimi dhe aterimi i parë vertikal është realizuar më 29.12.1989, përderisa fluturimi i parë tranzitues është realizuar më 13.6.1990. Gjatë testeve dhe hulumtimeve të fluturimit janë arritur 12 rekorde botërore të klasës së avionëve me fluturim dhe aterim vertikal. Prezantimi zyrtar në nivel botëror i fluturakes nën shenjë „JAK-141“ është bërë në vitin 1991 në aeromitingun „Le Bruge“ në Paris të Francës. Por, me përfundimin e Luftës së Ftohtë, kriza e ardhur ekonomike si dhe reduktimi i buxhetit të mbrojtjes, ka bërë që president ii atëhershëm i BRSS-së, Mikail Gorbaçov, në gusht të vitit 1991 të nënshkruaj akt për ndërprerjen e financimit të projektit „JAK-141“. Edhe pse paraprakisht është arritur marrëveshje bashkëpunimi me kompaninë „Lockhead Martin“ nga SHBA-ja, në fund ky bashkëpunim përfundon pa sukses dhe në këtë mënyrë vjen deri te ndërprerja e tërësishme e projektit. „JAK-141“ bën pjesë në grupin e fluturakeve me krahë të larta, me konfiguracion klasik të aerodinamikës, i pajisur me dy stabilizatorë vertikal të trupit në të cilin është i vendosur edhe motori i kombinuar. Konstruksioni është i përpunuar nga legurat metalike nga të cilat spikat alumin litiumi, 26% materiale kompozite, përderisa në pozicionet kritike ka çelik dhe titan. Në këtë fluturake janë të vendosura 3 motorë, kryesori nga të cilët është motori turbo reaktiv P-79B-300, me presion prej 108 kN, i cili gjatë forsashit të ndezur posedon presion deri në 152 kN, ndërsa dy motorët ndihmës reaktiv të dedikuara për fluturim/aterim janë RKBM RD-41, secili me presion prej 41.7 kN. Motori kryesor është i vendosur në pjesën qendrore të trupit dhe posedon një grykë vertikale, të cilën piloti mund t'a orientojë poshtë për 95° ose horizontalisht sipas nevojës së fluturimit (fluturim/aterim vertikal ose horizontal), ku në mënyrë shtesë nga motori i cili orientohe

„gypëpërçues me kontrollë ndaj grykave“ për stabilizim të fluturimit gjatë fluturimit/aterimit vertikal, ku secili nga ta gjendet në fund të krahëve, përpose njërit që gjendet nën pjesën e poshtme të kokpitit. Pas kokpitit në tandem gjendet konfiguracioni nën këndin prej 85° (në raport me horizontalen e trupit) ku janë të vendosur dy motorë për fluturim/aterim vertikal RKBM RD-41. Për nevojat e motorit kryesor në pjesët anësore të trupit janë të vendosura 2 thithëse drejtëkëndore të ajrit të cilat anash posedojnë nga 4 hapëse ndihmëse shtesë, përderisa dy motorët ndihmës të pjesës sipërore të trupit janë vendosur me kapak (i cili ka rolin e frenit me ajër), ndërsa në pjesën e poshtme të trupit janë të vendosura disa dyer të vogla të cilat hapen anash. Motorët RKBM RD-41 kanë mundësi që në mënyrë efektive të përdoren deri në lartësi prej 2,5 km gjatë shpejtësisë së fluturimit e cila nuk tejkalon 550 km/h. Për shkak të kompleksitetit të motorëve dhe komandave fluturuese, në fluturake është vendosur sistem automatik për menaxhim dhe kontroll. Në kokpitin e fluturakes te ulësja është i vendosur katapult „ylli K-36LV“, përderisa tabela kontrolluese është vendosur përmes sistemit shënjestruar për pilotin „HUD“ si dhe përmes instrumenteve analoge, e më vonë edhe monitor shumëdedikues. Nga avionika është vendosur një radar impulsive doplerik C-41M ZHuk i cili arrinë të zbulojë fluturake në një distancë prej 80 km duke ndjekur njëkohësisht 10 caqe, ndërsa në katër prej tyre të veprojë njëkohësisht me anë të raketave. Gjithashtu, është vendosur edhe sistemi kryesor i shënjestrimit dhe navigacionit PrNK-48K, sistem i trefishtë elektronik digjital për menaxhim, sistem për hedhjen automatike të ulësës së pilotit SK-EM, sistem për aterim automatik të bartësit të avionëve Rezistor-K4, sistem për kundërmasa elektronike dhe sistem me kurthe për mbrojtje nga raketat, etj. Në rezervarët e karburantit gjithsej mund të ketë 4.000 litra karburant. Te gjithsej katër bartësit e armëve të vendosur nën krahët e avionit, fluturakja mund të bartë maksimum 2.600 kg ngarkesë. Në trupin e fluturakes është vendosur edhe një top automatik GSH-301 me kalibër prej 30mm, për të cilin në depo janë vendosur 120 predha, përderisa për luftë me fluturake të tjera janë përdour raketat anti ajrore P-27, P-77 dhe P-73, nga raketat zbuluese „ajër-tokë“ ka mundur të bartë X-25 dhe X-29, ndërsa nga raketat anti lundruese X-31 dhe X-35. Përpos armatimit të lartëcekur avioni ka mundur të bartë edhe bomba koncencionale dhe lansues për raketa antizbuluese.

Ivica Dameski

1. Pitot-gypi
2. Radar doplerik me impuls „S-41M Zhuk“
3. Antena-IFF për njohjen e fluturakes aleate apo asaj kundërshtare
4. HUD-shënjestra për pilotin
5. Ulësja me katapult „ylli K-36LV“
6. Kapak me hapëse ndihmëse për thithjen e ajrit nga shtëpiza e motorëve ndihmës RKBM-RD-41
7. Rezervar i karburantit
8. Mekanizmi për „thyerjen“ e krahut, i cili mundëson transport më të lehtë me ashensor dhe deponim më të lehtë në anijëmbajtësen e avionëve
9. Shtëpiza e parashutës për frenim
10. Stabilizatori vertikal
11. Antena e sistemit për kundërmasa RSBN-6 Pion
12. Konstruksioni i konzoleve vazhduese të bishtit

13. Stabilizatori horizontal i menaxhimit
14. Pjesëza vektoruese e motorit R-79B-300
15. Krahu me gypërçues me dy gypa të vendosur (në fund) për stabilizimin e fluturimit gjtë fluturimit/aterimit vertikal
16. Bartësi i armëve
17. Hengu trapi i pasëm
18. Motori kryesor P-79B-300
19. Topi automatik GSH-301
20. Pjesa vazhduese e përparme nga rrënja e krahut i cili kontribuon për rrjedhë të kontrolluar të rrymave ajrore përmes krahut gjatë këndeve të mëdha sulmuese
21. Shtëpiza e dy motorëve RKBM RD-41, dedikuar për fluturim/aterim vertikal
22. Thithësi i ajrit i cili posedon hapëse ndihmëse shtesë (anësore dhe në pjesën e sipërme)
23. Dera e poshtme e shtëpizës së motorëve RKBM RD-41
24. Hengu trapi i përparëm
25. Shtëpiza e avionikës

KARAKTERISTIKAT TAKTIKO-TEKNIKE TË "YAK-141"		
GJATËSIA		18.36 m
HAPËSIRA E KRAHËVE		10.105 m (5.9 m склопени)
LARTËSIA		5 m
SIPËRFAQJA E KRAHËVE		31.7 m ²
PESHA, I ZBRAZËT		11.650 kg
SHPEJTËSIA MAKSIMALE GJATË NISJES		19.500 kg (15.800 kg gjatë nisjes vertikale)
BARTJA		2.600 kg (1.000 kg gjatë nisjes vertikale)
MOTORI KRYESOR		një P-79B-300, me presion prej 108 kN, me forsazh deri në 152 kN
MOTORËT PËR FLUTURIMATERIM VERTIKAL		dy PKBM PD-41, secili me presion prej 41.7 kN
SHPEJTËSIA MAKSIMALE HORIZONTALE		1.800 km/h
SHPEJTËSIA E NGJITJES		250 m/sek
KULMI		15.000 m
SHPEJTËSIA MAKSIMALE GJATË FLUTURIMIT		2.100 km me karburant të brendshëm
NGARKESA E KONSTRUKSIONIT		7 „G”

Avioni „McDonnell Douglas F-15 Eagle“

Projektimet e gjeneratës së katërt ndikohen fuqimisht nga mësimet e nxjerra nga gjenerata e mëparshme e avionëve luftarakë, me theks në manovrimin dhe rritjen e popullaritetit të avionëve luftarakë me shumë role, paralelisht me përparimin e bërë nga e ashtuquajtura gjenerata e katërt. Manovrimi u përmirësua nga qëndrueshmëria statike, e mundësuar nga futja e një sistemi të kontrollit të fluturimit (Fly by Wires). Përparimet dhe avancimi në llogaritjen dixhitale dhe integrimin e sistemit kanë filluar dhe sistemet e llogaritjes analoge kanë filluar të zëvendësohen nga sistemet dixhitale të kontrollit të fluturimit. Kjo çon në përdorimin e emërtimit të gjeneratës 4.5, një klasë luftëtarësh me azhurnime evolucionare mbi avionikën e integruar, sistemet e përparuara të armëve, raketat më të dukshme, raketat e përparuara dhe teknologjinë e radarëve. Shembuj të tillë janë avionët e llojit: „Sukhoi Su-30, 34 и 35“, „Mikoyan MiG-35“, „Eurofighter Typhoon“, „Boeing F/A-18E/F Super Hornet“, „Dassault Rafale“, „Lockheed Martin F-16E/F“, „Saab JAS 39 Gripen“, „Mitsubishi F-2“, si dhe „McDonnell Douglas F-15E“.

Avioni „McDonnell Douglas F-15 Eagle“ është një avion luftarak taktik amerikan me dy motorë për të gjitha kushtet e motit. Forcat Ajrore do të vendosnin për një dizajn të ri taktik të gjuetisë, mbështetje ajrore me buxhet të ulët, me rreze të shkurtër dhe të ngushtë, në mënyrë që të zëvendësonin disa lloje të avionit „F-100 Super Sabre“. Një dokument zyrtar që kërkon avionë

luftarakë të epërsisë dhe superioritetit u finalizua në muajin tetor të vitit 1965 dhe u dërgua si një kërkesë për propozime për 13 kompani, duke rezultuar në zhvillimin e rreth 500 koncepteve të dizajnit. Pas ofertave dhe diskutimeve të gjata dhe diskutimeve me marinën amerikane, forcat ajrore në vitin 1967 zgjedhën modelin e „McDonnell Douglas“. Avioni „F-15 Eagle“ ka qenë në përdorim

operativ që nga viti 1976, në mënyrë që të kuptojë nevojën e aviacionit për një aeroplan, avion luftarak, kryesisht për të arritur epërsinë (përparësinë dhe superioritetin) në hapësirën ajrore. Gjatë kësaj periudhe, studimet anti vietnameze dhanë rezultate shqetësuese. Teoria thekson luftimet me rreze të gjata, duke përdorur raketa dhe aeroplanë të optimizuar për këtë rol. Analiza është realizuar për avionët me ngarkesë të rritur, radar të lartë, shpejtësi të shkëlqyeshme supersonike, por edhe me manovrim të kufizuar. Avionët më të mëdhenj amerikanë u vendosën në disavantazh krahasuar me avionët shumë më të lirë "MiG-21". Raketat u treguan më pak të besueshme se sa pritej, veçanërisht nga një distancë e afërt. U konkludua se fuqia shtesë dhe manovrueshmëria janë dy aspekte kryesore për një dizajn të suksesshëm, në mënyrë që të sigurohet epësia e ajrit. Detajet e avionit ishin ende të papërcaktuara, pasi nuk ishte e qartë nëse mund të ndërtohej një avion më i madh me radar të fuqishëm që mund të zbulonte armikun në një distancë më të gjatë ose anasjelltas.

Shqetësimet u rritën në 1967 kur Bashkimi Sovjetik zbuloi avionin "Mikoyan-Gurevich MiG-25", i projektuar si një përgjues me lartësi të lartë, me performancë të lartë. Kërkesa për shpejtësi shumë të lartë (mbi Mach 2.8) kërkonte përdorimin e çelikut të pandryshkshëm në vend të aluminut për shumë pjesë të avionit. Ka qenë e nevojshme të projektohej, mbi të gjitha, një avion superior në shpejtësi, kulm të fluturimit dhe qëndrueshmëri krahasuar me të gjithë avionët ekzistues amerikanë në atë klasë. Në të njëjtën kohë, marina amerikane përfundoi programin e saj dhe pranoi propozimin e kompanisë "Grumman" për një dizajn më të vogël, një avion superior i njohur si "F-14 Tomcat". Për forcat ajrore, konfigurimet e studiara gjatë testimit në tunelin e NASA-s çuan në rezultatin përfundimtar në favor të dizajnit fitues "F-15", i cili për nga bishti i ngjante avionit "F-14" por kishte krahë fikse dhe ishte avioni i parë luftarak superior i forcave ajrore.

Avioni "McDonnell Douglas F-15 Eagle" posedon radar të llojit "Look-Down/ Shoot-Down", të cilat mund të dallojnë objektivat lëvizës me fluturim të ulët nga objektet e tjera në tokë. Ai përdor teknologjinë kompjuterike me kontroll dhe shfaqje të reja për të zvogëluar ngarkesën e punës së pilotëve dhe nevojitet vetëm një pilot për të kursyer peshë. Zhvillimi i mëtejshëm i avionëve luftarakë vjen pas kritikave që "F-15 Eagle" është avion shumë i madh dhe shumë i shtrenjtë. Kjo sjell deri te analiza e mëtejshme dhe deri në zhvillimin e programeve të "Lightweight Fighter"

Brezi i katërt i avionëve luftarakë është një klasifikim i përgjithshëm i avionëve në përdorim operativ nga vitet 1980 deri më sot. "McDonnell Douglas F-15 Eagle" është një avion luftarak taktik amerikan me dy motorë, në të gjitha motet

me avion nga "General Dynamics", "F-16 Fighting Falcon", për forcat ajrore dhe për Middle-Weight-programin me avionin "McDonnell Douglas F/A-18 Hornet" për marinën e SHBA-së. Llojet e mëvonshme të "F-15 Eagle" kanë qenë të pajisura me mundësi për deponimin e karburantit plotësues, me peshë maksimale të ngritur në ngritje dhe ngarkesë më të rëndë, me ingranazhe të përmirësuara uljeje, një kompjuter të ri dixhital qendror dhe një sistem paralajmërues të mbingarkesës që lejonte pilotin të fluturonte deri në 9 vjet në të gjitha peshat. Për penetrimin me shpejtësi të lartë dhe sulmin me precizion ndaj caqeve taktike gjatë natës ose në kushte të pafavorshme të motit, avioni "F-15E" mbarë radar me rezolucion të lartë. Përmirësimet përfshijnë një kompjuter qendror të azhurnuar dhe një çantë të programuar të kontrollit të armëve që lejon përdorimin e versioneve të përparuara të raketave dhe një sistem të zgjeruar të luftës taktiko-elektronike. Përdorimi operacional i avionit është më i theksuar në kuadër të forcave ajrore izraelite gjatë sulmeve izraelite ndaj fraksioneve palestineze në Liban gjatë viteve 1979-1991, në operacionin për të sulmuar reaktorin bërthamor irakian, në luftën libaneze të vitit 1982 dhe për të sulmuar selinë e luftëtarëve palestinezë në Tunizi në vitin 1985. Në shtator të vitit 2015, kompania "Boeing" zbuloi azhurnimin e saj të njohur si "2040C Eagle", i projektuar për të mbajtur aeroplanin deri në vitin 2040. Përmirësimet më të mëdha përqendrohen në dyfishimin e ngarkesës

së raketave, rezervuarët e karburantit me rreze të gjatë, pajisjet e komunikimit të aeroplanëve të gjeneratës së pestë, radarët më të fundit dhe sensorët e kërkimit infra të kuqe dhe gjurmimin me distancë të gjatë. Armët dhe sistemet e kontrollit të fluturimit janë të dizajnuara në mënyrë që një person të mund të zhvillojë në mënyrë të sigurt dhe me efikasitet luftimet ajër-ajër. Lëvizshmëria e "F-15" është për shkak të ngarkesës së ulët të krahut (raporti peshë-krah), me një raport të lartë shtytje në peshë, duke lejuar avionin të ngjitet deri në 9,100 metra për rreth 60 sekonda. Avioni ishte gjithashtu i dizajnuar për të lëshuar raketë "ASM-135", si dhe armë anti-satelitore, me një shpejtësi ngjitje 1.22 Mach, një ngarkesë prej 3.8 g dhe një pjerrësi prej 65°, në mënyrë që të lëshonte raketa në një lartësi prej 11,100 metrash. Përmirësimet e reja përfshijnë: Head-Up Display (projekton të gjithë informacionin bazë të fluturimit të mbledhur nga sistemi i integruar i avionëve dhe siguron informacionin pilot të nevojshëm për të gjurmuar dhe shkatërruar një avion armik pa pasur nevojë të shikosh instrumentet e kabinës), Inertial Guidance System, Ultra High Frequency Communications, Tactical Air Navigation System, Tactical Electronic Warfare System, Identification Friend or Foe System, si dhe Electronic Countermeasures Suite (sistem për luftime elektronike i cili siguron paralajmërim ndaj kërcënimit me kundërmasa automatike kundër kërcënimeve të zgjedhura).

Dragan Pavlovski

Avion

„Nakajima Ki-43 Hayabusa“

Gjatë Luftës së Dytë Botërore, „Nakajima Ki-43 Hayabusa“ ishte avioni më i madh në ushtrinë japoneze. Kudo ku luftonte ushtria japoneze, „Ki-43“ ishte gjithmonë i përfshirë në luftime. Pilotët aleatë u befasuan kur u takuan për herë të parë me luftëtarin japonez, për shkak të ekspertëve të inteligjencës aleate që nënvlerësonin aftësinë e industrisë japoneze të aviacionit. Edhe pse jo aq i famshëm sa i famshmi A6M Zero, Ki-43 ishte një kundërshtar i denjë, veçanërisht në vitet e para të luftës. Kërkimi për tipare të reja dhe moderne nga ushtria japoneze ishte arsyeja për krijimin e „Nakajima Ki-43“, i cili do të zëvendësonte të vjetëruarit „Nakajima Ki-27“. Avioni „Ki-27“ kishte një kabinë të hapur dhe rrota fikse të palosshme. Aleatët e vunë nofkën „Nate“. Karakteristikat e kërkuara për një luftëtar të ri dhe modern u paraqitën në kompaninë ajrore „Nakajima Hikoki K. K.“ në vitin 1937. Ushtria dëshironte

Sokoli „peregrine“ ose sokoli endacak është një zog grabitqar, i cili është mbresëlënës për hirin dhe shpejtësinë e gjuetisë. Ky zog quhet «hayabusa» në japonisht, pas një prej avionëve më të suksesshëm të Forcave Ajrore Japoneze në Luftën e Dytë Botërore, «Nakajima Ki-43 Hayabusa». Nëse analizohet me kujdes, dizajni i avionit i ngjan vetë zogut

një luftëtar me aftësinë për të zhvilluar një shpejtësi maksimale më të lartë prej 501 kilometra në orë, një shkallë më të mirë ngjitjeje, siç ishte arritja e një lartësie prej 5000 metrash në 5 minuta dhe një diapazon operativ prej 1288 kilometrash. Kërkesat për karakteristikat e armatimit ishin dy mitraloza me një kalibër 7.7 mm. Kërkesat përfshinin gjithashtu aftësinë për të manovruar avionët në minimum, siç është manovrueshmëria e avionëve „Ki-27“. Projektuesi dhe inxhinieri kryesor i „Ki-43“ ishte Hideo Itokawa. Ai formoi një ekip dhe në më pak se një vit prezantoi prototipin e parë. Testet

e para të fluturimit filluan në janar të vitit 1939. Avioni i ri ishte një zhgënjim për pilotët të cilët ndanë pikëpamjen se avioni nuk kishte manovrim të mjaftueshëm dhe se rrotat e reja me një tërheqës ishin vetëm një ngarkesë në strukturë dhe shkaktonin një peshë shtesë të panevojshme. Ata gjithashtu menduan se shpejtësia nuk ishte dukshëm më e shpejtë se shpejtësia e avionëve „Ki-27“. Këto ankesa ishin një punë shtesë për Nakajima për të krijuar disa prototipa të rinj të modifikuar, me synimin për të zgjidhur problemet. Ndryshimet përfshinin një sistem të ri që kontribuoi në humbjen e peshës.

Kjo përfshinte një ndërtim më të hollë të avionit, zhvendosje të mëtejshme të pjesës së bishtit, një kabinë të re dhe instalimin e kombinimeve të ndryshme të armatimit, duke përfshirë mitralozë me një kalibër më të madh prej 12,7 mm. Një ndryshim kryesor u bë me ardhjen e prototipit të 13-të, i cili prezantoi flapat e reja diferenciale "flutura", të cilat përmirësuan në mënyrë dramatike manovrueshmërinë, veçanërisht kur manovrojnë dhe kthehen në një hark të ngushtë. Të gjitha këto ndryshime u kombinuan dhe u parapri nga paraqitja e prototipit të 13-të, provat e të cilit çuan në konfirmimin nga pilotët japonezë dhe fillimin e prodhimit aktiv të "Ki-43". Avioni gjithashtu mori një emër zyrtar, "Ki-43 - I", dhe ishte një avion i karakterizuar nga manovrime të shkëlqyera dhe shkallë mbresëlënëse e ngjitjeve. Aeroplani ishte i armatosur me dy mitraloza të sinkronizuar, të vendosur në motor, në mënyrë që të vepronin përmes helikës. Armatimi ishte i ndryshëm, u përdorën shumë kombinime, dmth: dy mitraloza "Lloji 89" me kalibër 7.7 mm, ekzistonte një kombinim alternativ i një mitralozi "Ho 103" me kalibër 12.7 mm dhe një mitralozi "Lloji 89" me kalibër 7.7 mm dhe një kombinim alternativ të dy mitralozëve" Ho 103 "me një kalibër 12.7 mm.

Dyzet avionë hynë në detyrë aktive në Kinë para sulmit në Pearl Harbor. Ata u përballën me avionët aleatë të vendosur në sektorët e Paqësorit jugor dhe perëndimor. Aleatët me nofkën Ki-43 "Oskar". Ashtu si shumë avionë japonezë që shërbyen në Luftën e Dytë Botërore, Ki-43 nuk ishte i pajisur me forca të blinduara mbrojtëse shtesë në kabinën e avionit dhe nuk ishte i pajisur me tanke vetë-vulosëse. Zhvillimi i këtij avioni shkaktoi shfaqjen e "Ki-43 - II". Prototipet e para të këtij varianti shënuan fluturimin e parë në shkurt të vitit 1942. Motori i avionit u modifikua me instalimin e një super-injektori me dy faza, ndryshe nga super-injektori i mëparshëm me një fazë, i cili ndikoi drejtpërdrejt në pamjen e paneleve të motorit. Motori më i madh gjithashtu kishte një helikë të re, e përbërë nga tre tehe, ndryshe nga paraardhësi i tij që kishte vetëm dy tehe. Kosntruktimi i krahëve ishte më i fortë se krahët "Ki-43-I", të cilët ishin të dobët dhe të brishtë. Krahët janë treguar vetëm për të dhënë një sens proporcioni. Varianti i ri ishte i pajisur me forca të blinduara

shtesë që ishte 13 mm e trashë dhe kishte për qëllim të mbronte kokën dhe pjesën e pasme të pilotit. Gjithashtu, "Ki-43 - II" ishte i pajisur me rezervuarë të mbështjellur me gome, të cilët vepronin si rezervuarë vetë-mbyllës. Aeroplani u pajis një kabinë më të gjatë dhe një pamje të re reflektuese, ndryshe nga ajo e mëparshme, e cila ishte teleskopike. Përkundër të gjitha disavantazheve dhe përparësive, Nakajima Ki-43 Hayabusa ishte superior ndaj të gjithë luftëtarëve Aleatë në pjesën e hershme të luftës. Avioni mbajti statusin e tij si një kundërshtar i denjë edhe pas zhvillimit të luftëtarëve aleatë më modernë dhe më të mirë. Ashtu si A6M Zero, Ki-43 kishte një manovrim të shkëlqyeshëm

në kënde të ngushta krahasuar me luftëtarët Aleatë gjatë luftës. Një tipar i rëndësishëm që e bëri të mundur këtë është pesha e ulët e përgjithshme e avionit. Nakajima ka pasur sukses në këtë segment, duke prodhuar një aeroplan me një strukturë të hollë, të vogël dhe modeste të ajrit, i cili mundësohej nga një motor relativisht i vogël. Aeroplani ishte i armatosur vetëm me dy mitraloza ose dy topa. E gjithë filozofia bazohej në parimet e peshës së lehtë dhe manovrimit të shkëlqyeshëm. Këto parime u ndërtuan mbi rrezikun e mungesës së blindave adekuate të mbrojtjes pilot dhe mungesës së tankeve adekuate të vetë-mbylljes. Ky rrezik u shfrytëzua nga avionët luftarakë të Aleatëve që

**KARAKTERISTIKAT KRYESORE TË
„NAKAJIMA KI-43 - II OTSU (MARK 2B) HAYABUSA”**

EKUIPAZHI	1
GJATËSIA	8.92 metra
HAPËSIRA E KRAHËVE	10.84 metra
LARTËSIA	3.27 metra
SIPËRFAQJA E KRAHËVE	21.4 metra katrorë
MOTORI	Motor klipi “yllë” „Nakajima Ha-33” me 14 cilindra. Motori ka pasur ftohje ajri dhe ka arritur 1300 kuaj fuqi
SHPEJTËSIA MAKSIMALE	530 kilometra në orë, në lartësi prej 4000 metra
VARGU I FLUTURIMIT	3200 kilometra
VARGU I FLUTURIMIT OPERATIV	1760 kilometra
LARTËSIA MAKSIMALE E FLUTURIMIT	11.200 metra
NIVELI I NGJITJES	Arrinë lartësi prej 5.000 metra për periudhë kohore deri në 5 minuta dhe 49 sekonda
	105 km/h
ARMATIMI	<p>„Ki-43 – Ia” dy mitraloz „Type 89” me kalibër prej 7.7 milimetrash</p> <p>„Ki-43 – Ib” një mitraloz i llojit „Type 89” dhe një tjetër „Ho-103” me kalibër 12.7 milimetrash</p> <p>„Ki-43 – Ic, Ila, I Ib, II Kai” и “IIIa” dy mitraloz „H-103” me nga 270 plumba</p> <p>„Ki-43 – IIIb” dy topa „Ho-5” me kalibër prej 20 milimetrash</p> <p>Bomba: „Ki-43 – I” aftësi për bartje të dy bombave deri në 15 kilogram</p> <p>„Ki-43 – II и III” aftësi për bartje të dy bombave deri në 30 kilogram ose dy bombave me nga 250 kilogram.</p> <p>Sipas nevojës të gjitha llojet kanë aftësi për bartje të dy rezervarëve të jashtëm të karburantit me kapacitet prej 200 litrave</p>

u shfaqën më vonë në luftë, të tilla si “Lockheed P-38”, e cila ishte e armatosur rëndë me katër mitralozë 12,7 mm dhe një top 20 milimetër. Koncepti i betejave ajrore u zhvillua duke siguruar afërsi të mjaftueshme që lejoi shkatërrimin e shënjestrës me një shpërthim të shkurtër nga të dy mitralozët ose të dy topat. Piloti më i famshëm dhe i suksesshëm që fluturoi me “Ki-43” ishte Sanatoshi Anabuki, i cili regjistroi 39 fitore të konfirmuara. Me modifikime të ndryshme në fushën e motorit, armatimit dhe ndërtimit ajror, avioni “Ki-43” u zhvillua në variante sipas sfidave të luftës dhe rrjedhës së saj. “Ki-43 - I Ko” (“Mark Ia”), një variant që ishte i pajisur me armatim të dy mitralozëve “Type 89” me një kalibër 7.7 mm; “Ki-43 - I Otsu” (“Mark Ib”), një variant i pajisur me armatim të një mitralozit “Ho - 103” me kalibër 12.7 mm dhe një mitraloz “Type 89” me kalibër 7.7 mm; “Ki-43 - I Hei” (“Mark Ic”), një variant i pajisur me dy mitraloza „Ho-103” me një kalibër 12,7 mm dhe aftësinë për të mbajtur dy bomba prej 30 kg secila, të vendosura në transportues poshtë krahëve; “Ki-43 - II”, prototipet e këtij varianti ishin të pajisur me motorin “Ha-115” dhe ishin projektuar me krahë më të shkurtër dhe më të fortë. Ata ishin të pajisur edhe me rezervuarë vet-nënshkrues, mburojë pilot 13-milimetra, pamje reflektori dhe kabinë të përmirësuar; “Ki-43 - II Ko” (“Mark 2a”), një variant i pajisur me një ftohës të ri vaji, i cili ndodhej nën hundën e avionit. Gjithashtu, aftësia për të mbajtur bomba u rrit në 500 kilogramë; “Ki-43 - II Otsu” (“Marku 2b”), i pajisur me pajisje të reja radio, dhe dy tubat e shkarkimit të motorit drejtoheshin në një kënd me bishtin, i cili siguronte shtypje shtesë; “Ki-43 - II Kai” (“Mark 2” - i përmirësuar), variant i pajisur me një rezervuar shtesë karburanti me një kapacitet prej 540 litra, i vendosur në trupin e avionit; “Ki-43 - III”, i pajisur me motorin “Nakajima Ha - 115 - II”, i cili zhvilloi 1230 kf, të aftë për të mbajtur dy rezervuarë të jashtëm karburanti me një kapacitet prej 170 litra; Ki-43 - III Ko. Disa avionë të këtij varianti ishin të pajisur me ski për veprim në kushte dëbore; “Ki-43 - III Otsu” (Mark 3b), i pajisur me motorin e linjës “Mitsubishi Ha-112 - II” dhe armatim me dy tyta “Ho-5”, kalibër 20 mm.

Dimitar Danevski

Obusi vetëlëvizës rus „2C43 Malva“

Duke ndjekur trendin botëror për zhvillimin e obezëve vetëlëvizës të montuar në shasi kamionësh, në mënyrë që të zvogëlojë kostot e prodhimit, mirëmbajtjen më të lirë dhe më të lehtë, zvogëlimin e peshës (për transport më të lehtë ajror) dhe Rusia është e interesuar në zhvillimin e një topi të ri vetëlëvizës të montuar në një shasi kamioni 8x8, të shënuar "2C43 Malva". Kompanitë "CNII Burevestnik", e cila është pjesë e "Ural Wagon Institute", "Brian Automobile Institute" dhe të tjerët janë të përfshirë në zhvillimin e sistemit të artillerisë. Sistemi i ri i artillerisë

pritet t'i dorëzohet ushtrisë ruse më vonë këtë vit dhe testet praktike do të kryhen gjatë verës. Baza për "2C43 Malva" është shasia e kamionëve ushtarakë BAZ-6010-027 8x8, në pjesën e pasme të së cilës është vendosur topi 2A64 me një kalibër 152 mm dhe një tub me gjatësi 47 kalibra. Topi ka një sistem gjysmë-automatik të ngarkimit të granatës, i cili kontribuon në shpejtësinë e gjuajtjes me 7 granata në minutë. Në pjesën e përparme të automjetit është vendosur një kabinë e blinduar me 4 dyer për të akomoduar ekuipazhin me 5 anëtarë. Hedhësit e granatave të tymit vendosen në

pjesën e sipërme të kabinës. Sistemi i artillerisë ka një gjatësi prej 13 m, një gjerësi prej 2,75 m dhe një lartësi prej 3,1 m. Topi Howitz ka një lartësi prej -3° në + 70°, dhe një azimuth prej 30° në të majtë dhe të djathtë të vijës qendrore. Diapazoni maksimal i granatave është 24.5 km, dhe kompleti luftarak përbëhet nga 30 granata. Pesha e "2C43 Malva" është 32 tonë. Nëse të gjitha provat praktike kalojnë me sukses, duhet të zëvendësohen "2C43 Malva" hobot tërheqës "2A65 MST-A-B" me një kalibër 152 mm dhe hebreu vetëlëvizës "2C1 Gvozdika" me një kalibër 122 mm.

Ivica Dameski

Pushka legjendare „AK-47 – Kallashnikov“

Kallashnikov AK-47“ paraqet armë zjarri, ndërsa numri 47 ka të bëjë me vitin e prodhimit të saj. Mihail Kallashnikov ka qenë mekanik i tankseve në kuadër të armatës sovjetike gjatë Luftës së Dytë Botërore. Kah fundi i vitit 1942, forcat sovjetike kanë qenë të preokupuara për krijimin e një arme automatike e cila do të mund të shtyjë nga një distancë deri në 400 metra. Revolverët ushtarak të Shpaginit të cilat në atë kohë kanë qenë të famshme, nuk i kanë plotësuar këto kërkesa dhe për këtë shkak është dashur që të zhvillohet ndonjë model i ri. Duke e parë përparsinë që e kanë pasur ushtarët gjerman në kuadër të luftimeve, Kallashnikovi ka pasur ide që të bëjë ndonjë armë e cila do të jep rezultate më të mira gjatë luftimeve, gjegjësisht armë që secili shtet do të kishte dëshirë ta ketë. Gjatë shërbimit të tij aktiv, ai është përpjekur të bëjë një lloj arme të këtyllë

Pushka legjendare „AK-47“ është krijuar nga ana e Mihail Kallashnikov kah mesi i shekullit të kaluar, gjatë Luftës së Dytë Botërore dhe e njehta e ka marr emrin sipas njeriut i cili e ka konstruktuar atë

duke pasur ide për disa lloje. Kur është hapur konkursi për mitralozë, Mihaill Kallashnikov është paraqitur me modelin “AK-46”. Ky model është miratuar dhe është dërguar në fabrikën “Kovrov” aty ku janë prodhuar prototipet e armëve. Në konkurrencë për armë më të mirë që është zgjedhur në dhjetor të vitit 1946, pushka “AK-46” e ka humbur garën me konkurentët tjerë si “AB-46” dhe “AB”. Arsye për këtë ka qenë kompleksiteti i armës dhe për këtë shkak, arma nuk është testuar fare. Falë mbështetjes të cilën Kallashnikovi e ka pasur nga disa anëtarë të komisionit, ai ia ka dalë që përsëri t’a rishqyrtojë

vendimin e tij dhe ka kërkuar leje për vazhdimin e hulumtimeve përmes të cilave do t’a përmirësojë modelin paraprak të pushkës. Në bazë të të gjitha hulumtimeve të kryera, ai në fund ka vendosur që t’a prodhojë të pushkën e parë “AK-47” gjegjësisht “Kallashnikovin” e parë, në janar të 1947. Në atë kohë, version luftarak i pushkës i njohur nën emrin “Kallashnikov” ka fituar në një garë dhe është vendosur që e njehta të vazhdojë me prodhim masiv. Pas dy viteve të prodhimit, gjegjësisht në fund të vitit 1949, kjo pushkë është pranuar nga ana e armatës sovjetike, ndërsa pas një periudhe të caktuar kohore, e njehta

ka filluar të përdoret edhe nga ana e armatave tjera, pjesëtare të Paktit të Varshavës. Kjo pushkë bëhet simbol i lëvizjeve të ndryshme revolucionare nga Vietnami e Afganistani e deri në Kolumbi e Mozambik, në flamurin e të cilit gjendet edhe sot. Gjatë jetës së tij Kallashnikov vazhdimisht e ka përmirësuar dizajnin duke e bërë pushkën edhe më të sigurt, më të thjeshtë, më të lirë dhe më të lehtë për t'u prodhuar. Edhe pas shtatë dekadash të përdorimit, modeli dhe versionet e tij mbeten më të famshmet dhe shumë shpesh pushkët më të përdorura në botë për shkak të sigurisë së tyre, edhe në kushte tejet të vështira, kostoja e ulët e prodhimit në krahasim me armët tjera perëndimore bashkëkohore, dispozicionin e tyre, bukalisht në secilin rajon gjeografik si dhe përdorimi i lehtë. "AK-47" ka qenë bazë për zhvillimin e shumë llojeve të tjera të armëve individuale, armëve grupore dhe armëve të specializuara. Në vitin 2004, nga rreth 500 milionë armë zjarri në botë, 100 milionë prej tyre kanë qenë pjesë e familjes "Kallashnikov", tre të katërtat nga të cilat janë pushkë "AK-47".

Pjesë përbërëse dhe karakteristika të „AK-47“

Pjesë përbërëse të „AK-47“ janë: thika, mekanizmi kthyes, bartësi i mbyllësit me klip, hapësira e gazit me rregullatorë të gazërave, cilindri i gazit me mbështjellës druri, mbyllës, tubë, mbrojtësi i gojës së tubës, shënjestrat, korniza, kapaku i sandëkut, sandëku me dorezë, mekanizmi i këmbëzës, kundaku, trombloni, pajisjet për pastrim. Pushka „AK-47“ veçohet me një kosto relativisht të ulët të prodhimit, ajo është e lehtë për bartje dhe për përdorim. Kjo pushkë siguron mbrojtje dhe qëndrueshmëri. Pushka "AK-47" duhet të ketë vetëm plumba në kornizë dhe e njejta bartet me nivel të lartë të sigurisë, pa marrë parasysh se në cilin vend gjendeni edhe në hunglat tropikale dhe me shi, apo në shkretëtira të tëra me rërë. Cilindri i madh i gazit dhe hapësira e madhe ndërmjet pjesëve lëvizëse, e parandalojnë ngecjen e lehtë të pushkës. Kjo pushkë automatike ruse me më shumë lloje në tërë botën, përbëhet nga tuba prej çelikut me një gjatësi prej 415 mm, me kalibër prej 7,62 mm. Kanali i tubës dhe mbrojtësi i cili është vënë për gojën e tubës, ndërsa gjendet në majën e tubës, përbëhet nga brazdat, ku ka katër hapa për rrotullimin e brazdave 1/240 në anën e djathtë, gjë që mundëson që shpejtësia fillestare e kokrrës të arrijë 600 m/s. Gjatësia e pushkës është 870mm me thikë prej 1070mm. Përmban kornizë me 30 plumba të llojit 7,62x39mm. Për shkak të përparësive të mëdha

që i posedon kjo pushkë, ajo është bërë arma e preferuar për kriminelët e ndryshëm si dhe për shumë organizata terroriste. Në këtë mënyrë, kjo pushkë, ka rënë edhe në duart e terroristëve të cilët e kanë okupuar fshatin olimpiq gjatë lojrave olimpike në Mynih në vitin 1972, si dhe gjatë sulmeve të shumta nëpër tërë botën.

Për shpikjen e tij Mihaill Kallashnikov gjatë jetës së tij ka marrë mirënjohje të shumta. Ai ka ndërruar jetë në moshën 95 vjeçare si hero kombëtar në vitin 2013. Gjatë jetës së tij, Mihaill Kallashnikov është ballafaquar me kritika të ndryshme të cilët kanë shpjer drejt faktit se shpikja e tij, ka sjellur deri në një numër shumë të madh të vdekjeve nëpër tërë botën. Kritikave të këtuilla ai me shumë vetëbesim u është përgjigjur se kjo pushkë është shpikur që e njejta të shërbejë si armë për mbrojtje, e jo të shërbejë si armë për të sulmuar dikë. Ai çdo herë ka theksuar

se kjo armë nuk është zhvilluar për të shërbyer si motiv dhune. Megjithatë, gjatë viteve të fundit të jetës së tij, Mihail Kallashnikov siç ka filluar të ndryshojë mendimin e tij dhe të gjitha deklaratat e mëparshme të cilat i ka dhënë në lidhje me shpikjen e tij, sikur i ka vënë në pikëpyetje, gjegjësisht të gjitha deklaratat kanë qenë nën relevancë të dyshimtë. Cili ka qenë rezultati i gjithë kësaj? Përgjigjen e kësaj pyetjeje do t'a gjejmë në letrën të cilën Mihaill Kallashnikov ia ka lënë kishës ortodokse ruse, në të cilën thotë se dhembjen të cilën e ndjenj thëllë në shpirtin e tij është e papërshkrueshme. Ai në këtë letër mes tjerash thotë se vazhdimisht ja parashtron një pyetje vetes duke e përsëritur me qindra herë, ndërsa pyetja është: Në qoftë se pushka ime mori shumë jetë njerëzish në tërë botën, a jam unë përgjegjës për vdekjen e këtyre njerëzve?

Arianit Racaj

Gratë autoktone nga vendi Molo që luftojnë për mjedisin jetësor

Për banorët autoktonë të Molo-s në Ishullin Timor të Indonezisë, pyjet, malet dhe uji nuk janë vetëm rrethina e tyre, por ashtu si ushqimi dhe ajri janë thelbësore për jetën e tyre, dhe ato pyje dhe male janë të pasura me naftë, gaz, ar dhe mermer. Në vend që të përfitojnë nga pasuria e vendit të tyre, njerëzit autoktonë Molo duhet të shikojnë çdo ditë kur 15 operacione të ndryshme minerare heqin burimet nga paraardhësit e tyre, kryesisht pa pëlqimin e tyre ose kompensimin financiar. Për shembull, në vitin 1996, ndërtimi i dy minierave të reja të mermerit shkatërroi rreth 16,000 hektarë (më shumë se 40,000 hektarë) pyll në të cilin gratë vendase kërkuan ushqim, ngjyra dhe ilaçe që ishin thelbësore për jetesën e tyre. Si përgjigje, Aletta Bowen, e njohur si Mama Aleta, filloi organizimin e protestave anti-miniera. Të udhëhequr nga Mama Aleta, më shumë se 150 gra bllokuan hyrjen në minierë për një vit. Ata formojnë një organizatë të quajtur Pokja OAT (burimi: Pokja OAT, financuar nga Global Green Grants Fund), misioni kryesor i së cilës është të mbështesë OJQ-të dhe

Shfrytëzimi i burimeve natyrore dhe varësia globale nga lëndët djegëse fosile kanë një ndikim dhe kontribut të madh në ndryshimin e klimës. Në rastin e ishullit Timor, ndërtimi i minierave të mëdha ka potencialin për të shkatërruar pyjet që shërbejnë jo vetëm si pishina të rëndësishme karboni, por edhe si një mjet për të mbijetuar për komunitetet lokale indigjene, duke përfshirë vendasit Molo, të cilët kanë jetuar në harmoni për shekuj me mjedisin

organizatat e tjera mjedisore dhe të drejtësisë sociale në të gjithë botën për të kundërshtuar shkatërrimin e ekosistemeve nga ana e kompanive. Puna e Mama Aleta, e cila kryeson organizatën Pokja OAT, është një shembull i udhëheqjes së grave në lëvizjet mjedisore të OJQ-ve lokale që përqipen të luftojnë diskriminimin dhe ngacmimet e vazhdueshme. Deri në vitin 2007, Mama Aleta dhe aktivistët anti-miniera po mobilizonin fiset lokale Amanuban dhe Amanatun dhe kishin sukses në detyrimin ose, më saktësisht, duke detyruar të gjitha kompanitë e minierave në rajon të largoheshin nga zona.

Shfrytëzimi i burimeve natyrore dhe varësia globale nga lëndët djegëse fosile kanë një ndikim dhe kontribut të madh në ndryshimin e klimës. Në rastin e ishullit Timor, ndërtimi i minierave të mëdha ka potencialin për të shkatërruar pyjet, të cilat shërbejnë jo vetëm si pishina të rëndësishme karboni, por edhe si një mjet për të mbijetuar për komunitetet lokale indigjene që kanë jetuar në harmoni me mjedisin për shekuj.

Gjatë katër dekadave të fundit, aktivistët e klimës kanë shpenzuar kohë dhe përpjekje të konsiderueshme për të bindur vendimmarrësit, kryesisht të përqendruar në zgjidhjet shkencore dhe teknologjike, se ndryshimi i klimës ka një ndikim joproporcional në gratë dhe tërë popullatën autoktone. Ndërkohë, fokusi mund të zhvendoset në mënyrën se si njerëz si Mama Aleta kontribuojnë në aktivizmin global të ndryshimit të klimës, jo vetëm efektet disproporcionale të klimës në popullatat e marginalizuara.

Në nivel global, lëvizjet e rezistencës të drejtuara nga gratë në mënyrë efektive po ndalojnë ose ngadalësojnë shkatërrimin lokal të mjedisit që kërcënon planetin Tokë. Dhe kjo po ndodh pavarësisht nga nën-përfaqësimi i grave në rolin vendimmarrës në organizatat ndërkombëtare dhe mjedisore dhe pengesat e mëdha që liderët si Mama Aleta duhet të kapërcejnë për t'u dëgjuar zëri. Kështu, për shembull, vetëm 13.8 përqind e pronarëve të tokave në të gjithë botën janë gra, e cila është një pengesë e madhe për vendimmarrje në lidhje me përdorimin e qëndrueshëm dhe menaxhimin e burimeve; gratë përbëjnë më pak se 25 përqind të parlamenteve në të gjithë botën dhe mbajnë vetëm

12 përqind të pozicioneve më të larta qeveritare në sektorët e mjedisit në të gjithë botën. Gjithashtu, më pak se 0.2 përqind e të gjitha fondeve për Fondacionin e Granteve të Gjelbra shkojnë për mbështetjen e organizatave mjedisore të drejtuara nga gratë. Por pa pjesëmarrjen e plotë të grave dhe vajzave në vendimmarrjen për klimën, fuqia kryesore e trurit e nevojshme për të zgjidhur problemet më komplekse të botës humbet. Prandaj, ne duhet të mendojmë se çfarë ndryshimesh

ndjek mënyra ligjore dhe parlamentare për të "ndërtuar" një kërkesë ligjore më të qëndrueshme për pyjet fisnore. Mama Aleta merr çmimin prestigjioz Goldman në 2013 për përpjekjet e saj të vazhdueshme për të mbrojtur pyllin. Ndërsa lufta për shpëtimin e planetit tonë vazhdon, është e qartë se lëvizjet më të forta të drejtësisë për klimën kërkojnë të drejtojnë mbështetje për njerëz si Mama Aleta, të cilët kanë guximin të kundërshtojnë axhndat hegjemonike, të krijojnë zgjidhje

Në nivel global, lëvizjet e rezistencës të drejtuara nga gratë në mënyrë efektive po ndalojnë ose ngadalësojnë shkatërrimin lokal të mjedisit që kërcënon planetin Tokë. Dhe kjo po ndodh pavarësisht nga nën-përfaqësimi i grave në rolin vendimmarrës në organizatat ndërkombëtare dhe mjedisore dhe pengesat e mëdha që liderët si Mama Aleta duhet të kapërcejnë për t'u dëgjuar zëri

sistematike dhe transformuese janë të nevojshme për të adresuar shumicën e problemeve dhe çështjeve që lidhen me krizën e klimës dhe për të menaxhuar, pra për të zgjidhur "shtypjen" historike, mbase më saktësisht "padrejtësitë". Të cilat përjashtojnë grupet të njerëzve që duhet të përfshihen në gjetjen e zgjidhjeve. Por, përkundër gjithë kësaj, vetëm një vit pas fitores në Timor Island, kompanitë e reja të minierave tashmë po hyjnë në pjesë të pyllit dhe konflikti vazhdon. Udhëheqësit indigjenë janë arrestuar, rrahur dhe kërcënuar, përfshirë Mama Aleta. Presioni mbi popullsinë autoktone dhe pyjet e Timorit Perëndimor mbetet sot. Pokja OAT tani numëron 130 fshatra në territor dhe

alternative në jetën dhe komunitetet e tyre dhe të ndihmojnë ne mendojme ndryshe. Na duhet një tranzicion i drejtë dhe zgjidhje që do të përfitojnë nga mbarë njerëzimi, jo vetëm nga disa fitore të suksesshme lokale. Derisa të jemi plotësisht të përgatitur për të pranuar faktin se jemi të gjithë së bashku në këtë, zgjidhjet nuk do të jenë të realizueshme, sepse e gjithë mençuria njerëzore duhet të mblidhet për të zgjidhur një nga problemet më të mëdha sot - shfrytëzimin e burimeve natyrore.

mr. Biljana Popovska
(adaptuar nga Kavita Ramdas & Laura Garcia)

Shirit vet-ngjitës "Duct Tape"

Gjëja më e dobishme e shpikur ndonjëherë!

Shiriti vetë-ngjitës është një mjet themelor për shumë projekte dhe është pjesë e jetës së përditshme. Ekziston një përzgjedhje shumë e madhe e llojeve të ndryshme të shiritave ngjitës të bëra nga materiale të ndryshme të përdorura në shumë aplikacione që janë përtej montimit ose ngjitjes së thjeshtë. Ai u krijua në fillim të dyzetave të shekullit XX nga ideja e shkëlqyer e një nëne të shqetësuar. Shiriti është zhvilluar me shpejtësi dhe është bërë një nga produktet më të përdorura në botë. Pas objektit të thjeshtë qëndron një histori e pasur dhe e gjatë e ideve dhe aventurave të papritura.

„Duct Tape“ është një nga llojet më të popullarizuara dhe të larmishme të shiritave vetë-ngjitës, falë kombinimit të dobishëm të vetive: shiriti është rezistent ndaj ujit, i fortë, i lehtë për tu copëtuar, fleksibël... Është shumë i dobishëm për riparime të shpejta, mbrojtje të përbërësve dhe për të gjitha qëllimet që kërkojnë shirit ngjitës jashtëzakonisht të fortë. Shiriti ngjitës gri vetë-ngjitës, siç e njohim sot, i cili duket se "mban" pjesën më të madhe të botës,

„Duct Tape“ është një nga llojet më të popullarizuara dhe të larmishme të shiritave vetë-ngjitës, falë kombinimit të dobishëm të vetive: shiriti është rezistent ndaj ujit, i fortë, i lehtë për tu copëtuar, fleksibël. Armata përdori shiritin për të vulosur kutitë e tij të municionit, por ushtarët zbuluan shpejt se ai mund të kishte mijëra përdorime të tjera për shkak të cilësive të tij tepër ngjitëse, si dhe hidroizolimit të tij të natyrshëm

daton që nga Lufta e Dytë Botërore. Armata përdori shiritin për të vulosur kutitë e tij të municionit, por ushtarët zbuluan shpejt se ai mund të kishte mijëra përdorime të tjera për shkak të cilësive të tij tepër ngjithëse, si dhe hidroizolimit, gjë që bëri që ushtarët që e quanin atë "shirit rosash", sepse ai silllej në mënyrë të ngjashme me pendët e rosave, të cilat gjithashtu lejojnë që uji të rrëshqasë përmes tyre. Ai u prodhua fillimisht vetëm në ngjyrën jeshile ushtarake. Shiriti u prodhua nga kompania „Johnson & Johnson“ gjatë

urgjencë (kjo ishte e përshtatshme sepse paraardhësi më i afërt i shiritit ngjithës ishte gjithashtu një produkt i „Johnson&Johnson“ i cili u përdor si shirit mjekësor). West Stud, duke punuar në një fabrikë paketimi dhe duke inspektuar kutitë e municioneve të paketuara që ishin mbyllur me dyllë dhe mbështjellë me letër dyllë për të mbrojtur nga lagështia (e cila ishte shumë jopraktike), mendoi se duhet të kishte një mënyrë më të mirë për të mbrojtur kutitë nga lagështia. Ajo ishte gjithashtu nënë e dy djemve

nëse kutia ngjitet me një shirit të fortë që mund të hapet pjesërisht në pjesën e dytë. Ju lutem zoti president, bëni diçka për këtë gjë menjëherë; jo nesër apo së shpejti, por tash menjëherë“. Çuditërisht, Roosevelt kaloi rekomandimin e Stoud tek autoritetet ushtarake dhe brenda dy javësh ajo u njoftua se propozimi i saj po shqyrtohej dhe më vonë mori një letër që e informonte se propozimi i saj ishte aprovuar dhe ideja e saj u vlerësua si "e jashtëzakonshme". Më pas, kompania „Johnson&Johnson“, e cila ishte e specializuar në furnizime mjekësore, u porositi për të zhvilluar një pëlhurë të fortë me një ngjithës të fortë, i cili do të bëhet i njohur si "shirit rosë", dhe që fitoi çmimin "E" të armatës dhe marinës. Çmimi u dha për përsosmërinë në prodhimin e pajisjeve ushtarake. Ndërsa "Johnson&Johnson" u vlerësua zyrtarisht për shpikjen e shiritit, nëna e interesuar do të mbahet mend si "nëna e shiritit".

Pas përfundimit të luftës, ushtarët u kthyen në shtëpi dhe filluan të blinin shtëpi në masë. Ata gjithashtu u treguan shefave të tyre kur punonin me kompani ndërtimi në lidhje me shiritin tepër ngjithës që ata përdorën gjatë luftës. Shiriti është përdorur për të gjitha llojet e punëve në ngrohje, ventilim dhe klimatizim, por kryesisht për lidhjen e kanaleve të ventilimit. Në këtë mënyrë,

Shiriti origjinal ngjithës i gjelbër mori emrin e tij gjatë Luftës së Dytë Botërore, kur ushtarët filluan ta quanin «Dack Tape» për shkak të mënyrës se si lëngjet rrjedhin si ujë nga shpina e një rose. Pas një kohe të shkurtër pas luftës, kompania nisi një version argjendi metalik të quajtur „Duct Tape“ pasi drejtuesit zbuluan se mund të përdoret gjithashtu për të mbështjellë kanalet e ngrohjes dhe të ventilimit

Luftës së Dytë Botërore, për nevojat e ushtrisë. Në veçanti ushtarët kishin nevojë për një shirit të papërshkueshëm nga uji që mund të përdorej për të parandaluar hyrjen e lagështisë në arka të municionit, prandaj shiriti fillimisht u shfaq vetëm në ngjyrën e gjelbër ushtarake. Ushtarët filluan të vinin re se jo vetëm që ishte i mirë për hidroizolimim e arkave të municionit, por gjithashtu shërbente mirë për riparimin e gjërave. Ata filluan ta përdorin atë për të riparuar xhipa, pushkë dhe aeroplanë. Për shkak të natyrës së tyre të papërshkueshme nga uji, forcës dhe ngjithësisht të integruar, ata madje filluan ta përdorin atë si një mbyllje të përkohshme të plagës në

që shërbenin në Marinë dhe ishte veçanërisht e shqetësuar për gjendjen e tyre. Ajo bisedoi me mbikëqyrësit e saj në lidhje me idenë për të bërë një shirit të bërë nga një kanavacë e fortë, rezistente ndaj ujit. Dhe kur ai propozim nuk hasi në mirëkuptim, ajo i dërgoi një letër presidentit të atëhershëm Franklin Roosevelt duke detajuar propozimin e saj (që përfshinte një skemë të hartuar me dorë), duke kërkuar që ai të miratohej, duke cituar ndërgjegjen e saj: "Ne nuk mund t'i tradhetojmë ushtarët tanë duke u dhënë atyre një kuti me municion për t'u hapur në një minutë ose dy minuta, duke lejuar që armiku të marrë jetë që mund të shpëtohen

“shiriti rosë” (Duck tape) u shëndrrua “shiriti i kanaleve” (Duct tape). Në të dy rastet, arsyetimi është pothuajse i njëjtë. Sipas uebfaqes së “Johnson&Johnson”, shiriti ngjithës jeshil origjinal e mori emrin gjatë Luftës së Dytë Botërore, kur ushtarët filluan ta quanin atë "shirit rosë" për shkak të mënyrës se si lëngjet derdhen si ujë nga pjesa e prapme e një rose. Kohë të shkurtër pas luftës, kompania nisi një version argjendi metalik të quajtur “shirit ngjithës”, pasi drejtuesit zbuluan se mund të përdoret gjithashtu për të mbështjellë kanalet e ngrohjes dhe ventilimit. Një nga teoritë në lidhje me emrin gjithashtu lidhet me lidhjen me kanavacën e rosës, e cila

ishte një nga përbërësit nga u bë edhe shiriti. Në fakt, ato ishin shirita të gjatë prej liri të ngurtë të quajtur "rosë" sipas emrit holandez për pëlhurën („Doek“). Ky material është përdorur për të bërë atlete, kanavacë apo pëlhurë për të përforcuar ose dekoruar veshje, për të mbështjellë kablo çeliku ose përçues elektrikë për t'u mbrojtur nga korrozioni ose konsumimi. Për shembull, në vitin 1902, kabllot e çelikut, para se të vendoseshin në urën e Manhatanit, u mbrojtën nga korrozioni me vaj liri dhe më pas u mbështjellën me këtë material. Sigurisht, këto shirita të këtij materiali ishin pa një shtresë ngjitëse. Në vitet 1910-ta u përdorën lloje të ndryshme të shiritave ngjitës, përfshirë shiritat ngjitës në njëerën anë. Shirit ngjitës i bardhë i bërë nga një leckë e zhytur në oksid gome dhe zinku u përdor në spitale për të fashuar plagët. Në vitin 1923, Richard Gurley Drew, i cili punonte për 3M, shpiku një shirit ngjitës me bazë letre me një anë lehtësisht ngjitëse. Në vitin 1930, Drew zhvilloi një kasetë transparente të bazuar në celofan. Ky shirit u përdor gjerësisht për riparimin e sendeve shtëpiake. Shiriti "Duck" është ndoshta një modifikim i shpikjeve të "Drew", por asnjë nga shpikjet e tij nuk bazohej në shiritet kanavacë. Pas përfundimit të Luftës së Dytë Botërore, shiriti "Duck" u shit në dyqanet e riparimit shtëpiake. Kompania "Melvin A. Anderson" nga Cleveland, Ohio, fitoi të drejtat e shitjes së shiritit në vitin 1950. Më së shpeshti përdorej në ndërtim për të mbështjellë kanalet e ventilimit. Sipas përdorimit, emri "Shirit ngjitës", ose "Duct Tape", filloi të përdorej në vitet e pesëdhjeta të shekullit të kaluar. Shirite të specializuara rezistente ndaj nxehtësisë dhe ftohjes u krijuan dhe prodhuarn për ngrohjen dhe për kanalet e kondicionimit të ajrit. "St. Louis, Misuri, Albert Arno, Inc." mbrojti emrin "Duct Tape" për shiritin e tyre "retardant të flakës", i aftë të përballojë temperaturat nga 177 në 204° C. Në vitin 1971, Jack Cal bleu Anderson dhe e quajti Manko. Në 1975, Cal ribrandoi shiritin e bërë nga kompania e tij. Meqenëse termi gjenerik i përdorur më parë "Shirit rosë" u zhduk, ai ishte në gjendje të mbronte markën tregtare "Duck tape" dhe ta vendoste produktin e tij të plotë me një logo me një vizatim të verdhë të rosës. Manko zgjodhi emrin "Duck" si një përfaqësim i faktit që njerëzit shpesh i referoheshin kasetës si "kasetë rosë" dhe si një diferencim të marketingut nga prodhuesit e tjerë

të „Duct Tape“. Në vitin 1979, plani i marketingut të ndërmarrjes bëri thirrje për dërgimin e kartave të reja të logos, katër herë në vit, tek 32,000 menaxherë të dyqaneve të mallrave shtëpiake. Ky komunikim i kombinuar me paketimin plot ngjyra, praktike ndihmoi që Duck Tape të bëhej më popullore dhe të kontrollonte 40% të tregut amerikan. Në vitin 2009, kompania iu shit Shurtape Technologies, e cila është në pronësi të

ushtarët për shkak të rezistencës së tij, shumëfunktionalitetit dhe vetive të papërshkueshme nga uji. Përdoret për të gjitha llojet e riparimeve, nga çizmet e deri te mobiljet. Shiriti është gjithashtu i njohur në botën e sporteve motorike, e përdorur nga ekipet e filmit, madje edhe nga astronautët e NASA-s që plotësojnë role kur shkojnë në misione hapësinore. Është përdorur shumë edhe për të riparuar filtrat e prishur

Shiriti është i popullarizuar në botën e sporteve motorike, që përdoret nga ekipet e filmit, madje edhe astronautët e NASA-s mbushin rollnet kur shkojnë në misione hapësinore. Është përdorur shumë mirë për të riparuar filtrat e prishur të dioksidit të karbonit "Apollo 13"

familjes Schuford në Karolinën e Veriut. Prodhimi parësor i "Johnson&Johnson" nuk dallon shumë nga version i cili mund të gjendet sot në treg. „Duct tape“ përbëhet nga tre shtresa. Shtresa e sipërme përbëhet prej plastike, polietilini, shtresa e mesme përbëhet prej thurrjes rrjetore, ndërsa shtresa e poshtme është ngjitëse që ka për bazë gomën dhe që është e ndjeshme ndaj presionit. Ajo u prodhua fillimisht thjesht duke i shtypur këto tre shtresa së bashku. Pëlhura prej rrjetës i jep asaj forcë në tërheqje dhe aftësinë për tu grisur me dorë. Ndryshe nga ngjitësi klasik, i cili formon një lidhje pasi substanca është forcuar, ngjitësi në shirit është i ndjeshëm ndaj presionit. Sa më i fortë të jetë presioni, aq më e fortë është lidhja, veçanërisht nëse sipërfaqet janë të pastra, të lëmuara dhe të forta. Shiriti është hit i madh për

të dioksidit të karbonit „Apollo 13“. Ed Smiley, i cili krijoi modifikimin e filtrit, më vonë tha se ai e dinte që problemi ishte i zgjidhshëm kur u konfirmua se kishte një "Duct Tape" në "Apollo 13". NASA gjithashtu përdori "Duct Tape" gjatë misionit "Apollo 17" për të riparuar një parakolp të dëmtuar të roverit hënor. Në vitet e fundit, historia e shiritit ka qenë një histori e gjatë e kërkimit dhe inovacionit, duke e bërë atë një produkt fleksibël dhe efikas që të gjithë e dimë. Rezistenca ndaj temperaturave ekstreme, futja e materialeve dhe teknologjive të reja, prodhimi i shiritave specifike për përdorim industrial, këto janë vetëm disa nga hapat që janë ndërmarrë në dekadat e fundit, duke e konfirmuar atë si një nga mjetet më të dobishme të shpikur ndonjëherë.

Aleksandar Stojčevski

Estreja Ovadija-Mara

Estreja Ovadija-Mara lindi më 25 dhjetor të vitit 1923 në Manastir, në një familje punëtore hebreje. Shumë herët mbeti pa të atin. Ka pasur edhe dy motra të tjera, për kujdesin e të cilave, përpos së ëmës, e cila ka punuar si larëse në shtëpitë e të pasurve, edhe pse e vogël, është kujdesur edhe vet Estreja. Që në moshë të re e ka ndërjerë varfërinë e skajshme dhe mllëfin e të pasurve, tek të cilët edhe vet ka qenë e detyruar të punojë. Në vitin 1938, ende pa i mbushur 16 vjet, aktivizohet në kuadër të shoqatës humanitare hebreje „Vizo“. Më vonë, në të njëjtin vit, ka shkuar për punë në Beograd. Ajo ka qenë në krye të grupit të punës, duke inicuar një revolt të përgjithshëm kundër politikës diletantë të qeverisë jugosllave. Kjo ka qenë arsye e mjaftueshme të anëtarsohet në LKRJ, e më vonë, në mënyrë edhe më intenzive, ta vazhdojë veprimtarinë e saj revolucionare. Pas kapitullimit të Jugosllavisë në prill të vitit 1941, kthehet në Manstir dhe u bashkangjitet përgatitjeve për kryengritje të armatosur. Anëtare e Partisë Komuniste të Jugosllavisë (PKJ) ka qenë që nga viti 1942. Në vigjile, apo pak para fillimit të deportimit të hebrenjëve të Maqedonisë, ka kaluar në ilegalitet më 10 mars 1943, e më pas, më 5 prill të vitit 1943 së pari si luftëtare e aradhës partizane “Dame Grujev”, e më pas edhe të asaj “Goce Dellçev”, e më pas edhe si anëtare e njësisë të tjera të Lëvizjes Nacionalçlirimtare – LNÇ. Gjatë formimit të Brigadës së Tretë Sulmuese të Maqedonisë është emëruar në vendin e zëvendës komesares së çetës. Më 22 gusht të vitit 1944 gjatë formimit të Brigadës së Shtatë Maqedonase është

Estreja Ovadija-Mara ka qenë hebreje nga Manastiri dhe pjesëtare e Lëvizjes Kombëtare Çlirimtare Komuniste të Maqedonisë dhe pjesëmarrëse e luftës antifashiste. Ovadija Mara ka rënë në luftë kundër ushtarëve bullgarë në karullën kufitare në afërsi të majës Kajmakçallan më 26 gusht të vitit 1944. Ajo ka qenë vetëm 22 vjeçare. Si heroinë komëbtare është shpallur më 11 tetor të vitit 1953

emëruar si komisarë politike e batalionit. Estreja Ovadija Mara ka rënë në luftë kundër ushtarëve bullgarë në karullën kufitare në afërsi të majës Kajmakçallan më 26 gusht të vitit 1944. Ajo ka qenë vetëm 22 vjeçare. Si heroinë komëbtare është shpallur më 11 tetor të vitit 1953. Për nder dhe përkujtim të saj, për jetën

e dhënë para kohe në altarin e lirisë për atdheun e saj, në qendër të Manastirit është vendosur busti i saj, si dhe një kopsht fëmijësh në këtë qytet, mban emrin e saj. Për nder të saj, emrin e saj e mban edhe një rrugë në Jerusalem në Izrael.

Antoanella Dimitrievska

Rruga në Jerusalem e cila mban emrin e manastirases Etreja Ovadija-Mara, hebreje, e shpallur heroinë kombëtare në Jugosllavi

Muzeu „Bartësi i avionëve USS MIDWAY“

Numri i vizitorëve në këtë muze është rritur çdo vit që nga hapja e tij. Deri më tani, atë e kanë vizituar mbi 16 milion vizitorë. Vetëm gjatë vitit të fundit, muzeu është vizituar nga mbi një milion e treqind mijë vizitorë, gjë që e vendos atë në krye të listës së anijeve luftarake më të vizituara në botë. Sipas prestigjioze www.tripadvisor.com, Muzeu USS MEDWAY është muzeu i pestë më i madh në Shtetet e Bashkuara dhe renditet i 22-ti në botë. Çdo vit stafi që punon në Muzeun USS MEDWAY prezanton diçka të re në ofertën e tyre, gjë që i bën ata më tërheqës dhe interesant për vizitorët. Kategoritë e vizitorëve që vizitojnë më shpesh këtë muze janë nga më i riu tek më i vjetri. Arsyeja për këtë është ofrimi i aktiviteteve, fakteve historike dhe mundësive që ofrohen gjatë shëtitjes nëpër këtë qytet lundruar. Vetë transportuesi ndodhet në portin e San Diego, California, USA. Edhe pse nuk është muzeu më i madh në botë, përshtypja e parë kur viziton këtë muze është madhësia e tij me një gjatësi prej 305 metrash, një gjerësi prej 79 metrash dhe një lartësi prej 57 metrash. Vizita në

Transportuesi i avionëve USS MIDWAY filloi ndërtimin në gusht 1942, përfundoi në 1945, u vu në shërbim të marinës amerikane vetëm një javë pas përfundimit të Luftës së Dytë Botërore dhe në 1992, pas 47 vitesh shërbim të suksesshëm, u tërhoq nga përdorimi aktiv. . Që nga janari 2004 ai është rritur në muzeun më të madh detar kushtuar transportuesve të avionëve dhe aviacionit detar

muze fillon me hyrjen në hangarin nën-kuvertë i cili strehon disa nga tridhjetë avionët e ekspozuar në muze. Avionët e ekspozuar në këtë seksion janë: “F-4 Corsair”, “TBM Avenger”, “SNJ Texan”, “Bird Dog”, “F-4F Cat” e egër dhe SBD e palaujtshme. Këto aeroplanë shënojnë periudhën menjëherë pas komisionimit të transportuesit, të a.q pas Luftës së Dytë Botërore, kur aeroplanmbajtësi USS

Midway përdori avionë reciprok. Në këtë pjesë të muzeut janë të ekspozuara 5 kabina në ajër të hapur (F-14 Tomcat, F-4 Phantom, E-2 Hawkeye, A-7 Corsair, SH-60 Seahawk), ku vizitorët mund të hyjnë dhe të ulen dhe të ndjehen për një moment se si janë pilotët e këtyre avionëve. Përveç kësaj pjese të muzeut, ekzistojnë edhe dy imitues ku mund të provoni të fluturoni me “F-18 Hornet” dhe të kryeni detyra të caktuara, ndërsa në të dytën keni mundësinë të luftoni në një betejë ajrore. Çmimi i biletës për një nga këta simulues është 8 dollarë. Hangari nën-kuvertë gjithashtu shfaq disa lloje sediljesh të nxjerra të përdorura në avionët e sotëm dhe një model të aeroplanmbajtësit Midway. Në të majtën e skajit të hangarit ndodhet një dyqan dhuratash dhe suveniresh, ndërsa në të djathtën ekstreme është një kinema holografike që përshkruan Betejën e Midway. Në këtë pjesë janë të vendosura dhe ju mund të shihni dhomën për akomodimin e spirancës, qendrën e informacionit komandues, shtretërit dhe akomodimin e ushtarëve dhe nënoficerëve, ambientet e burgut të "Midway", dhomën për trajnimin e pilotëve, si si dhe ashensorët për ngritjen

e avionëve të gatshëm për fluturim nga hangari i pistës. Në vetë pistën e bartësit janë të vendosur 24 fluturaket tjera nga periudha e Luftës së Koresë „F9F Panther“, nga periudha e Luftës së Vietnamit „A-4 Skyhawk“, „F-8 Crusader“, „F-4 Phantom“, „A-6 Intruder“ dhe „A-7 Corsair II“, nga periudha e Luftës së Ftohtë „F-14 Tomcat“, „S-3 Viking“ и „F/A-18 Hornet“. Fluturaket speciale si „F9F-8P Cougar“, „RA-5 Vigilante“, „EKA-3 Skywarrior“, „T-2 Buckeye“ dhe „EA-6B Prowler“. Muzeu „USS Midway“ posedon koleksionin më të plotë të helikopterëve detarë. Instalimi fillon me pionierin "HO3S Dragonfly", pasuar nga modelet e klipit "HUP Retriever and the SH-34 Seabat". "SH-2 Seasprite", "SH-3 Sea King", "HH-46 Sea Knight" dhe "SH-60 Seahawk" janë në shfaqje nga helikopterët detarë të turbinës. Bie në sy "armatimi i rikthyer" UH-1 Huey "nga epoka e Luftës së Vietnamit. Përveç mundësisë për të parë avionët e ekspozuar në këtë pjesë të muzeut, ju gjithashtu mund të shikoni në sistemin udhëzues të lundrimit të lehtë për pilotët që të ulen në transportues, i cili është veçanërisht i rëndësishëm kur uleni natën ose gjatë shikimit të kufizuar. Aljoshtë gjithashtu e pazakontë të vizitosh urën e komandës ose të ashtuquajturin "Ishull" nga ku transportohet aeroplani fizikisht dhe në të njëjtën kohë kapiteni i ajrit mbikëqyr të gjitha operacionet fluturuese. Në këmbët e urës komanduese janë treguar disa operatorë me jelekë me ngjyra të ndryshme. Pranë secilës prej tyre ka një shpjegim se cili operator është përgjegjës për pistën nga transportuesi i avionëve. Në pjesën e pistës ku ndodhen katapultat për lëshimin e avionëve, është një veteran i cili bën një shpjegim të hollësishëm se si përgatitja për nisjen e avionit, kontrolli, si dhe vetë lëshimi. Në pjesën e poshtme të transportuesit Midway, më saktësisht në nivelin e dytë, të tretë dhe të katërt, ndodhen të gjitha departamentet e tjera që mundësuan funksionimin normal të këtij qyteti lundrues. Kapela, ambulanca, lavanderi, zyra postare, kuzhina dhe të gjitha të tjerat janë rregulluar dhe në secilën pjesë ka disa kukulla që me realitetin e tyre kapin mënyrën e funksionimit të kësaj pjese. Muzeu Midway i Shteteve të Bashkuara çdo vit pret 700 ngjarje të tilla si ceremonitë e promovimit, pensionet, udhëtimet studentore dhe të ngjashme. Përveç ditëve të zakonshme të hapura për vizitorët e muzeut, organizohen ditë të veçanta në vetë transportuesin e muzeut, si më poshtë: Dita Përkujtimore kur organizohet përkujtimi për të gjithë

veteranët e rënë, organizohet festimi i Ditës së Pavarësisë, 4 korrik, Dita e Veteranëve etj. Oferta e transportuesit përfshin gjithashtu oferta të pazakonta për vizitorët, siç është mundësia që transportuesi të kalojë natën brenda natës, në dhomat dhe shtretërit ku flinin marinarët dikur. Mundësia për të parë një shfaqje kinemaje në pistën e aeroplanmbajtësit të filmit kult "Top Gun", pasuar nga një aheng në natyrë. Gjatë vizitës, muzeu ju ofron mundësinë për një turne audio të vetë-udhëhequr që shpjegon shumë nga ekspozitat me rreth 60 pikë. Në ditë të caktuara ndërsa ecni nëpër transportuesin e avionëve, ju keni mundësinë të flisni me veteranët që kanë shërbyer ndonjëherë dhe kanë punuar në këtë aeroplanmbajtës, dhe ata gjithashtu shpjegojnë në mënyrë më të detajuar disa procedura të caktuara (katapulta e

ngritjes, funksionimi i urës komanduese, etj.), ose aeroplanë të caktuar me të cilët ata fluturuan. Shëtitja nëpër muze zgjat mesatarisht 3 deri në 4 orë. Çmimi i biletës për të rriturit (18-61) është 26 dollarë, ndërsa për studentët është 18 dollarë, dhe për veteranët 10 dollarë. Pranimi për vizitorët është nga ora 10.00 deri në 16.00. Stafii i përhershëm i muzeut dhe numri i madh i aktivistëve përpiqen të mbajnë të gjitha ekspozitat në gjendje të përsosur, por në të njëjtën kohë të sjellin sa më afër historinë e vizitorëve. Me ekspozitat dhe aktivitetet e tij të reja, Muzeu Transportues i Avionëve USS Midway është padyshim në krye të muzeve ushtarake në botë. Nëse jeni ndonjëherë në gjendje ta vizitoni këtë muze - mos e humbni këtë shans.

Zllatko Bllazhevski

KORONOLOGJIA - shkenca interdisciplinare

Duke u mbështetur në dokumentacionin e brendshëm, të quajtur "kushëriri i Pjetrit" dhe informacioni në internet, ne do t'u ofrojmë lexuesve të argumenteve fragmentare të "Mburojës" për deklaratën e nënvizuar në nëntitullin e këtij artikulli. Gjegjësisht, çdo katastrofë globale, varësisht nga shkaku dhe pasojat e saj, bëhet objekt interesi i disiplinave të caktuara shkencore, dhe bëhej fjalë për shpërthime vullkanike, ngrohje globale, meteorë ose grabitje në shkallë të gjerë, trazira sociale, trazira politike ky rast me pandeminë aktuale nuk ka përjashtime; trajtohet nga autoritete fetare, filozofë, sociologë, psikologë, shkrimtarë, poetë, kompozitorë, kineastë, futurologë, fallxhorë, kriminelë ...

Zoti dhe Uji i Shenjtë

Kreu i Kishës Katolike Romake, Papa Françesku, është autoriteti i parë kishtar që ndan shqetësimet e tij me botën në lidhje me efektet dhe pasojat e koronavirusit. Ai e bëri këtë gati një vit

Është çështje ditësh para se fjala «koronologji» të shpiket në botën e terminologjisë shkencore globale. Ndryshe nga të gjitha disiplinat shkencore të emërtuara deri më tani, të emërtuara kryesisht në Greqinë e lashtë dhe Romën e Lashtë, kurora, një sëmundje planetare, është objekt studimi në të gjitha disiplinat shkencore. Nëse është logjike që të gjitha degët e mjekësisë duhet të fiksohen me të, është më shumë se magjepsëse të dihet se nuk ka një sferë të vetme të interesit njerëzor që nuk është e fiksuar me Covid-19

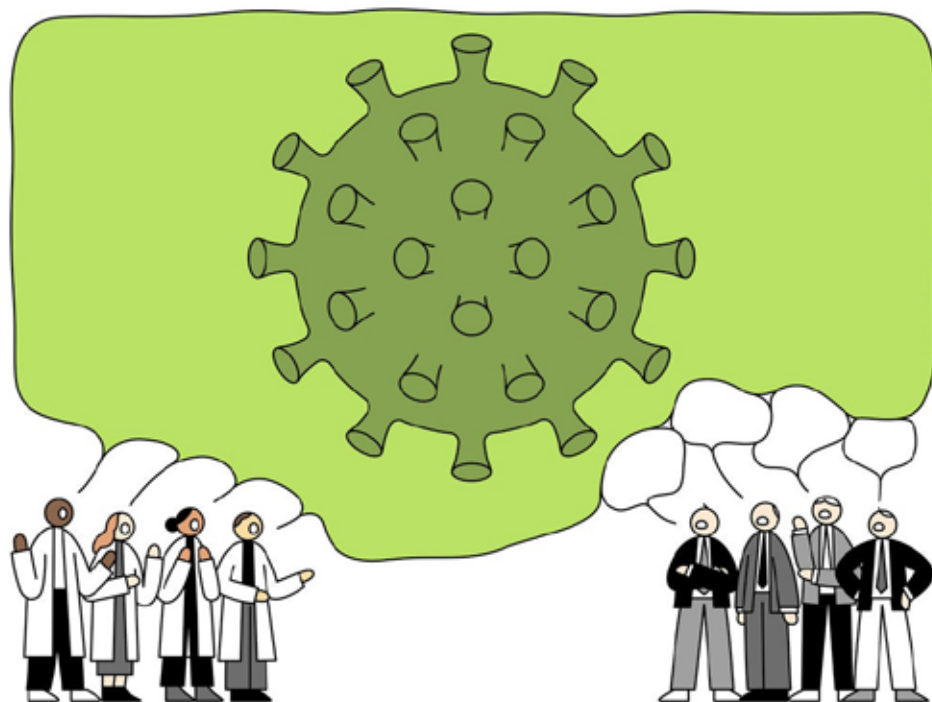
kërkoj që të testohet. Megjithatë prova ishte pozitive, Ati i Shenjtë nuk u sëmur dhe vazhdoi t'i shërbente Zotit ashtu si bëri para kurorës, pa maskë dhe distancë. Kolegu i tij, Mitropoliti i Kalabrisë dhe Egëlia, Ambrose, gjithashtu kundërshtoi kurorën me "ujë të shenjtë". Një video nga një predikim i mitropolitit u transmetua në televizionin grek, ku ai u bëri thirrje besimtarëve dhe

ndihmë nga policia dhe ushtria.

Korona, simbol i mosdijes njerëzore

Filozofi më i vjetër i gjallë, gjermani Jürgen Habermans (1929), duke analizuar ngjarjet rreth virusit të ri, ndër të tjera, tha: "Nuk ka pasur kurrë kaq shumë njohuri për injorancën tonë".

Diçka e ngjashme u shkrua nga Prokopi

pas panikut që pushtoi botën, me rastin e festave të Krishtlindjeve vitin e kaluar. Ai nuk e bëri fjalimin e tij të rregullt nga Bazilika e Sheshit Shën Pjetrit (Urbi et Orbi), por nga Pallati Apostolik, duke iu përmbajtur detyrimit të detyrueshëm të distancës. Ai e filloi fjalimin e tij duke deklaruar se "e gjithë bota është në të njëjtën anije dhe se çdo subjekt në planetin Tokë duhet të pajiset me një vaksinë". Zoti dhe uji i shenjtë nuk u përmendën.

Ndryshe nga ai dhe mijëra udhëheqës të të gjitha feve të njohura, disa priftërinj të Kishës Ortodokse Greke, duke thirrur "besim tek Zoti" dhe "ujë të shenjtë", nga fillimi i saj deri në ditët e sotme, injorojnë kurorën dhe i nxisin besimtarët të "kthehen ndaj Zotit dhe besimit, shëron për të gjitha sëmundjet që nga fillimi deri më sot". Peshkopi i Erisoski, Mount Athos dhe Adramedia, Theoclitus, e mirëpriti kurorëzimin në Greqi me fjalët: „Besimi në Zot më mbron. Hidhni maskat dhe distancën. "Besoni në Zotin e Plotfuqishëm dhe mos kini frikë". Kur zemërimi i mediave shpërtheu pas deklaratës së tij, Peshkopi Theoklit

i këshilloi të sillnin shishe për t'u dhënë atyre ujë të shenjtë, të cilin ata duhet të pinin dhe të spërkatën duart dhe rrobat e tyre, sepse "është një kurë për të gjitha sëmundjet".

Klerikët më të mëdhenj në Kishën Ortodokse Serbe, Patriarku Irinej dhe Peshkopi Malazez Anfilohije, nuk u bënë thirrje besimtarëve të bojkotojnë rekomandimet e autoriteteve laike - të veshur me maska dhe duke mbajtur distancën, por të dy shkuan te Shpëtimtari nga sëmundja COVID-19. Shembuj të tillë dhe të ngjashëm janë vërejtur në Rusi, Ukrainë dhe Bullgari, por besimi i tyre te Zoti i plotfuqishëm nuk është përhapur publikisht, përveç nëse do të thotë të mos mbash maska. Disa udhëheqës botërorë kundërshtuan virusin CORONA, duke besuar në zotërinë e tyre, por tre prej tyre: Jair Bolsonaro, presidenti i Brazilit dhe homologët e tij amerikanë dhe britanikë, Donald Trump dhe Boris Johnson, mezi mbijetuan, duke infektuar veten e tyre me virusin e ri. Pastaj, të tre, në fund të fundit kërkuan respekt dhe kujdes për të gjitha masat e mbrojtjes dhe thirrën për

i Cezaresë, Bizantini më i ditur në kohën e Justinianit të Madh. Përveç shënimit se mijëra njerëz vdisnin çdo ditë në Konstandinopojë, Procopius ishte i pari që la informacione të hollësishme në lidhje me pandeminë që ndodhi në vitin 641. Duke ndjekur praktikën nga Pitagora deri te filozofi më i njohur modern Slavoj Zhizhek, nga pandemia e parë deri në këtë të fundit, të mençurit, në mënyrën e tyre, interpretuan tërmetet globale dhe madje edhe pandemitë. Slloveni Zhizhek, i quajtur "filozof i estradës", i cili jep leksionet e tij mbi temat aktuale nëpër botë dhe në sallat sportive, u përfshi në temën e virusit të ri me një libër të shkruar në mënyrë ekspresive me titull: "Pandemic! "Covid-19 po trondit botën". Çështja e këtij libri është një thirrje për përmbysjen e "kapitalizmit të kalbur" dhe rivendosjen e menjëhershme të komunizmit. Zhizhek beson se virusi i ri është rezultat i një gare të pafe të fitimit dhe domosdoshmërisht kërkon një ndryshim në vetëdijen e planetit për ta nxjerrë atë nga kthetrat e përfituesve globalë. Homologu i tij gjerman, Svenja

Flaspeller, thotë se njerëzit duhet të jenë më të guximshëm në ndryshimin e vetëdijes dhe botës dhe bën thirrje për një rimendim të thelbit të shoqërisë së konsumit. "Virusi i ri është një sinjal se kjo duhet të bëhet sa më shpejt të jetë e mundur," përfundoi ai.

Filozofi kryesor në Universitetin e Stanfordit, Hans-Urlich Gumbrecht, zgjeron filozofikisht temën e "shtetit të thellë", duke renditur të gjithë elementët e tij, duke argumentuar se virusi nuk është "asgjë tjetër veçse një instrument i botës". I njohur për paraqitjet e tij publike dhe shpjegimin për aktin e "kufizimit të lirisë së individit dhe të të gjithë popujve", ai, duke aluduar se bie dakord për vendosjen e ndalimeve të lëvizjes dhe shoqërimit, shtron pyetjen: gjendja e jashtëzakonshme të jetë gjendja e së ardhmes sonë? Drejtues në këtë drejtim të kritikës është filozofi kryesor politik rus Alexander Dugin. Dugin shpjegon pikëpamjen e tij për kohën e virusit në dhjetë pika, se bota është në prag të unanimitetit, dhe me kërkesë të elitave politike dhe fitimit mizor. Me këtë rast, unë do të citoj mendimin e tij të parafundit: "Në Federatën Ruse, virusi nuk sillet si duhet, qetësohet para votimit për të ndryshuar kushtetutat, dhe më pas, të nesërmen pas votimit, kthehet në nivelin e vjetër".

Secila mortajë ka shkrimtarin e vet

Përveç Prokopit të Cezareës së lartpërmendur, të gjitha pandemitë e njohura të sëmundjeve infektive janë përjetësuar në literaturën antike dhe klasike. Historiani antik Tukididi ishte i pari që la një shënim të shkruar të murtajës në Athinë. Bashkatdhetari i tij Homeri përshkruan murtajën në Iliadën e tij gjatë Luftës së Trojës. Sidoqoftë, ideatori i letërsisë pandemike është shkrimtari i njohur i Rilindjes Giovanni Boccaccio. Ky shkrimtar, politikan dhe diplomat i gjithanshëm italian, i lindur në afërsi të Napolit në 1313, do të kujtohet përgjithmonë si autori i romanit Decameron. Bazohet në arratisjen nga Vdekja e Zezë, e cila do të godasë Firencën në 1348. Gjegjësisht, duke dashur t'i shpëtojnë sëmundjes, tre djem dhe shtatë vajza janë mbyllur në kishën "Shën Maria Novella" dhe bien dakord t'i japin fund kohës duke treguar histori. Pavarësisht nga fakti që "Decameron" është një nga veprat më të famshme erotike, përmes saj Boccaccio feston arsyen dhe shpirtin e lirë, duke sugjeruar që, duke

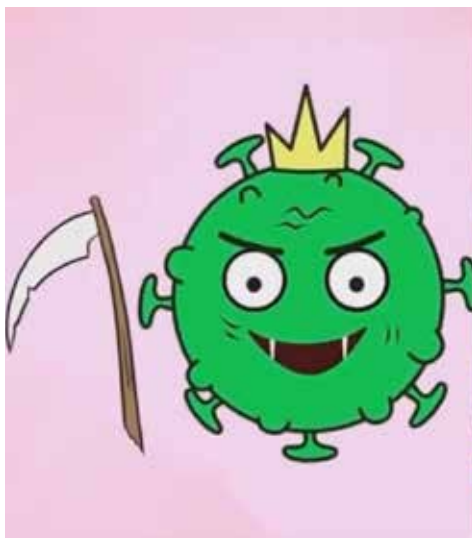
pasur parasysh të gjitha mundimet, përfshirë edhe murtajën, jeta duhet të jetohet, natyrshëm, pavarësisht nga shoqëria dhe feja rrethanat. Edhe në shekullin XXI, miliona njerëz, si ekipi i Decameronit i Boccaccio, kërkuan strehim nga Covid-19 në fshat, në natyrë, larg qendrave urbane të murtajës moderne.

Duke ndjekur gjurmët e Boccaccio, murtaja, sëmundjet pandemike dhe infektive do t'i kushtohen: Thomas Mann ("Vdekja në Venecia" dhe "Bregu Magjik") dhe Albert Camus ("Plague"), Portugezi Jose Saramago ("Të Verbët"), Dean Kunz ("Sytë e errësirës"), shkrimtari serb Borislav Pekiq ("Tërbimi"), Brazilian Paulo Coelho ("Love in the Time of Kolerë"), Kanadeze Margaret Atwood ("Viti i Përmbytjes") dhe të tjerët. Në të gjitha veprat e përmendura nuk anashkalohen përbërësit kryesorë të ekzistencës njerëzore, duke filluar nga statusi shoqëror, mjedisi shoqëror, përmes frikës të besimit dhe dashurisë.

Reciprociteti i këtyre elementeve, pavarësisht nga lloji i sëmundjes infektive, është i njëjtë në çdo cep të planetit Tokë, kështu që mund të konkludohet se pandemia Covid-19 na tregoi "sa dimë se nuk dimë asgjë dhe derisa e lexoni këtë, në punëtoritë e shkrimtarëve të njohur dhe anonimë në të gjithë botën tashmë po lindin vepra kushtuar botës dhe Covid-19.

Kënga dhe humori si shërim

„Në atë vorbullë vdekjeje, ka nga ata që ecin rrugëve të qytetit, hidhen mbi trupat e të vdekurve, këndojnë dhe kërcëjnë, duke u tallur me murtajën", shkruajti Prokopije, duke lënë një dëshmi se njeriu dhe fatkeqësia mbeten të pandryshuara. Bashkëkohësit e të gjitha pandemive nga Tukididi deri në ditët tona dëshmojnë për sjellje të ngjashme. Unë them sot e kësaj dite, sepse kur kurora arriti në Evropë, ajo u prit me tallje dhe mohim. Ky qëndrim ndaj sëmundjes nuk ndryshoi edhe kur numri i të vdekurve ishte mbi disa

mijëra në ditë. Përkundrazi, atëherë koronavirusi "hyri" në punëtoritë e muzikës dhe këngët u bënë hite planetare. Vietnamezi Kung Dong, në fillim të vitit të kaluar, përveç që ishte i famshëm me këngën "Laj duart", u pasurua brenda natës. Muzikantë të talentuar, por edhe sharlatanët më të zakonshëm në të gjithë botën, kanë krijuar mijëra këngë kushtuar koronavirusit. Mjafton të hapni kanalën e internetit "YouTube" dhe të kuptoni se ekziston e vërteta në atë fjalë të urtë serbe që thotë "Këndo lavdi, çfarë na mbajti". Dhe kur bëhet fjalë për serbët, ata janë mbajtës absolutë të rekordeve në numrin e këngëve kushtuar koronavirusit. Në krye të listës kryesore të hiteve kushtuar këtij virusi është kënga "Corona çao" nga bashkëqytetarët tanë Aleksandar dhe Dac.

Të famshmit Mujo dhe Haso nuk janë më liderët në humorin e përditshëm. Kurora i ka lënë në hije dhe tashmë ka faqe në internet për kurorëzimin në të gjithë botën. Ky virus i tmerrshëm "riktheu" karikaturistët "përsëri në jetë", duke u bërë frymëzimi për

karikaturat politike dhe erotike. Interesantshtë interesante të theksohet se Covid-19 është bërë një element kryesor në kritikimin dhe përqeshjen e udhëheqësve botërorë dhe lokalë, dhe sipas shifrave të fundit, figurat kryesore të kurorëzimit janë Putin, Trump dhe Angela Merkel. Duke përdorur Covid-19, karikaturistët kryesorë në botë, ata hodhën shkopin në të gjitha anomali të shoqërore, duke ekspozuar fuqitë financiare dhe politike të botës. Miliarderi Bill Gates, financuesi i supozuar i krijimit të Covid-19 dhe i ashtuquajtur "shtet i thellë", mbase pa prova të vlefshme, është shpallur fajtor për katastrofën që goditi globin.

Planeti i kaltër në pushim të detyrueshëm

Dhe ndërsa punëtorët mjekësorë janë në panik çdo ditë, sizmologët dhe ambientalistët po gëzohen. "Sado absurde që është, koronavirusi ka sjellë paqen e nevojshme në planetin tonë," tha verën e kaluar Rafael de Plaine i Universitetit Kombëtar të Meksikës. Ai është një nga 76 shkencëtarët që kanë botuar tekste, duke cituar të

dhëna të mbledhura nga 268 stacione sizmologjike të lidhura me koronavirusin dhe dridhjet planetare. "Ne mund të themi me siguri se në sizmologjinë moderne nuk ka pasur një periudhë kaq të gjatë heshtjeje njerëzore," tha de Plaine. Llogaritja e bërë sipas të dhënave të mbledhura, konfirmoi se dridhjet e kores së Tokës janë 13 herë më të vogla në vitin 2020 sesa ato të vërejtura në vitin 2019.

Çështja e të gjitha 76 teksteve shkencore kushtuar "paqësimit" të Tokës gjatë një pandemie është se, në praktikë, është e nevojshme një rinovim i frekuencës, i dobishëm për shëndetin e të gjitha gjallesave në planetin tonë. Është përmendur gjithashtu se dridhjet në natyrë prej 528 megahertz kanë një efekt të dobishëm në ADN në trupin e njeriut. Përveç kësaj, zvogëlimi i zhurmës u jep sizmologëve aftësinë për të rishikuar hartat sizmike, gjë që është e rëndësishme për paralajmërimin e tërmeteve të ardhshme. Pandemitë gjithashtu kanë një ndikim të rëndësishëm në florën dhe faunën, duke u dhënë atyre mundësinë për të hequr qafe egoizmin njerëzor, të shprehur përmes shpyllëzimeve të pakontrolluara dhe gjuetisë së kafshëve, si në det ashtu edhe në tokë. Në vendet e Lindjes së Mesme dhe Lindjes së Largët, gjuetia e zvarranikëve, zogjve dhe specieve të caktuara detare është ndaluar rreptësisht për një vit. Vetëm koha do të tregojë nëse gjërat do të kthehen në normalitet në atë drejtim, pas njohurive shkencore që lakuriqët e natës dhe kafshët e tjera nuk kanë faj për Covid-19. Ajo që është e sigurt dhe për të cilën bien dakord shkencëtarët dhe njerëzit laikë është se Planeti Blu është në një pushim të detyruar dhe nuk dihet sa do të zgjasë. Onlyshhtë e sigurt vetëm se bota ka marrë një disiplinë tjetër shkencore - koronologjinë.

Mile Radenkoviç

8 Marsi - Dita ndërkombëtare e luftës për të drejtat e grave

Me këtë tekst dëshirojmë që edhe njëherë të rikujtojmë atë se pse dhe kur ka filluar të festohet 8 Marsi si Dita Ndërkombëtare e Gruas. Zyrtarisht, 8 Marsi është shpallur si Ditë Ndërkombëtare e Gruas me vendim të Kombeve të Bashkuara në vitin 1975 dhe paraqet ditë kur shënohet lufta e grave për barazi ekonomike, politike dhe sociale me burrat.

Idea për shënimin e një dite të veçantë për gratë dhe për të drejtat e tyre, rrjedh nga fillimi i shekullit XX, e për këtë veçanërisht kanë insistuar anëtarët e Lëvizjes Socialiste. Ndaj kësaj nisme ndikim kanë pasur edhe ngjarjet të cilat kanë ndodhur kah fundi i shekullit XIX, më saktësisht më 8 mars 1857, kur në Nju Jork punëtorët e një fabrike të tekstitit, kanë hyrë në grevë urie, duke kërkuar kushte më të mira të punës për gratë. Në po të njejtin vend, në datën e njejtë, por 51 vjet më vonë, përsëri ka ardhur deri te greva e grave. Punëtorët kanë qenë të mbyllura në fabrikë, ku më pas është hapur zjarr në të cilin janë djegur 129 gra. Në kujtim të kësaj dite dhe kësaj ngjarje tragjike, një vit më vonë, në Nju Jork, për

Tetë Marsi është vetëm një ditë në vit të cilin duhet t'i kushtohet luftës së grave, për të drejtat e grave dhe nuk duhet të kontestojmë se kjo luftë është aktuale edhe sot dhe në përditshmëri duhet të insistohet për barazi ndërmjet burave dhe grave në të gjitha segmentet të një shoqërie demokratike bashkëkohore

herë të parë është shënuar tetë marsi si Dita e Gruas.

Me nismën e Partisë Socialiste të Amerikës në vitin 1910 si dhe nën patronazhin e Internacionales së Dytë në Kopenhagë është mbajtur Konferenca e Parë Ndërkombëtare për Gratë dhe në të është vendosur që të festohet Dita Ndërkombëtare e Gruas, por pa qenë e vërtetuar data e saktë. Në atë kohë gratë nga Gjermania, Austria, Danimarka dhe Amerika kanë kërkuar të drejtën e votës në zgjedhje. Vitin e ardhshëm, më 19 mars 1911, kjo festë për herë të parë është shënuar me protesta nga ana e më së një million njerëzve në Austri, Gjermani, Danimarkë dhe në Zvicër. Në Gjermani, nën udhëheqjen e Karla Cetkin, në vitin 1912, me miliona njerëz kanë dalur për të protestuar. Nga viti 1913, më 8 mars gratë në tërë botën kanë nisur të

mbahen mbledhime masive të qeta, ku gratë e kanë theksuar nevojën për luftë për kushte të barabarta të punës dhe për të drejta në të gjitha sfera të shoqërisë.

Në Francë gratë kanë kërkuar të drejtën e votës, por edhe të drejtën të jenë të zgjedhura, ndërsa kësaj nisme i janë bashkangjitur edhe gratë tjera edhe në vende tjera të Europës, ku në fund në vitin 1913, u janë bashkangjitur edhe gratë nga Rusia. Në vitin 1916, në Rusi gratë në një fabrikë të tekstitit në Shën Peterburg më 8 mars kanë hyrë në grevë, njëlloj si gratë në Amerikë. Në Konferencën Ndërkombëtare në vitin 1921 në Moskë, është vendosur që tetë marsi të shpallet si Dita Ndërkombëtare e Gruas. Në këtë ditë, i tërë opinioni kujton luftën e vështirë të grave për të drejtat e tyre, siç është orari tetë orësh i punës, barazia e

paku në 20 vende të botës Tetë Marsi, Dita Ndërkombëtare e Gruas. Sot, më së paku 20 vende në botë, tetë marsin, Ditën Ndërkombëtare të luftës për të drejtat e grave, ditës së gruas, e festojnë si festë kombëtare. Tetë Marsi është në kalendarin e festave komëbtare është në vendet si: Rusia, Vietnami, Kuba, Laosi, Uzbekistani, Ukraina, Armenia, Mongolia si dhe në disa vende tjera.

Sot, më së paku 20 vende në botë, tetë marsin, Ditën Ndërkombëtare të luftës për të drejtat e grave, ditës së gruas, e festojnë si festë kombëtare. Tetë Marsi është në kalendarin e festave komëbtare është në vendet si: Rusia, Vietnami, Kuba, Laosi, Uzbekistani, Ukraina, Armenia, Mongolia si dhe në disa vende tjera

Univerzale për të Drejtat e Njeriut, Konventën për Eliminimin e të gjitha formave të diskriminimit ndaj grave, Konventa Europiane për të Drejtat e Njeriut, Konventa për luftë kundër tregtisë me njerëz dhe krimin të organizuar transnacional dhe Protokollit të Palermos – Konventa europianee e Këshillit Europian për luftë kundër tregtisë me njerëz. Më 8 mars organizohen protesta të cilat janë vetëm simbolike, me

rogave në mes të burrave dhe grave për vendet e njejtë të punës, pushim te leuhonisë, pushim mjekësor, të drejtën e votës, etj. Në vitin 1918 në Gjermani gratë për herë të parë kanë fituar të drejtën e votës, ashtu si edhe të drejtën të jenë të zgjedhura në zgjedhje. Deputetja e parë në parlamentin gjerman ka qenë Mari Jukaç (Marie Juchacz), anëtare e Partisë Socialdemokrate të Gjermanisë. Ajo në Parlamentin gjerman ka thënë fjalët vijuese: "Zonja dhe zotërinj, nga dita e sotme gruaja është qytetare e barabartë e këtij vendi. Mendoni mirë se çfarë do të thotë kjo. Kjo do të thotë se ka shumë më tepër gra se sa burra të cilat nuk kanë të drejtë vote. Sot gruaja, duke pasur parasysh se ka të drejtën e votës, ka mundësi të ndikojë në jetën politike të vendit. Kjo jep mundësi që secili mbështetës i socialdemokracisë të luftojë për të drejtat e grave që të mund të votojnë".

Në vitin 1975, viti i cili u shpall si vit ndërkombëtar i grave, Kombet e Bashkuara edhe zyrtarisht filluan t'a shënojnë Ditën Ndërkombëtare të Gruas. Vlen të përmendet se Zvicra ka qenë vendi i fundit në Europë e cila e ka garantuar të drejtën e votës për gratë në vitin 1972.

Sot shumë organizata në botë e shënojnë Ditën Ndërkombëtare të Gruas, ndërsa në disa vende, bëhen përpjekje që 8 Marsi të shpallet festë kombëtare. Sot, më së

Republika e Maqedonisë së Veriut punon me përkushtim në të gjitha drejtimet dhe fushat, ekonomike, politike, sociale dhe shëndetsore, me qëllim që të përmirësojë dhe të lehtësojë jetën e secilës grua në shoqëri. Republika e Maqedonisë së Veriut me sukses punon dhe ndjek konventat dhe deklaratat vijuese ndërkombëtare: Deklarata

shetitje nëpër rrugë, edhe atë nën organizimin e forumeve të grave të partive politike. Mezashi gjithmonë përkon me atë se për çdo ditë do të luftohet për përmirësimin e statusit të gruas dhe të drejtave të saj në kuadër të shoqërisë bashkëkohore.

Kristina Trajanovska

„Erë shpirtërash“

Makina kohore“ e „Mburojës“ marsin e sivjemë udhëton në Baltik, në Letoni, për më tepër se një shekull më herët, duke na e rrëfyer tregimin për një 16 vjeçar me emrin Arturs, fëmijëria e të cilit ndërpritet nga Lufta e Parë Botërore. Tregimi për Artursin i cili është temë qendrore e këtij ekranizimi, është inspiruar nga libri “Erë shpirtërash” i Aleksandar Grinshit, ku ai përshkruan përvojën personale dhe kujtimet e tij nga lufta, humbjet personale dhe kolektive, por edhe kontributin e tij të vogël në pavarësimin e Letonisë. Në pesë vitet e luftës dhe jetës në hendeqe, jemi dëshmitarë të pezmit në mes të ndimimeve gjermane dhe ruse, ndjenjën e nacionalizmit, por edhe dëshirën për hakmarrje personale të një të riu të cilit iu mor gjithëçka para se të arrijë moshën e pjekurisë dhe të bëhet burrë.

Pikëpamje ankthi ndaj kaosit të luftës

Gjashtëmbëdhjetë vjeçari Arturs Vanags jeton në fermë në një fshat të vogël në Letoni, edhe pse Europa tashmë një vit po digjet nga lufta, ai nuk ka menduar shumë për këtë fakt, derisa një ditë lufta nuk do të trokasë edhe në derën e tij. Vrasja e nënës së tij nga ana e gjermanëve, të cilët e vrasin vetëm e vetëm pse ajo nuk mundi të ndalë qenin së lehuri, përderisa Artursi u fsheh nën krevatin e dhomës, do t'i lejë gjurmë faji dhe dëshirë për hakmarrje. Progresi apo përparimi i forcave gjermane kundrejt Letonisë ndiqet nga urdhëri i Perandorisë Ruse në përbërjen e së cilës është edhe vendi i vogël baltik, të gjithë fshatarët t'i asgjësojnë dhe t'i braktisin shtëpitë e tyre, për të mos mbetur asgjë për armiqtë. Duke mbetur pa asgjë, Artursit, babai i tij dhe vëllau më i madh kanë vetëm një zgjidhje – të paraqiten si vullnetarë në rradhët

e ushtrisë ruse edhe përkundër asaj se dy prej tyre nuk i plotësojnë kushtet, Artursi është shumë i ri, ndërsa babai është tashmë në moshë të shtyrë... Por, data e rrejshme e viteve të Artursit si dhe përvoja e pasur e babait të tij – si veteran i luftës, i dërgon ata në frontin lindor duke e ballafaquar djalosin me një rrezik të panjohur për të deri në atë kohë. Euforia nga stërvitjet, kryesisht të udhëhequra nga babai i tij si një veteran i shquar, si dhe entuziazmi nga kontaktet e para me armën, shumë shpejt do të shëndërrohen në një fishekzjarr të vërtetë plumbash, predhash dhe shrapnelesh. Fatmirsisht, këtu është mbrojtja nga ana e babait dhe vëllaut, por lufta është luftë dhe shumë shpejt kjo mbrojtje nuk do të jetë më sepse në të çdo jetë varet në perin e hollë. Titulli i filmit është më së miri i ilustruar në skenën e parë me të cilën fillon filmi, e njejtja skenë e cila përsëritet edhe diku në fund të

tij: trupa të ushtarëve të vrarë, dikund edhe pjesë të trupave të mbuluar me një shtresë të hollë të fjollave të imëta të borës në një natë me puhie dhe erë.

Filmi në mënyrë kronologjike ndjek rriten e djaloshit në një periudhë pesë vjeçare të luftës. Në fillim, gjatë kontaktit të tij të parë me luftën, Artursi është tejet naiv, i inkurajuar nga guximi dhe trimëria e babait të tij, i pavetëdijshëm për seriozitetin e situatës në të cilën gjendet dhe e cila do të ja sjellë edhe takimin e parë, nga gjithësej katër takimet e afërta me vdekjen, mungesën e gatishmërisë për të luftuar dhe frymën luftarake që janë më se evidente te anëtarët tjerë të familjes. Porm humbja e babait të tij, njëherit edhe idol i tij, e më vonë edhe të vëllaut të tij, do ta ndryshojë nga brenda djaloshin dhe nga ai do të bëjë një njeri guximtar dhe trim që do të përballlet me plumbat gjerman. Ai bëhet hero, lider i frontit, ushtar i cili nuk frigohet të dalë i pari në sulm, të jetë inspirim për djemt më të ri luftëtarë, kun ë shikimin e tyre në hendek ai do ta njohë dhe do ta shohë edhe veten duke u dhënë kurajo për të luftuar. Edhe ne si shikues, te djemt e frikësuar, lehtësisht mund të tërheqim paralelen me djalin i cili në hendekun gjerman, me mëdyshme të madhe dhe mezi do t'a ngulitë bajonetën në barkun e ushtarit gjerman moshanik dhe me këtë njëherë e përgjithmonë do ta humb ndjenjën e pafajsisë së një fëmiju nga ferma e një fshati letonez. Ky është momenti i cili rolit kryesor do t'i jep një psikikë të fuqishme dhe stabile prej ushtarit – të veprojë dhe jo vetëm të mendojë..

Kur lufta ka qëllim

Duke ndjekur tregimin e Arturs Vanags, ia dolëm të kapim disa momente të rëndësishme – kthesa në evaluimin e personalitetit të protagonistit kryesor. Më evidente patjetër që është humbja e më të dashurve, uria dhe acari, por në luftë, djali i ri do të përjeton dhe

do të mbijeton shumë më tepër: zhgënjimi nga mospasja e mbështetjes së forcave ruse të Siberisë, lendimet e rënda të cilat do t'a kthejnë në spital, ku në njërin prej skenave gjatë natës jemi dëshmitarë të pagjumësisë dhe ëndrrave të këqija të ushtarëve, të zëvendësuara në ankthe të vazhdueshme nga frontit, por më e keqja dhe më trishtuesja, ka të bëjë me trajtimin e Armatës së Kuqe të posaformuar. Nga njëra anë të detyruar të luftojnë në kuadër të ushtrisë ruse imperialiste, e nga ana tjetër të trajtuar si të pabarabartë krahas ushtarëve rusë, ku nacionalizmi te letonezët rritet dhe kulmon me

Revolucionin e Tetorit dhe me ardhjen e Leninit kur në fakt paraqitet mundësia për krijimin e një shteti të pavarur letonez. Nacionalistët në atë kohë janë llogaritur si tradhëtarë dhe janë dënuar me vdekje, ndërsa ekzekutimi është realizuar nga ana e bashkëkombasve të tyre, duke e dëshmuar pamëshirën e Armatës së Kuqe. Momenti kur Artursi do të merr yllin e kuq të ngjitur në kapelën e tij dhe urdhër për të vrarë shokun e tij, është edhe momenti kur Artursi e kupton nebulozën e luftës dhe tradhëtinë nga të gjithë ata për të cilët kishte luftuar dhe kështu vendosë të tërhiqet. Fryma e tij luftarake dhe entuziazmi, bien dukshëm, por kjo nuk zgjat shumë. Ai edhe njëherë kap armën në duart e tij, por kësaj radhe e di se për çfarë po lufton, për vendin e tij – Letoninë.

Sukses i jashtëzakonshëm për kinematografinë letoneze

Roli i Arturs Vanagsit luhet nga aktori i ri Oto Brantevics i cili në një konkurrencë prej 1300 aktorëve ia ka dalë t'a merr rolin edhe pse nuk ka pasur më parë asnjë përvojë prej aktori. Ky definitivisht ka qenë një vendim i duhur i ekipit të gjirimit sepse Brantevics ofron një rrugëtim të thellë emocional përmes karakterit të protagonistit kryesor dhe paraqitja e tij është një komponentë e pashmangshme të kritikave pozitive rreth filmit. Ky film është edhe kandidati letonez për çmimin më prestigjioz filmic "Oscar" në pjesën e 93 të tij, por fatkeqësisht, nuk ka arritur t'a fitojë nominimin. Edhe përkundër kësaj, sukcesi i filmit është me të vërtetë evident, sidomos te publiku vendas të i cili korr sukses të jashtëzakonshëm, të paparë në 30 vitet e fundit. Filmi ka fotografi markante, muzikë, fabul dhe skenar, kombinim që është një festë e vërtetë për sytë. Është e pashmangshme të vërehet edhe toni dhe vizuelizimi që janë tejet të theksuara si elemente dhe që i afrohen shumë edhe blokbasterëve hollywoodianë dhe shumica për këtë film hedhin paralele me filmin fitues të "Oscar", "1917" i Sem Mendezit, ku ky film është shumë më real në riprezantimin vizuel, por jo më pak epik. Beteja e prezantuar më epike është me siguri beteja e Cesisit, aty ku Artursi merr statusin e heroit, nje betejë e rëndësishme për pavarësinë e Letonisë. Në skenar janë marë segmente politike të shkruara në kujtimet e Aleksandër Grenisit, për të cilat më vonë, në vitin 1940, ai do të dënohet dhe do të pushkatohet nga ana e BRSS-së, ndërsa përqëndrimi mbetet vetëm te tregimi individual i ushtarit Grenis dhe te vuajtjet e tij duke përfshirë këtu edhe transformimet në jehonën e Luftës së Parë Botërore. Filmi është fitues i pesë çmimeve më prestigjioze letoneze, ndërsa te ne mund të shihet përmes platformës filmike HBO.

Elena Gjorgjievska

Regjia: Dzintars Dreiberigs

Rolet: Oto Brantevics, Mārtiņš Vilsons, Rēzija Kalniņa, Raimonds Celms, Gatis Gāga, Jēkabs Reinis, Renārs Zeltiņš, Ieva Florence

Skenari: Boris Frumin

Kinematografia: Valdis Celmiņš

Muzika: Lolita Ritmanis

Kohëzgjatja: 120 minuta

Viti: 2019

Vendi: Letonia

Çmimet: Çmimi për muzikën më të mire në „Hollywood Music in Media Awards“, filmi i vitit në „Kilogram of Culture“, pesë çmime në „Big Christopher“

Mali Gollak – potencial për turizëm dimër

Mali Gollak gjendet në pjesën verilindore të Maqedonisë, me dhjetra kilometra nga kufiri shtetëror me Bullgarinë. Rrëzë malit Gollak gjenden katër komuna: ajo e Dellçevës, Berovës, Pehçevës dhe Vinicës, me gjithsej 51 vende të banuara. Mali Gollak përfshinë hapësirat në perëndim të Dellçevës dhe në lindje të Vinicës. Në anën lindore dhe në atë verilindore rrëzë malit Gollak që graviton në drejtim të Osojnicës, i përkasin komunës së Vinicës.

Mali Gollak sipas relievit të tij ka të bëjë me një mjedis shkëmboro-malor me shumë lumenj, lugina dhe rrafshlarta, me ngjitje të pjerrëta dhe me ngjitje të lehta për së larti. Maja më kryesore dhe më e lartë e malit në fjalë është Çavka (1.536 l.m.d). Por dallohen edhe majet Stamboliska Çuka (1.319 l.m.d) dhe maja Stençe (1.176 l.m.d).

Maja Çavka është e njohur edhe për nga manastiri “Shën Pantelejmoni”. Aty më 8 dhe më 9 gusht mbahet një manifestim i madh me muzikë, zbavitje dhe aheng me mysafirë nga rajoni dhe më gjerë. Aty grumbullohen rreth 15.000 njerëz. Kjo është një traditë e bukur që mbahet për vite me rradhë. Organizohet edhe marsh alpinist, vijnë njerëz nga i tërë vendi si dhe nga Bullgaria fqinje Брвог.

Në mal ka edhe një pushimore për fëmijë me një kapacitet prej 180 shtretërve, 5 vila të kompanive lokale, me kapacitet prej 60-70 shtretër, disa kampe private, ndërtesë të SHS PE “Gollak”, fusha futbollit, basketbolli dhe volibolli, gjithashtu aty është edhe shtegu i biçikletave, shtegu i bimëve si dhe një shteg edukativ për fëmijë.

Aty gjendet edhe e ashtuquajtuara Bun Çeshma me ujë shërues, për të cilin thuhet se vjen nga Rilla. Terreni përreth në kushtet e stinës së dimrit është shumë atraktiv

për skijim. Lartësitë jo edhe aq të larta që shpiten deri në majë, janë ideale për fillestarët. Ka potencial për turizëm dimëror. Mali Gollak posedon një pasuri të shumtë malore dhe pyjore. Më i njohur është pylli i mbushur përplot me drunj të lisit, e më pas edhe pyje me drunj të tjerë, ndërsa në masë më të vogël kemi edhe drunjët e ahut. Këtu hasim edhe një sërë llojesh të bimëve shëruese dhe organizmave endemikë. Përpos mjedisit bimor, mali posedon edhe mjedisin dhe botën shtazore, në mesin e të cilëve ekzistojnë edhe kafshë të cilat janë në reduktim e sipër si: derrat e egër, drenushet, lepujt e egër, shqiponjat e zeza, si dhe bufët.

Në qoftë se doni të shijoni idilë të vërtetë natyrore dhe ajër të pastër si rrallë herë duke i shtuar këtu edhe pamjet mahnitëse, atëherë vendosni që një fundjavë të kaloni në malin Gollak.

Kristina Ilievska

or

